

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK
Levelező tagozat

AZ ASEAN ÉS AZ ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK

Készítette: Páldi Zoltán

Budapest, 2018

TARTALOMJEGYZÉK

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE	4
BEVEZETÉS	5
1. AZ ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK	7
1.1. Az új típusú biztonsági kihívások fogalom meghatározásának nehézségei	7
1.2. Szakirodalmi áttekintés	8
1.3. Hányféle kihívásról beszélhetünk?	11
2. AZ ASEAN	13
2.1. Az ASEAN megalakulása	13
2.2. A szövetség természete és bővülése	15
2.3. Az ASEAN szervezeti fejlődése és az integráció mélyülése	18
2.4. Az ASEAN napjainkban, kilátások és kihívások	21
3. TERRORIZMUS ÉS TRANSZNACIONÁLIS BŰNÖZÉS	23
3.1. Terrorcselekmények a régióban	23
3.2. A legjelentősebb terrorszervezetek	27
3.3. Az ASEAN és a terrorizmus 9/11 előtt	30
3.4. A 9/11 hatásai a régióra	32
3.5. A Bali bombatámadás fordulata, az összefogás erősödése	35
3.6. Az Iszlám Állam fenyegetése a régióban	38
3.7. Következtetések	41
4. KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS A TERMÉSZETI KÖRNYEZETHEZ KAPCSOLÓDÓ EGYÉB KIHÍVÁSOK	43
4.1. A klímaváltozás hatásai Délkelet-Ázsiában	43
4.2. Környezeti együttműködés az ASEAN-on belül	46
4.3. Az ASEAN tagállamok hozzájárulásai a Párizsi Megállapodáshoz	48
4.4. Következtetések	50
5. A DEMOGRÁFIAI VÁLTOZÁSOK ÉS A HIPERURBANIZÁCIÓ KÉRDÉSEI	52
5.1. Demográfiai változások	52

5.2. Hiperurbanizáció.....	57
5.3. Következtetések	59
6. AZ ÉLELMEZÉSBIZTONSÁG KIHÍVÁSAI	60
6.1 Az ASEAN és az élelmézbiztonságot veszélyeztető tényezők	61
6.2 Az élelmézbiztonság fokozását célzó erőfeszítések	63
6.3. Következtetések	66
ÖSSZEFOGLALÁS.....	67
IRODALOMJEGYZÉK.....	71
MELLÉKLETEK	78

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: Terrorcselekmények száma a terrorizmus által leginkább sújtott ASEAN tagállamokban 2000 és 2016 között (db).....	24
2. ábra: Halálos áldozatok száma a terrorizmus által leginkább sújtott ASEAN tagállamokban 2000 és 2016 közt (fő).....	25
3. ábra: Az ASEAN tagállamainak egyszerűsített korfája 2000-2015-re vonatkoztatva (%)..	54
4. ábra: Munkanélküliségi ráta az ASEAN tagállamaiban, valamint a foglalkoztatáson és oktatáson kívüli fiatalok részesedése a teljes fiatal populációból 2016-ban (%).....	55
5. ábra: Alultápláltak száma régióként 2014-2016 (millió fő).....	61
1. táblázat: Az ASEAN energiamixe 2013-ban és 2040-ben	50
2. táblázat: Az ASEAN tagállamok népességének alakulása 1960-2016 közt (millió fő).....	53
3. táblázat: Alultápláltság aránya egyes délkelet-ázsiai országokban (%).....	62

BEVEZETÉS

A 21. századra a világgazdasági növekedés motorja Ázsiába helyeződött át. A dinamikusan fejlődő ázsiai országok a globális figyelem középpontjába kerültek. Tetten érhető ez Magyarország külpolitikai és külgazdasági stratégiájában is: a keleti és déli nyitás révén hazánk is megerősítette gazdasági hídfőállásait és elmélyítette diplomáciai kapcsolatait a régióban.

A „klasszikus” kulcsszereplők – Kína, Japán és Dél-Korea – mellett töretlenül nőtt Délkelet-Ázsia államainak szerepe is. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége, azaz az ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) 2017. augusztus 8-án ünnepelte a fennállásának ötvenedik évfordulóját. A megalapítás óta eltelt ötven év alatt duplájára nőtt a szervezet tagországainak száma, a Szövetség jogi és intézményi keretrendszere megszilárdult, gazdasági és politikai szerepe is egyre hangsúlyosabbá vált. Az ASEAN vitathatatlanul hozzájárult a régió békéjének és stabilitásának fenntartásához.

Napjainkra a klasszikus biztonsági kihívások mellett számos új típusú, országhatárokon átívelő fenyegetés is megjelent. A jelenség globális szintű, az új típusú, nem hagyományos biztonsági kihívások különféle aspektusai, különböző szinteken bár, de gyakorlatilag a világ összes országában tetten érhetők. Az ASEAN térségében komoly problémát jelent többek közt a transznacionális bűnözés, a terrorszervezetek jelenléte, a természeti katasztrófák, a klímaváltozás és az emberi környezetrombolás okozta károk, nem is beszélve számos egyéb, a humán biztonságot veszélyeztető kihívásról. Amennyiben az ASEAN meg kívánja őrizni jelentőségét, ezeket a problémákat kezelni kell.

Jómagam 2012 óta foglalkozom a térséggel, az azóta eltelt idő több mint felét Délkelet-Ázsiában is töltöttem. Munkám során az elmúlt időszakban lehetőségem nyílt a magyar-indonéz illetve a Magyarország-ASEAN kapcsolatok erősítésében is közreműködni, így elmondhatom, hogy a régió különös jelentőséggel bír számomra.

Dolgozatomat az új típusú biztonsági kihívások – angolul „non-traditional security (NTS) threats” – fogalomkörének tisztázásával kezdem, bemutatva, miben különböznek az NTS kihívásai a tradicionális biztonsági fenyegetésektől. Ezt követően fontosnak tartottam kitérni az ASEAN fél évszázadának legfontosabb eseményeire, röviden bemutatva az integráció működésének alapjait, annak fokozatos mélyülésére fókuszálva. Ahol releváns, külön figyelmet kapnak a biztonsági, különös tekintettel az NTS természetű kihívásokat is érintő szempontok.

A dolgozat törzs részét az ASEAN tagországokban tetten érhető legfontosabb új típusú biztonsági kihívások bemutatása és elemzése adja. Külön fejezetek taglalják a terrorizmus és transznacionális bűnözés, az éghajlati változás és az ember okozta környezeti rombolás, a demográfiai változások és a hiperurbanizáció okozta problémák témakörét, valamint az élelmezésbiztonság kérdését. Dolgozatomban nem térek ki a dél-kínai-tengeri konfliktusra, lévén az elsősorban tradicionális biztonsági kihívás, illetve az illegális migráció és az energiabiztonság témakörére sem, tekintettel a terjedelmi korlátokra.

A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége fontos szerepet tölt be nemcsak a regionális szinten, de immár a globális biztonság területén is. A dolgozat fő célja ezért annak vizsgálata, miképpen viszonyul az ASEAN, mint nemzetközi szervezet (tehát nem az egyes tagországok külön-külön) az egyre hangsúlyosabban jelentkező új típusú biztonsági kihívásokra. Hogyan változott az NTS percepciója a térségben az elmúlt félszáz évben? Képes-e megfelelő hatékonyságú lépéseket tenni a szóban forgó problémák megelőzésére és orvoslására? Kialakult-e az idők során a tagállamokban a kellően erős kollektív ASEAN-tudat, ami szükséges lehet ahhoz, hogy a térséget fenyegető kihívásokon közös összefogással felülemelkedhessenek? Létezik-e egyáltalán mindenki számára megfelelő megoldás egy ennyire sokszínű térségben, mint az ASEAN?

Minden érintett témakör esetében kísérletet teszek bemutatni, miképpen igyekszik az ASEAN választ adni a területén megjelent új típusú biztonsági kihívásokra. Hatékonyan kezeli-e az ASEAN az NTS természetű kihívásokat, és ha nem, mi állhat ennek hátterében? Milyen lehetséges megoldások állnak az ASEAN előtt? Dolgozatomban e kérdések megválaszolására törekszem.

Kutatásomhoz szekunder adatforrásokként elsősorban a témakörrel és a térségről megjelent magyar, angol és indonéz nyelvű könyveket, szakfolyóiratokat és hírportálokat valamint az ASEAN által kibocsátott dokumentumokat használtam. Primer adatforrásként interjúkat készítettem a szervezettel foglalkozó szakértőkkel és diplomatákkal, akik nagy segítségemre voltak abban, hogy felfedezhessem azon összefüggéseket, melyeket pusztán szekunder adatok elemzésével nem, vagy csak sokkal nehezebben vettem volna észre.

1. AZ ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK

Új típusú biztonsági kihívásokként – az angol terminológiában „non-traditional security (NTS) threats” – szokás hivatkozni azon a problémákra, amelyek a nemzetközi rendszer tranzíciójából, és ha úgy tetszik, az általunk ismert világ megváltozásából fakadtak, illetőleg az átalakulás következtében a korábbiakhoz képest lényegesen jobban felerősödtek. Az NTS fogalommeghatározása azonban ennél jóval bonyolultabb.

1.1. Az új típusú biztonsági kihívások fogalommeghatározásának nehézségei

Ahhoz, hogy megértsük az új típusú biztonsági kihívások fogalmát, elengedhetetlen egy rövid áttekintés arról, hogyan változott a biztonság percepciója a történelem folyamán és miképpen alakult ki a mai, rendkívül összetett biztonság-konceptió.

A harmincéves háborút lezáró 1648-as vesztfáliai béke lényegében megteremtette a nyugati értelemben vett nemzetállam fogalmát. A békeszerződés által felvázolt rendszer pedig bő három évszázadra meghatározta a nemzetközi biztonság elgondolását, melynek értelmében az államok területét, szuverenitását és/vagy legitimitását érő fenyegetések alapvetően katonai természetű kihívások, melyeket egy vagy több jól definiálható ellenség okoz, akiket hagyományos hadviseléssel lehet legyőzni.

Az 1973-as olajválság miatt azonban az akadémikusokat és szakértőket elkezdtek olyan „új keletű” kérdések is foglalkoztatni, mint például az egyes államok gazdasági biztonságának – például energia- és élelmiszerellátás – szavatolása. Ezen felül az 1980-as évektől kezdve a természeti környezet romlása és változása nyomán fellépő jelenségek – úgy, mint a globális felmelegedés okozta szárazság, tengerszintemelkedés, az ózonlyuk vagy éppen a természeti erőforrások elapadása – is lassan, de biztosan elkezdtek begyűrűzni a nemzetközi politikai köztudatba. Ezen problémák fontos közös vonása a transznacionális, azaz határokon átívelő jellegük.

A biztonság koncepciójának újragondolása azonban csak a hidegháborút követően kezdett el igazán szárba szökkenni. A Szovjetunió széthullása után megszűnt a bipoláris világrend, ezzel együtt a két pólus közti fegyverkezési verseny is alábbhagyott, ami teret engedett a biztonság-konceptió kiszélesedésének.

A kialakuló új világrendben (ÚVR) a hatalmi átrendeződés következtében jelentősen megnőtt a nem állami („non-state”) szereplők száma és jelentősége. A vesztfáliai logika szerint egy államra vagy régióra fenyegetést lényegében csak egy másik állam ellenséges fellépése jelenthetett, manapság azonban egyre inkább azt tapasztalhatjuk, hogy nehezen lokalizálható,

földalatti terrrorszervezetek, sőt, sok esetben teljesen ismeretlen eredetű csoportok által elkövetett kibertámadások egész országokat képesek sakkban tartani.

A felgyorsuló változások és a megváltozott erőviszonyok következtében az ÚVR-ben a biztonság fókuszja is elmozdult a hagyományos, katonai jellegű (ún. „hard”) fenyegetettségtől a nem katonai természetű (ún. „soft”) kihívások irányába.¹

Téves azonban azt feltételezni, hogy az NTS jellegű fenyegetések egyenlők a „soft” kihívásokkal. Számptalan új típusú kihívásnak lehet katonai vetülete, illetve kezelhető katonai beavatkozással. A transznacionális bűnszövetkezetek, terrrorszervezetek, tengeri kalóztámadások visszaszorításában például továbbra is klasszikusan nagy szerepe van a hadseregnek és a különböző fegyveres rendfenntartó szervezeteknek. Ahogyan a nem fegyveres kihívások kezelésében is szerephez juthat a hadsereg – például járványok vagy szárazság sújtotta területekre a katonaság bevonásával juttatható el gyógyszer vagy ellátmány, katasztrófa-elhárítás esetén a hadsereg a mentésben, újjáépítésben segídezhet, stb. Valójában tehát a különböző kihívások egymásba fonódásáról beszélhetünk – ennél fogva a hozzájuk kapcsolódó megoldásoknak is átfogó jellegűnek kell lenniük.

Az ezredfordulót követően a nemzetközi közösségben egyre inkább teret nyert az emberi biztonság („human security”) kérdésköre.² Ez a megközelítés már szinte teljesen szakít a vesztfáliei rendszerrel, hiszen az államok biztonsága helyett az egyének védelmére és jólétére helyezi a hangsúlyt, különös tekintettel a hátrányos helyzetű vagy kiszolgáltatott embercsoportokra (például nők, gyermekek, menekültek, etnikai kisebbségek, stb.) E jelenség még tovább nehezíti az új típusú biztonsági kihívások egyértelmű behatárolását és fogalom meghatározását.

1.2. Szakirodalmi áttekintés

Az olajválságot illetve a klímaváltozás első jeleinek megjelenését követően az 1980-as évek elejére megjelent a tudományos igény a biztonság fogalmának újragondolását és kibővítését illetően. Richard Ullman, a Harvard és a Princeton University professzora 1983-as „Redefining Security” című cikkében leírja, hogy egy nemzet biztonsága nem szűkíthető le pusztán a határain túlról érkező katonai jellegű támadások ellen való védelemre, mivel ez a fajta

---

¹ Swanström, Niklas (2010): Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old. China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 8, No. 2, pp. 35-51

² Evans, Paul M. (2004): Human Security and East Asia: In the Beginning. Journal of East Asian Studies, Vol. 4, No. 2 (May–August 2004), pp. 263-284

felfogás elvonja a figyelmet a nem katonai jellegű és/vagy az országhatárokon belülről érkező egyéb fenyegetésekről, melyek ugyancsak aláaknázzhatják egy állam stabilitását.³

Mely Caballero-Anthony, a szingapúri Nanyang University Centre for Non-Traditional Security Studies tanszékét vezető professzora a következőképp határozza meg az új típusú biztonsági fenyegetéseket: „olyan, emberek és államok létét és jólétét veszélyeztető kihívások, melyek elsősorban nem katonai jellegű forrásokból fakadnak, úgy mint a klímaváltozás, a határokon átívelő környezeti romlás, a készletek elapadása, fertőző betegségek, természeti katasztrófák, migráció, élelmiszerhiány, ember- és kábítószercsempészet, illetve a transznacionális bűnözés egyéb formái.”⁴

Az új típusú biztonsági kihívások természetesen a magyar tudósokat is foglalkoztatják. Simai Mihály a problémakör komplexitását és a tényezők egymással való összefüggését illetően, rávilágítva a nemzetközi összefogás szükségességére ezt írja: „Az elmúlt évtizedekben szinte minden területen növekedett a rendszerek és a problémák komplexitása, a kockázatok szaporodtak, és a világ egyre szélesebb térségeire terjedtek ki a tényleges vagy potenciális veszélyek. (...) Azok sem hanyagolhatók el azonban, amelyek nem szükségképp okoznak károsodásokat közvetlenül az ember létfeltételeiben, de más globális problémákhoz kapcsolódva veszélyessé válhatnak, illetve amelyek globális együttműködés nélkül súlyos feszültségforrásokká nőhetnek.”⁵

A biztonság fogalmának kiszélesítésére törekvő szakemberek közül kiemelkedik az angol-kanadai kutató, Barry Buzan, akinek munkásságát annak jelentősége miatt szeretném egy kicsit részletesebben bemutatni. Buzan nevéhez fűződik a korszakalkotónak számító szektorelmélet, mely első ízben a tudós 1983-as „People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations” című művében jelent meg. 1998-tól 2002-ig Buzan a Koppenhágai Békekutató Intézet (Copenhagen Peace Research Institute) igazgatójaként dolgozott, ezen időszak alatt írta meg kutatótársaival közösen a „Security: A New Framework for Analysis” című könyvet, mely 1998-ban látta meg a napvilágot és az ún. koppenhágai iskola fő hivatkozási alapja lett.

---

³ Ullman, Richard H. (1983): Redefining Security. International Security, Vol. 8, No. 1 (Summer, 1983), pp. 129-153

⁴ Caballero-Anthony, Mely (2007): Nontraditional Security and Multilateralism in Asia: Reshaping the Contours of Regional Security Architecture? Policy Analysis. The Stanley Foundation, Iowa, USA. 2007. június Forrás: <https://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/pab07mely.pdf> Letöltve: 2018.04.15.

⁵ Simai Mihály (2016): A harmadik évezred nyitánya - A zöld fejlődés esélyei és a globális kockázatok. Corvina Kiadó Kft. Budapest pp. 358

Buzan és tudóstársai felismerték a nemzetközi aréna átalakulása miatt jelentkező új biztonsági kihívásokat, és azok kellően mély megértése és feldolgozása érdekében a biztonság fogalmát öt szektorra különítették. Ezen szektorok a következők: katonai, gazdaság, politika, társadalom és környezet.⁶

A katonai szektorba tartozó elemeket lehet talán a legkönnyebben meghatározni. A 21. századra azonban ebben a szektorban is számos új kihívás jelentkezett, melyek újfajta megoldásokat kívánnak: elég, ha a 2001. szeptember 11-i eseményekre és azok a világra gyakorolt hatására gondolunk. A katonai szektor új típusú kihívásai közé sorolandók a tömegpusztító fegyverek, a nemzetközi terrorizmus és a transznacionális szervezett bűnözés terjedése. A bukott, nem működő államok („failed states”) melegágyul szolgálnak a különböző terrorcsoportoknak, míg az ún. zsvány államok („rouge states”) a nemzetközi egyezmények áthágásával és tömegpusztító fegyverekkel (lásd Észak-Korea) sokkolják a nemzetközi közösséget. Az országhatárokon átnyúló bűnszövetkezetek is komoly biztonsági fenyegetést jelentenek, ráadásul egyre határozottabban tetten érhető a terrorcsoportok és a bűnözőszervezetek közti együttműködés, melynek során a felek egymás hálózatait kihasználva törekszenek jövedelemszerzésre vagy befolyásnövelésre.

A gazdaság biztonságának szavatolása egyértelműen az egyik leghangsúlyosabb elem az államok biztonsági törekvéseiben. Ez a kérdéskör azonban már önmagában nézve is rendkívül összetett, különös tekintettel a globalizáció világában, ahol az interdependencia jegyében minden mindennel összefügg, és egyes tényezők egymásra is kihatással vannak (ezt hívjuk spillover jelenségnek). A gazdasági biztonság szektorába sorolható elemek meglehetősen széles skálán mozognak az energiabiztonságtól kezdve az értékesítésbiztonságig.

A politikai szektor legjelentősebb kihívásai éppen a politikai stabilitás és a jó kormányzás („good governance”) hiányára vezethetők vissza. Egy adott állam összeomolhat, ha nem rendelkezik kellő legitimitással és intézményi szerkezete gyenge. A bukás azonban nem pusztán „belügy”, hiszen egy kudarcot vallott állam könnyen regionális konfliktusok gócpontjává válhat.

A társadalmi szektor biztonsági kihívásai erős összefüggést mutatnak a politikai szektoréval. Az állam egyik legfőbb szerepe az állampolgárok védelme, egy gyenge legitimitációjú, megbukott állam pedig nem képes ellátni ezt a feladatot. E kategóriába sorolandó

---

⁶ Buzan, Barry; Wæver, Ole; de Wilde, Jaap (1998): Security: a New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, Inc., London, pp. 27-31.

azonban a túlnépesedés és a hiperurbanizáció is, valamint az emberi biztonság olyan egyéb aspektusai, mint az egészséges környezet, megfelelő mennyiségű, minőségű és elérhető áru élelemhez való hozzájutás vagy éppen a szabadságjogok.

A környezeti szektor kihívásai is egyre komolyabb fenyegetéseket jelentenek a 21. században. A klímaváltozás, a felgyorsuló globális felmelegedés, a mind súlyosbodó vízhiány és a többi bolygószerű környezeti változási jelenség nemzetek felett átívelő, globális problémaként jelentkezik, mely kizárólag nemzetközi összefogással orvosolható.

1.3. Hányféle kihívásról beszélhetünk?

Jóllehet, Buzan és tudóstársai a korszakalkotó szektorelméletükkel megnyitották az utat a biztonság koncepciójának kiszélesítése előtt, a biztonsági kihívások kategorizálása azonban az öt szektor beazonosításával és „elkülönítésével” még nem ért véget. Az ezredfordulót követően tetten érhető volt például a tudományos világ igénye arra, hogy minél hosszabbra nyújtsák az NTS kihívások listáját, egyes tanulmányok több tucat különálló új típusú fenyegetést határoztak meg.⁷

Bár a nemzetközi rendszer átalakulásából fakadó új típusú kihívások mélyebb megértéséhez a kategorizálás elengedhetetlen, e jelenségek csupán elméletben különíthetők el egymástól.⁸ A valóságban legtöbbször egyszerre lépnek fel, számos ponton átfedik egymást, evégett kezelésük is multiszektorális megközelítést igényel. Elmondható tehát, hogy az NTS jellegű fenyegetések lényeges tulajdonsága az egymásba fonódás és komplexitás.

A Stanley Foundation 2003-ban megrendezett 44. éves Strategy for Peace konferenciája keretében helyet kapott egy, a Délkelet-Ázsiában fellelhető új típusú biztonsági kihívásokat taglaló vita is.⁹ Az említett értekezés keretében a résztvevők megállapították, hogy a humán biztonság kérdései lokációspecifikusak, összetettek és folyamatosan változnak, ennek értelmében kizárólag kormányzati beavatkozásokkal nem kezelhetők, csak egyéb – pl. üzleti és civil – szférák bevonásával együtt.¹⁰

---

⁷ Wang, Yizhou (2004): Defining Non-Traditional Security and Its Implications for China. Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences

⁸ Rada Péter (2007): Átalakuló biztonsági kihívások. A biztonság dimenziói. In: Rada Péter (szerk.): Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban. Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Budapest. pp. 53-73

⁹ The Stanley Foundation (2003) tanulmánya: Nontraditional Security Threats in Southeast Asia. Policy Bulletin. The Stanley Foundation, Iowa, USA.

¹⁰ Megjegyzés: a szóban forgó vitán a résztvevők közt volt a nemrég elhunyt Surin Pitsuwan is, aki a konferencia idején még a thai parlament tagja volt, később, 2008-2012 közt pedig az ASEAN főtitkári tisztségét töltötte be.

A humán biztonság multiszektorális természetét a vita résztvevői a Mianmart és Kínát összekötő Burma Road menti illegális fakitermeléssel példázták rendkívül érzékletesen: a jelenség nemcsak az erdők kiirtásával jár, hanem malária és nemi betegségek terjedésével (a kamionsofőrök miatt az érintett útvonalon virágzásnak indult a prostitúció) és a szervezett bűnözés fellendülésével is (az illegális fakitermelés maga, illetve ugyancsak a prostitúció). A tevékenységhez kapcsolódó szennyezés a vízkészleteket is veszélyezteti, sőt, még katonai biztonsági is vetülete van (a fakitermeléshez használat utak megkönnyítik az átjárást Kína és India közt).

2. AZ ASEAN

A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége 2017. augusztus 8-án ünnepelte a fennállása ötvenedik évfordulóját. Alapítása óta tagországai száma tízre emelkedett, a Szövetség gazdasági és politikai szerepe pedig egyre hangsúlyosabbá vált a térségben és extraregionális szinten egyaránt. Az ASEAN stabilitását ugyanakkor számos új típusú biztonsági kihívás is fenyegeti. A terrorizmus, a transznacionális bűnözés, a klímaváltozás és a környezetromlás okozta fenyegetések, a demográfiai változás és a hiperurbanizáció kihívásai egyre hangsúlyosabban vannak jelen a régióban. Ahhoz, hogy a szervezet megőrizze a térségben betöltött kulcsszerepét, fontos, hogy megfelelően kezelje ezen kihívásokat. Ehhez viszont erős integrációra és szoros együttműködésre van szükség a tagállamok közt.

2.1. Az ASEAN megalakulása

Mi motiválta az ASEAN, azaz a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (Association of Southeast Asian Nations) öt alapító tagállamát – Indonéziát, Malajziát, a Fülöp-szigeteket, Thaiföldet és Szingapúrt – hogy 1967. augusztus 8-án, kicsivel több, mint fél évszázaddal ezelőtt szövetségre lépjenek egymással?

A délkelet-ázsiai térség országai – azon túl, hogy földrajzi értelemben egy régióba tartoznak – sokféleségük ellenére számos közös vonással rendelkeznek. Thaiföldet leszámítva lényegében mindegyikük gyarmati múlttal rendelkezik. Nagyrésztük a második világháborút követő években szabadult meg gyarmattartóitól és vált függetlenné. A szóban forgó országok felszabadulásuk után jobbra hasonló belső problémákkal és külső fenyegetésekkel szembesültek. Belső kihívásként a gazdasági elmaradottság és a gyarmati múltból frissen szabadult államok instabilitása és útkeresése említhető meg, mint közös elem. A külvilág felől pedig egyre fokozódó nyomás nehezedett a szóban forgó országokra, hogy tagozódjanak be a kialakuló bipoláris világrendre. Az érintett országok hamar felismerték, hogy együtt könnyebben felülemelkednek a hasonlószerű belső kihívásokon és a nemzetközi nyomáson, az összefogás nyélbe ütése azonban mégsem ment zökkenőmentesen.

Az ASEAN megalakulását megelőzte az 1961-ben létrejött ASA (Association of Southeast Asia), melynek az eredeti elképzelések szerint nyolc tagja lett volna: Indonézia, Thaiföld, Dél-Vietnam, Laosz, Kambodzsa, Burma, Malaya és a Fülöp-szigetek. A tárgyalások során ezek közül Burma, Dél-Vietnam, Kambodzsa és Laosz egyértelmű állásfoglalást sürgettek a kommunizmussal szemben, amit viszont Indonézia határozottan ellenzett (a

szigetországban ekkor még törvényesen működhetett a világ harmadik legnagyobb taglétszámú¹¹, mintegy hárommillió fővel rendelkező kommunista pártja, a PKI). Végül az alapító okiratot csak három ország, a Fülöp-szigetek, Malaya (Maláj Föderáció) és Thaiföld írta alá.¹²

1963-ban jött létre a MAPHILINDO, Malaya, a Fülöp-szigetek és Indonézia szövetsége, ami azonban nem lett hosszú életű: 1964-ben Indonézia meghirdette a „konfrontasi” politikáját a vitatott borneói maláj területek megszerzésére törekedve, a Fülöp-szigetek ugyancsak magáénak akarta a Malaya részét képező Észak-Borneót, ez pedig nyilvánvalóan ellehetetlenítette az szövetség működését.

Az 1965-67 közti időszak azonban jelentős változásokat hozott. Az Indonéz Köztársaságot az ország 1945-ös függetlensége óta, két évtizede kormányzó Sukarno elnöktől egy katonai puccs keretében átvette a hatalmat Suharto tábornok. Suharto nagyszabású kommunistaüldözésbe kezdett és egy jobboldali katonai diktatúrára rendezkedett be, mely 1998-ig fennmaradt a szigetországban.¹³ Jóllehet, a katonai puccs és az azt követő időszak nem volt zűrzavartól és erőszaktól mentes, a Suharto-féle hatalomátvétel nyomán azonban a régió nézeteit tekintve egységesebbé vált. Indonézia többé már nem lógott ki a kommunistaellenesek sorából. Megnyílt az út, hogy a térség egy szövetségben egyesülve a kommunizmussal szemben álló védőbástya lehessen.¹⁴

Miután 1966-ban a konfrontáció politikáját lezáró Jakartai Egyezményvel Indonézia elrendezte nézeteltéréseit Malajziával, illetve a Fülöp-szigetek és Malajzia is pontot tett az Észak-Borneóval kapcsolatos területi vitájára, újra megindulhatott egy átfogóbb regionális integráció megszervezése.

A Fülöp-szigetek, Malajzia és Indonézia közti feszültségek feloldásában Thaiföld mediátorként is szerepet vállalt. Ugyancsak az akkori thai külügyminiszter, Thanat Koman volt az, aki először felismerte, hogy megérett az idő és a lehetőség, szorgalmazni kezdte egy olyan regionális szövetség életre hívására, mely az ASA-n túlmutatva már Indonéziát is magába

---

¹¹ Megjegyzés: a Partai Komunis Indonesia-t (PKI) csak Oroszország és Kína kommunista pártjai előzték meg taglétszámukat tekintve.

¹² Megjegyzés: az ASA-t hivatalosan nem oszlatták fel, a tagok és célkitűzések közti megegyezés miatt gyakorlatilag beleolvadt az 1967-ben megalapított ASEAN-ba.

¹³ Balogh András (2016): Délkelet-Ázsia történelme 1945-től napjainkig. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest pp. 111-121.

¹⁴ Barbi Balázs (1982): Az ASEAN. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségéről. Kossuth Könyvkiadó, Budapest pp. 39-40.

foglalná.¹⁵ Thaiföld Délkelet-Ázsia egyetlen olyan országa, mely nem rendelkezik gyarmati múlttal, ilyenformán különösen fontos volt számára a régió függetlenségének és el nem kötelezettségének fenntartása, nem beszélve arról, hogy egy szoros kapcsolat a nagy népességű – ilyenformán komoly felvevőpiacot jelentő – szomszéd országokkal gazdasági szempontból is jó lehetőségeket jelentett a királyságnak.

A formálódó szövetségről szóló tárgyalásokba rövidesen Szingapúr is becsatlakozott. A városállam 1965-ben vált ki a Malajziából, és nyilvánvaló volt, hogy ha nem tagozódik be a regionális tömörülésbe, akkor a nagyobb szomszédjai könnyedén „összenyomhatják”. Szingapúr természetesen azt is felismerte, hogy egy erőteljes regionális nemzetközi szervezet tagjaként hatékonyabb érdekérvényesítésre lesz képe a nemzetközi közösségen belül.

A több hónapig húzódó egyeztetések végül eredményesen zárultak, és 1967. augusztus 8-án az öt alapító állam, Indonézia, Malajzia, a Fülöp-szigetek, Thaiföld és Szingapúr a Bangkoki Nyilatkozat¹⁶ aláírásával létrehozta a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségét, azaz az ASEAN-t.

2.2. A szövetség természete és bővülése

Az alapító országok külügyminiszterei által aláírt Bangkoki Nyilatkozat kimondja, hogy az ASEAN megalakításának fő oka a közös értékekben és érdekekben gyökerező délkelet-ázsiai regionális partnerség elmélyítése és erősítése a béke és a gazdasági prosperitás érdekében. Figyelemreméltó, hogy az alapító okiratban a felek kitérnek arra, hogy a szövetség egyik fő feladata a stabilitás és a külső beavatkozásoktól való mentesség szavatolása, valamint hogy a tagországok területén található külföldi támaszpontok szigorúan ideiglenes jellegűek és nem használhatók a tagországok szabadságának vagy fejlődésének korlátozására. További célkitűzésként szerepel a Nyilatkozatban az egymással való fokozottabb együttműködés, különösen tekintettel az ipari és mezőgazdasági potenciál hatékonyabb kihasználására valamint a kereskedelem fellendítésére.¹⁷

A Bangkoki Nyilatkozat értelmében az ASEAN elnöki tisztségét (Chairmanship) éves rotációban, ábécé sorrendben töltik be az egyes tagországok. Megalakulásakor a Szövetség

---

¹⁵ Koman, Thanat (1992): ASEAN Conception and Evolution. Az ASEAN Főtitkárság honlapja. Forrás: http://asean.org/?static_post=asean-conception-and-evolution-by-thanat-khoman Letöltve: 2018.04.10.

¹⁶ Megjegyzés: a Bangkoki Nyilatkozatra (Bangkok Declaration) ASEAN Nyilatkozatként is szokás hivatkozni, tekintettel arra, hogy az ASA 1961-es alapító okiratát is Bangkokban írták alá, így voltaképp két Bangkoki Nyilatkozatról is beszélhetünk. Dolgozatomban a Bangkoki Nyilatkozat alatt az ASEAN Nyilatkozatot értem.

¹⁷ The Bangkok Declaration (ASEAN Declaration) (1967)

csúcsszerve a tagállamok külügyminiszterei részvételével legalább évente egyszer megrendezett Miniszteri Találkozó (Ministerial Meeting) lett. A találkozók között a tagországok által delegált nagyköveti rangú tisztviselőkből álló Állandó Bizottság (Standing Committee) folytatja a munkát¹⁸, az ASEAN maga pedig egy ún. Nemzeti Titkárságot (National Secretariat) létesít valamennyi tagországban. Ezek mellett ad-hoc bizottságok és különféle egyéb területekért felelős állandó szakmai bizottságok is segédkeznek a szervezet célkitűzései megvalósításában.

Ami a döntéshozatalt illeti, a szervezeten belül a maláj tradíciókból származó ún. *musjawarat-mufakat* elvet alkalmazzák. A *musjawarat* szó tanácskoztást jelent, a *mufakat* pedig egyetértést, a kettő elegye pedig azt takarja, hogy egy-egy vitás kérdést addig tárgyalnak, míg minden résztvevő közös nevezőre nem jut. Lényegében az ASEAN-ban tehát nem többségi szavazással, hanem konszenzussal hoznak döntést.¹⁹

A Bangkoki Nyilatkozat az ASEAN esetleges jövőbeni bővítéséről is rendelkezik. Új tagok felvételével kapcsolatban azonban részletes kritériumokat nem közöl, mindössze annyit, hogy a szervezethez való csatlakozáshoz azon államoknak van lehetősége, melyek a délkelet-ázsiai térségben helyezkednek el és azonosulni tudnak a Nyilatkozatban lefektetett elvekkkel és célkitűzésekkel.

Megalakulásakor a tagországok közti területi viták és egyéb feszültségek miatt nem jósoltak nagy jövőt a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének. Elődöntésményeivel szemben azonban az ASEAN egy hatékony és sikeres összefogásnak bizonyult. Egyes szakértők egyenesen a harmadik világ legsikeresebb regionális szervezetének nevezték.²⁰ Ennek fényében nem meglepő, hogy idővel a térség további államai is jelezték a csatlakozási szándékukat. Az ASEAN első bővítésére 1984. január 8-án került sor: a Brunei Szultánátus egy héttel az Egyesült Királyságtól való hivatalos elszakadása után felvételt nyert a Szövetségbe.

A hidegháború végét követően a légkör az ASEAN és Vietnám közt is megnyihült, a felek politikai és gazdasági értelemben elkezdtek egymás felé közeledni. Vietnámnak szüksége volt egy erős regionális szövetségesre Kínával szemben, az ASEAN pedig jó lehetőséget látott

---

¹⁸ Megjegyzés: az ASEAN működése első évtizedében a szervezet székhelye mindig az adott évben az elnökséget betöltő tagországban volt. 1976-tól azonban a Szövetség állandó székhelyéül Jakartát jelölte ki, a mai napig itt található az ASEAN Főtitkárság.

¹⁹ Barbi Balázs (1982): Az ASEAN. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségéről. Kossuth Könyvkiadó, Budapest pp. 17-18.

²⁰ Anwar, Dewi Fortuna (1994): Indonesia in ASEAN: Foreign Policy and Regionalism. St. Martin's Press, University of Michigan

a gyorsan fejlődő és népes (tehát jó felvevőpiacot jelentő) Vietnámban. Végül 1995. július 28-án Vietnám a Szövetség tagja lett. Történelmi jelentőségű, hogy a kommunista ország felvételt nyert egy indulásakor még – kimondatlanul bár, de – antikommunista szervezetbe. Ez a lényeges változás azt mutatja, hogy az ASEAN egy önálló, erőteljes regionális összefogássá érett, ami fontos szerepet kíván vállalni a külső hatalmi befolyásoktól mentes regionális biztonság és stabilitás kialakításában Délkelet- és Kelet-Ázsiában.²¹

Vietnám csatlakozását rövidesen Laosz és Mianmar felvétele követte, 1997. július 23-án. Utolsóként Kambodzsa lett az ASEAN tagja. Az ország a fent említett két állammal nagyjából egy időben jelezte a csatlakozási szándékát, azonban instabilitása miatt a felvételére végül csak 1999. április 30-án került sor. Ezzel a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége elérte a mai, tízes taglétszámát. *(Az ASEAN térképét a jelenlegi tíz tagországgal, valamint a szervezet címerét a Mellékletek fejezet tartalmazza.)*

Pápua Új-Guinea 1976 óta megfigyelő státuszban jelen van az ASEAN-ban, és több ízben szorgalmazta is a felvételét a szervezetbe. Eleddig azonban ez rendre elutasításra került, azzal az indokkal, hogy az ország földrajzi értelemben már nem Ázsia része (jóllehet, Új-Guinea szigetének nyugati fele az alapító tag Indonéziához tartozik).

Az Indonéziából 2002-ben kivált Kelet-Timor 2011-ben nyújtotta be csatlakozási kérelmét az ASEAN felé. Mindaddig azonban még körülbelüli időpontja sem került kitűzésre az áhított csatlakozásnak, lévén a gazdasági integráció felé törekedő szervezet vonakodik egy szegényebb és elmaradottabb országot a tagjai közé felvenni. Kelet-Timor sorsának azonban hamarosan el kell dőlni, ugyanis ha a fiatal országot az ASEAN nem fogadja be, az elkerülhetetlenül a szomszédos Ausztrália vagy a befolyásos Kína „karjaiba” sodródik.

Az ASEAN jelentőségét példázza az is, hogy olyan, a térséghez földrajzi értelemben szigorúan oda nem tartozó államok is jelezték már csatlakozási igényüket, mint Banglades, Pakisztán vagy Sri Lanka.

---

²¹ Frost, Frank (1995): Vietnam's Membership of ASEAN: Issues and Implications. Parliamentary Research Service, Australia.

2.3. Az ASEAN szervezeti fejlődése és az integráció mélyülése

1976-ban, az indonéziai Bali szigetén került sor az ASEAN tagországok első, államfői szintű csúcstalálkozására (ASEAN Summit)²², melynek eredményeképp két fontos okirat is napvilágot látott. Aláírták a Délkelet-Ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződést (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast-Asia – TAC) melyben lefektették az egymáshoz és a világ többi nációjához való viszonyulás alapelveit, melyet a nézeteltérések békés rendezése, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás és a területi integráció és nemzeti szuverenitás közös elismerése határoz meg.²³ A találkozó záródokumentumaként pedig kiadták az Első Bali Egyezményt (ASEAN Concord vagy Bali Concord I). Az okirat többek közt határoz a szervezet állandó székhelyeként Jakartában létrehozandó ASEAN Titkárság felől, melynek élén a főtítkárr áll. Ezen felül szorosabbra fűzi és mélyíti a tagállamok közti együttműködést, politikai, gazdasági, szociális, kulturális valamint biztonsági területen egyaránt. Előremutató, hogy a célként kitűzött gazdasági és szociális jóléthez köthetően az okirat kihangsúlyozza a szegénység, éhínség, betegségek és írástudatlanság elleni közös fellépés fontosságát, valamint a – térség országait sajnos meglehetősen gyakran sújtó – természeti katasztrófák esetén előírja, hogy a tagállamok egymás segítségére siessenek. Lényegében tehát hangsúlyosabban megjelenik a humán biztonság kérdésköre.²⁴

1997-ben, az ASEAN megalapításának harmincadik évfordulóját követően adták ki a tagországok államfői az ASEAN Vision 2020 című nyilatkozatot, mely már egy magabiztos, dinamikus és nagy célokra törő szervezet képét tükrözi. A dokumentumban hangsúlyt kap a gazdasági integráció mélyítésének és a tagállamok közti (fejlettségbeli) szakadékok megszüntetésének fontossága. Ezen felül kitér olyan új típusú kihívásokra és igényekre is, mint az energia- és élelmezésbiztonság, a non-prolifерáció vagy a fenntartható fejlődés.²⁵

2003-ban a tagállamok vezetői ismét Bali szigetén gyűltek össze, ahol az ASEAN Vision 2020 további részleteit dolgozták ki. A tanácskozás záródokumentumaként kiadott Második Bali Egyezmény (ASEAN Concord II vagy Bali Concord II) a regionális integráció megtestesüléseképpen az ASEAN Közösség (ASEAN Community) 2020-ig történő megalakításáról dönt. Az ASEAN Közösség három pilléren nyugszik, ezek a következők:

---

²² Megjegyzés: ettől az évtől kezdve tehát az ASEAN Summit vette át a szervezet csúcsszervének szerepét a külügyminiszterek részvételével zajló Ministerial Meeting-től.

²³ Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia. (1976)

²⁴ Declaration of ASEAN Concord (1967)

²⁵ ASEAN Vision 2020 (1997)

- Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC), mely felelős többek közt a gazdasági integráció elmélyítéséért és kiterjesztéséért.
- Biztonsági Közösség (ASEAN Security Community – ASC, később ASEAN Political and Security Community - APSC), amely – ahogy a dokumentum fogalmaz – több mint egyszerű katonai, védelmi vagy külpolitikai együttműködés, feladat az átfogó biztonság szavatolása, beleértve a terrorizmus és a transznacionális bűnszövetkezetek elleni harcot.
- Szociokulturális Közösség (ASEAN Socio-Cultural Community – ASCC), melynek felelősségi körébe pedig egyebek mellett olyan humán biztonsági kihívások tartoznak, mint a természeti környezet romlása, a fertőző betegségek vagy a demográfiai változások okozta kockázatok.²⁶

Az ASEAN Community előkészületei olyan jó ütemben haladtak, hogy a 2007 januárjában a fülöp-szigeteki Cebu városában rendezett 12. ASEAN csúcstalálkozó résztvevői arról határoztak, előbbre hozzák a Közösségek életre hívását öt esztendővel, 2015-re.

2007 novemberében a tagországok külügyminiszterei Szingapúrban ülészttek, ahol újabb történelmi jelentőségű megállapodás született: elfogadták az ASEAN Chartát, mely 2008. december 15-től lépett életbe. A Charta korszerűsíti az ASEAN felépítményét, megújított hitvallást tesz a célkitűzések mellett, összegezi a szervezeti jogi keretét és intézményi struktúráját. Az ASEAN Charter egyik legfontosabb előrelépése az volt, hogy jogi személyiséggel ruházta fel a Szövetséget.²⁷ A Charta megalkotásáról még a 2005-ös Kuala Lumpur-i ASEAN Csúcstalálkozóon döntöttek a szervezet állam- és kormányfői. E csúcstalálkozó arról is nevezetes, mert innen származik az a mottó, ami a mai napig a Szövetség jelmondata: „One Vision. One Identity. One Community.”

Az integráció fokozása és az ASEAN Közösség a tervezett időpontig történő életre hívása érdekében 2009 márciusában a thaiföldi Cha-am városában, a tizennegyedik ASEAN Csúcstalálkozóan elfogadásra és kihirdetésre került a Roadmap for an ASEAN Community 2009-2015 című kiadvány. A szóban forgó intézkedési terv mindhárom közösségi pillér területén megfogalmaz feladatokat (ún. „Blueprint”-ek formájában), ezen felül pedig részét képezi egy integrációs munkaterv is (Initiative for ASEAN Integration Strategic Framework),

²⁶ Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II) (2003)

²⁷ ASEAN Charter (2007)

mely a szervezethez később csatlakozott CLMV országok (Kambodzsa, Laosz, Mianmar, Vietnam) felzárkóztatását és a közösségbe való beilleszkedését hivatott elősegíteni.²⁸

Az ASEAN Közösség megalakulását végül a tervezetnek megfelelően, a 2015 novemberében Kuala Lumpurban tartott huszonhetedik ASEAN Csúcstalálkozón hirdették ki. A deklarációban foglaltak értelmében az ASEAN Közösség hivatalosan 2015. december 31-től létezik.²⁹ A Kuala Lumpur-i csúcson kijelölték az elkövetkező évtized fejlődési irányvonalait is az ASEAN 2025: Forging Ahead Together című kiadványban. A 2009-2015 közti időszakra vonatkozó útitervhez hasonlóan e dokumentum fejezetei is célkitűzéseket fogalmaznak meg az ASEAN Közösség három pillérére lebontva (ASEAN Political-Security Community Blueprint 2025, ASEAN Economic Community Blueprint 2025, ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025) melyeket az ASEAN Community Vision 2025 című deklaráció vezet fel és foglal keretbe.³⁰

A dolgozat ezen pontján úgy vélem, indokolt az EU és az ASEAN összehasonlítása. Annak idején a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége és az Európai Unió elődjének számító Európai Szén- és Acélközösség is azért alakult, hogy regionális összefogás által szavatolja a térség biztonságát és gazdasági fellendülését. Míg azonban az EU a világ pillanatnyilag legintegráltabb nemzetközi gazdasági közössége, az ASEAN egy jóval lazább szövetség. Az Unió szupranacionális jellegével szemben az Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége inkább egy kormányközi együttműködésként írható le. Ez abban gyökerezik, hogy az ASEAN tagállamai – Thaiföld kivételével – mind egykori gyarmatok, akik a szervezet megalakulása előtt nem sokkal nyerték el függetlenségüket, ilyenformán mindennél értékesebb volt számukra saját szuverenitásuk teljes mértékű megtartása.

Ami a két nemzetközi szervezet intézményrendszereinek összevetését illeti, míg az EU szigorú bürokratikus struktúrájával szemben az ASEAN informálisabb jellegű találkozók és munkacsoportok kiterjedt hálózata útján operál. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége konszenzussal és non-konfrontatív módon (musjawarat-mufakat elv) hoz döntéseket, és határozatai a legritkább esetben bírnak jogi kötőerővel. Ezt az egyedi és puha intézményrendszert „ASEAN Way”-nek keresztelte el a szervezet. Párhuzam vonható az EU egyik fő döntéshozó szerve, a Miniszterek Tanácsa és az ASEAN miniszteri szintű találkozóival, közt, jöllehet, az utóbbi ritkábban ülésezik, és nem rendelkezik törvényhozói funkcióval.

---

²⁸ Roadmap for an ASEAN Community 2009-2015 (2009)

²⁹ 2015 Kuala Lumpur Declaration on the Establishment of ASEAN Community (2015)

³⁰ ASEAN 2025: Forging Ahead Together (2015)

Ugyanakkor az Európai Bizottsághoz, az Európai Parlamenthez vagy akár az Európai Bírósághoz hasonló szervvel az ASEAN egyelőre nem rendelkezik.

2.4. Az ASEAN napjainkban, kilátások és kihívások

Az IMF és az ASEANstats 2016-os adatai alapján, ha a tíz tagállam által alkotott tömb egy országot alkotna, a világ hatodik legnagyobb, és Ázsia harmadik legnagyobb gazdasága lenne. A térség rohamos ütemben és kitartóan fejlődik, a 2000 és 2016 közti időszakban átlagosan 5,3% volt az éves gazdasági növekedés. Az ASEAN (szárazföldi) összterülete mintegy 4,47 millió négyzetkilométer, összlakossága pedig 635 millió fő, melynek mintegy fele város lakó. A lakosság több mint 50%-a 30 év alatti, ami tovább növeli a régió versenyképességét.³¹

Az ASEAN tagországok 2017. augusztus 8-án ünnepelték a Szövetség fennállásának ötvenedik évfordulóját. Az 1967 óta eltelt bő fél évszázad alatt a világ – és természetesen maga az ASEAN is – hatalmas változásokon ment keresztül. Az ASEAN egy sikeres kezdeményezésnek bizonyult, a szervezet egy erős és megkerülhetetlen politikai és gazdasági szereplő lett a térségben. Az elmúlt ötven évben a tagállamok közti integráció elmélyült, az „ASEAN spirit” lendületet, maga a szervezet pedig jogi személyiséget és szilárd intézményi és jogi keretet kapott. A világgazdasági fejlődés súlypontja a 21. századra keletre tolódott át, ez pedig tovább növeli az ASEAN jelentőségét is. Ahhoz, hogy a szervezet megőrizze a szerepét a térségben és extraregionális szinten, az integráció további mélyítésére kell összpontosítania, további tartalommal kell megtöltenie és valóra kell váltania a mottójában foglaltakat a közös vízióval, közös identitással, egységes közösséggel kapcsolatban.

Bár az ASEAN egyelőre sikerrel járul hozzá a térség békéjének és stabilitásának fenntartásához, ugyanakkor számos új típusú biztonsági kihívás fenyegeti. Bizonyos tagországok és régiók közt továbbra is hatalmas különbségekről beszélhetünk. Jelentős problémát jelentenek a transznacionális bűnszövetkezetek és terrorszervezetek a térségben jelen lévő sejtjei. A közelmúltban felerősödött a terrorfenyegetettség, tetten érhető a vallási szélsőségek irányába történő elmozdulás, ami pedig a társadalmi integrációt veszélyezteti. A térség földrajzi elhelyezkedése végett rendkívül kitett a természeti katasztrófáknak, melyek előfordulása a klímaváltozás felgyorsulásával még gyakoribbá és pusztítóbbá vált. A természeti

---

³¹ ASEAN Secretariat (2017): A Journey Towards Regional Economic Integration: 1967-2017. ASEAN Secretariat, Jakarta pp 15-16.

környezet ember által történő rombolása – például az erdőirtás vagy a környezetszennyezés – ugyancsak olyan kihívás elé állítja a térséget, melynek megoldásához nemzetközi összefogásra van szükség. Az energiaforrások elapadása, a vízhiány, a túlnépesedés és a hiperurbanizáció ugyancsak olyan fenyegetéseket jelentenek, melyek veszélybe sodorhatják a térség gazdasági és élelmezésbiztonságát. A fent leírtak tükrében fontos és szükséges górcső alá venni, hogyan viszonyul a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége ezen új típusú biztonsági kihívásokhoz.

3. TERRORIZMUS ÉS TRANSZNACIONÁLIS BŰNÖZÉS

A transznacionális szervezett bűnözés („transnational crime” – TNC vagy „transnational organised crime” – TOC) és a terrorizmus komoly kihívást jelent ASEAN-szerte. A terrorveszély főleg az öt alapító államban jelentős (Fülöp-szigetek, Indonézia, Thaiföld, Malajzia, Szingapúr – az utóbbi kettő esetében leginkább az alvó sejtek révén). A terrorfenyegetettség percepciója az idők során sokat változott a Szövetségen belül.

A 2001. szeptember 11-i események előtt a terrorizmus kérdése nem volt a központi agenda része Délkelet-Ázsia regionális ügyei közt. A 9/11 tragédiája aztán lényeges változásokat hozott e téren, jóllehet, az egyes ASEAN tagországok továbbra is más-más súllyal értékelték a belső terrorveszélyt. A vízváltató mozzanat végül a 2002. októberi Bali bombatámadás lett, mely ráirányította a figyelmet arra, hogy a terrorizmus elleni regionális küzdelemnek kiemelt figyelmet kell szentelni.

3.1. Terrorcselekmények a régióban

Mielőtt belefogunk a történeti elemzésbe, érdemes górcső alá venni, milyen jellegű és mennyiségű terrortámadás történt Délkelet-Ázsiában az ezredfordulótól mostanáig, s hányan vesztették ezekben életüket. Az ASEAN területén véghezvitt terroresemények elemzésekor a WITS és a GTD adatbázisai voltak segítségemre. A U.S. National Counter Terrorism Center 2012-ig tartotta nyilván a globális terroresemények legfontosabb adatait a Worldwide Incident Tracking System (WITS) keretében.³² Ezt követően a WITS adatai a Global Terrorism Database (GTD) részévé váltak, itt jelenleg 2016 év végéig érhetőek el a terrorizmussal összefüggésben lévő események adatai a térséget illetően.

A NATO definíciója szerint a terrorizmus az erőszak vagy az erőszakkal való fenyegetés törvénytelen használata magánszemélyek vagy vagyontárgyak/objektumok ellenében annak érdekében, hogy az elkövetők kormányokra vagy társadalmi csoportokra nyomást gyakorolva politikai, vallási vagy ideológiai célkitűzéseiket elérjék.³³ A GTD a fent leírtakat alapul véve az alábbi három kritérium³⁴ teljesülése esetén sorol be egy támadást terrorcselekményként:

---

³² Wingle, John (2010): Introducing the Worldwide Incidents Tracking System (WITS)

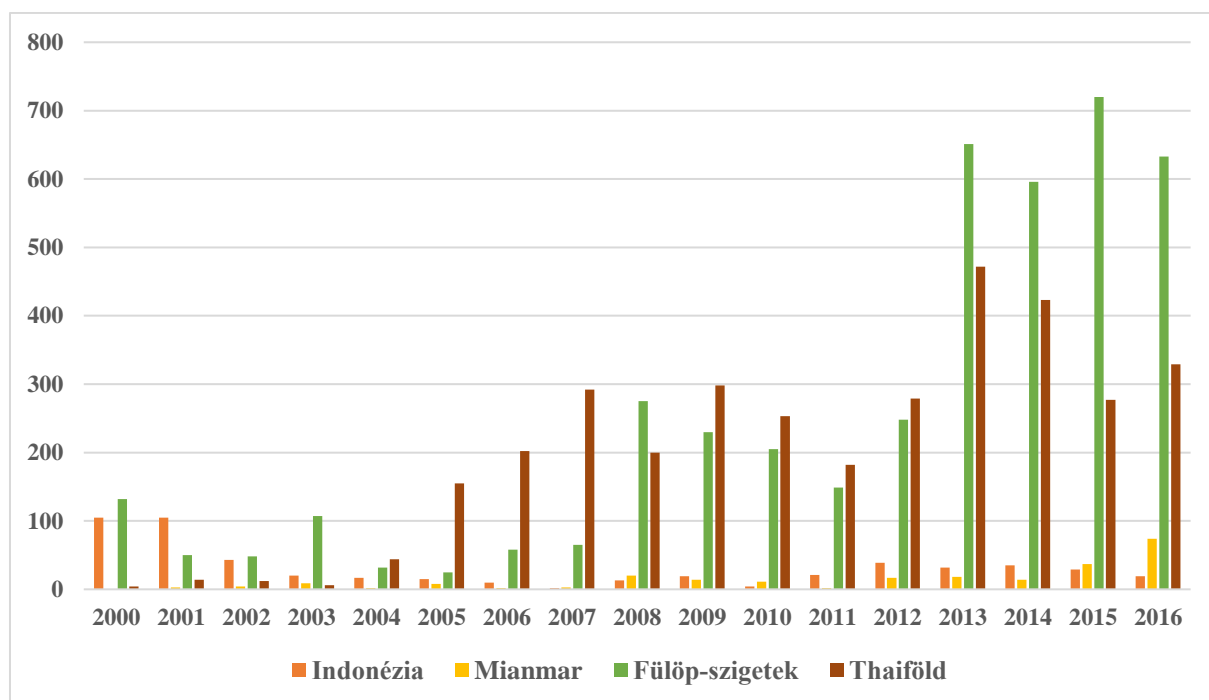
³³ NATO Glossary of Terms and Definitions (2015): Informal Interorganizational Military Glossary of Abbreviations, Terms and Definitions Related Security Capacity Building (DCB). NATO, EU Military Committee, UN Terminology Database, pp. 182.

³⁴ Global Terrorism Database honlapja <http://www.start.umd.edu/gtd/faq/> Letöltve: 2018.03.25.

- a cselekmény politikai, gazdasági, vallási vagy társadalmi célkitűzéssel bír,
- bizonyítható vagy feltételezhető a nyomásgyakorlás, fenyegetés vagy üzenetközvetítés szándéka egy olyan célcsoportra fókuszálva, mely a közvetlen áldozatok körén túlmutat,
- a cselekménynek a „hagyományos” háborús hadviselés keretein kívül történik.

Az ebben foglaltak értelmében 2000 és 2016 közt az ASEAN országok közül Indonéziában, Mianmarban, a Fülöp-szigeteken és Thaiföldön történt a legtöbb terrortámadás, illetve ezekben az országokban estek a legtöbben áldozatul a terrorizmusnak.

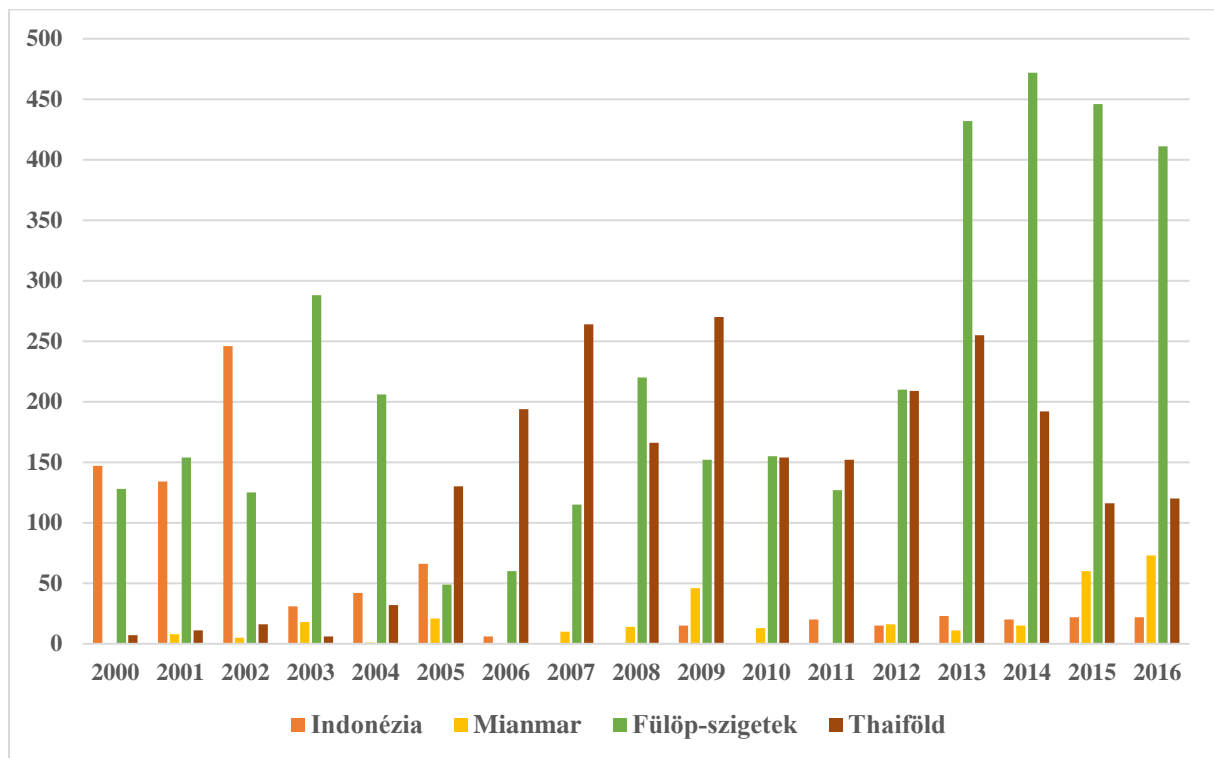
1. ábra: Terroresemények száma a terrorizmus által leginkább sújtott ASEAN tagállamokban 2000 és 2016 között (db)

Forrás: Global Terrorism Database (GTD), WITS (2010) adatai alapján saját szerkesztés

A diagramokról leolvasható, hogy a 2000-es évek elején (a 9/11 tragédiájával) megugrik a nagyobb szabású, több áldozattal járó incidensek száma, majd néhány mérsékelt év után a 2010-es évek elején ismét növekvő tendencia tapasztalható (elsősorban az Iszlám Államhoz köthetően), különös tekintettel a Fülöp-szigeteken. *(A mind a tíz ASEAN tagországra vonatkoztatott táblázatot a Mellékletek fejezet tartalmazza.)*

2. ábra: Halálos áldozatok száma a terrorizmus által leginkább sújtott ASEAN tagállamokban 2000 és 2016 közt (fő)

Forrás: Global Terrorism Database (GTD), WITS (2010) adatai alapján saját szerkesztés

A „listavezető” Fülöp-szigetek adatait közelebbről megvizsgálva kiderül, hogy a vizsgált időszakra eső megdöbbentően magas, összesen 4224 incidens közt mindössze 38 olyan volt, ahol tíznél több áldozat vesztette életét. Az elkövetők az esetek túlnyomó többségében muszlim szakadárok voltak, jellemzően az Abu Sayyaf Group (ABG) vagy a Moro Islamic Liberation Front (MILF) terrorcsoportok tagjai. Kiemelkedő esetnek számítanak a 2000. február 25-i, 44 halálos áldozatot követelő valamint a 2004. február 27-i, 116 ember halálát okozó bombatámadások (mindkét esetben egy kompon történt a robbantás, előbbiért a MILF, utóbbiért az ABG vállalt felelősséget) valamint a MILF 2001. november 11-i, 52 áldozattal járó támadása egy katonai támaszpont ellen a déli Sulu térségben.

A Fülöp-szigeteket a sorban a Thaiföld követi, 3442 incidenssel, ezek azonban mindössze hat alkalommal jártak tíz vagy annál több halálos áldozattal, melyek közül a 2015. augusztus 17-i bangkoki bombamerényletet leszámítva mindegyik az ország déli részén, Songkhla, Pattani, Yala és Narathiwat tartományokban történt. Fontos megjegyezni, hogy az elkövetők kilétére és a támadások indítékára az esetek túlnyomó részében nem derült fény. Legtöbbször vallási és/vagy széparatista mozgalmak sejthetők a háttérben, tekintettel arra, hogy a támadások célpontjában általában kormányzati, katonai vagy rendőrségi objektumok állnak.

Az incidensek száma 2004 után indul ugrásszerű növekedésnek, jóllehet, 2013-ról 2016-ra a felére esik vissza a támadások gyakorisága. Az események közül kiemelkedik a 2005-ös összehangolt bombamerénylet a Hat Yai nemzetközi reptér, a francia tulajdonú Carrefour áruház és a Songhkla tartományban található Green Palace World Hotel ellen, valamint a 2006 augusztusában Yala tartományban elkövetett robbantás sorozat 22 kereskedelmi bankfióknál.³⁵

Indonéziában 2000 és 2016 közt 528 alkalommal történt terrortámadás, jelentősen kevesebb alkalommal, mint Thaiföldön vagy a Fülöp-szigeteken. Mégis nagy jelentőséget kell tulajdonítani ezen incidenseknek, tekintettel arra, hogy ezek a legtöbb esetben az iszlám szélsőségekhez köthetők, Indonézia pedig a legnagyobb muszlim népességgel rendelkező ország a Földön. A támadások gyakorisága az ezredfordulót követően volt a legmagasabb. A vizsgált időszakban 13 esetben történt tíz vagy annál több halálos áldozattal járó terrortámadás. Ezek közül kiemelendő a 2002. október 12-i, 202 halálos áldozattal járó bombatámadás Balin a Sari Club nevű éjszakai szórakozóhelyen, valamint a 2005. október 1-i, összesen 25 ember halálát okozó merényletsorozat Kuta és Jimbaran üdülőfalvakban, ugyancsak Bali szigetén. Fontos megemlíteni ezen felül a 2009. július 17-i bombamerényletet a jakartai JW Marriott és Ritz-Carlton szállodák ellen (9 halott, 53 sebesült), a 2016. január 14-i támadást a Jakarta belvárosában lévő Sarinah bevásárlóközpontban található Starbucks kávézó környékén (8 halott, 24 sebesült) valamint a 2017. május 24-i bombatámadást a Kampung Melayu buszállomás környékén (5 halott, 11 sebesült). Az utóbbi két incidens az Iszlám Államhoz köthető, a 2016-os Sarinah robbantás volt az első incidens, amit az ISIS magára vállalt a szigetországban. A támadások célpontjai az esetek többségében szórakozóhelyek, bevásárlóközpontok, külföldi tulajdonban lévő szállodák – a nyugati világ jelképei. Az országban tevékenykedő legfőbb terrorszervek az szélsőséges nézeteket valló Jemaah Islamiyah (JI) és a jelenleg inaktív Gerakan Aceh Merdeka (Free Aceh Movement – GAM) szeparatista szervezet.

A GTD adatai szerint 238 incidenssel a vizsgált időszakban Mianmar a térség negyedik, terrortámadások által leginkább sújtott országa. A többi vizsgált országhoz képest gyakrabban, több mint 30 esetben történt tíz vagy több halálos áldozattal járó eset, a célpont az esetek túlnyomó többségében a katonaság vagy a rendfenntartó erők. Fontos megjegyezni azonban, hogy a nemzetközi terrorszervezetek tevékenysége az országban nem tapasztalható hangsúlyosan, az atrocitások nagy része az Mianmarban dúló belső konfliktusokkal kapcsolatba

---

³⁵ Chalk, Peter (2008): The Malay-Muslim Insurgency in Southern Thailand Understanding the Conflict's Evolving Dynamic. RAND Counterinsurgency Study Paper 5.

hozható lázadásokhoz köthetők. A kormányzat álláspontja szerint egyetlen hivatalosan is terrorszervezetnek nyilvánított csoport tevékenykedik Mianmarban, az Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA).³⁶

3.2. A legjelentősebb terrorszervezetek

A délkelet-ázsiai régióban számos terrorista (jellegű) szervezet és szeparatista csoport tevékenykedik vagy tevékenykedett, az alábbiakban a regionális biztonság szempontjából legjelentősebbeket vesszük górcső alá:

- **Jemaah Islamiyah (JI)**

A térség legjelentősebb terrorszervezete, a Jemaah Islamiyah iszlám radikálisok hálózata. Elsősorban Indonéziában aktív, de szinte egész Délkelet-Ázsiában megvetette a lábát. Az indonéz állampolgárok vezette terrorszervezet Malajziában (elsősorban Sabah területén), Szingapúrban, Indonéziában (főleg Jáva és Sulawesi szigeteken), a Fülöp-szigeteki Mindanaoban valamint Ausztráliában és Pápuán is tevékenykedett. Az International Crisis Group jelentése szerint a JI nem sejtyszerűen szerveződő, hanem inkább lazábban, ad hoc struktúrában kialakult terrorszervezet. A támadásokat végrehajtó (sok esetben öngyilkos) merénylőket nem sokkal a támadások megvalósítása előtt választják ki. A szervezet kulcsfigurái Abdullah Sungkar és Abu Bakar Ba'asyir, akik az indonéz hatóságok tudomása szerint afganisztáni-pakisztáni kiképzéseik után sokáig Malajziában tartózkodtak.

A 2002-es Balin történt terrorcselekményt megelőző időszakban tevékenységüket a Kelet-Indonéziában található Maluku szigetcsoporthoz és Poso térségében fejtették ki. A 2001-es New York-i terrortámadásokat követő terrorizmus visszaszorítására tett amerikai erőfeszítések a Jemaah Islamiyah haragját azonban a nyugati társadalmak ellen korbácsolták, mely számos, elsősorban a Nyugat jelképeiének tartott célpontok (szállodák, bárók) ellen elkövetett támadásban öltött testet. Miután az indonéz rendőrség elfogta a JI legfontosabb vezéralakjait, az általuk elültetett ideológia a terrorszervezeten keresztül sajnos fennmaradt. A Crisis Group jelentése és számos más forrás is arról számol be, hogy az indonéz börtönök körülményei lehetőséget adtak arra, hogy a fogvatartottak rendszeresen kommunikáljanak a

---

³⁶ National Reconciliation and Peace Centre, Myanmar honlapja:
<http://www.statecounsellor.gov.mm/nrpcen/node/124> Letöltve: 2018.03.26.

külvilággal, így a radikalizálódást könnyűszerrel a börtön falai mögül is képesek voltak növelni.³⁷

A szorosan az Al-Kaidához köthető JI vállalta magára a legtöbb jelentős terrortámadást Indonéziában, többek közt a 2002-es és 2005-ös Bali bombatámadásokat, a 2004-es robbantást az ausztrál nagykövetség előtt (melynek 10 halálos áldozata és 182 sebesültje volt) illetve a JW Marriott és a Ritz-Carlton elleni merényleteket. Ezen felül Dél-Thaiföldön és a Fülöp-szigetek déli részén is számos incidens köthető a szervezethez, utóbbiakat sok esetben az Abu Sanyaf Group-pal közösen követik el.

- **Gerakan Aceh Merdeka (GAM)**

A GAM (angol szakirodalomban Free Aceh Movement) lényegében egy komoly nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező szeparatista szervezet, mely 1976-ban kezdte meg tevékenységét, fő célkitűzése a nyugat-indonéz Szumátra szigetének északi csücskén található Aceh provincia autonómiája. Évtizedeken keresztül folytatott gerillahadviselést a jakartai központi kormányzat ellen, mely összesen mintegy 15 ezer emberéletet követelt. A Jakartával való nézeteltérés a területi autonómia igényén túl vallási kérdésekre is visszavezethető: jóllehet, Indonézia lakosságának 87%-a muszlim vallású³⁸, a szigetországban azonban az iszlám egy megengedőbb változata terjedt el, Aceh ezzel szemben a saria törvénykezés bevezetését szorgalmazta.³⁹

A közel négy évtizedig dúló harcoknak végül a térséget sújtó 2004-es cunami vetett véget. A természeti katasztrófa letarolta Aceh tartomány nagy részét és térdre kényszerítette a GAM-ot is. Végül 2005-ben egyezség született a központi kormányzattal,⁴⁰ melynek értelmében a GAM lemondott szakadár törekvéseiről, feloszlatta fegyveres szárnyát és egy politikai szervezetté alakult KPA (Komite Peralihan Aceh – Aceh Transition Committee) néven. Az egykori terrorszervezet vezetői közül többen mára többen választott politikai vezetők lettek Aceh térségében.

---

³⁷ International Crisis Group (2002): How the Jemaah Islamiyah terrorist network operates. Asia Report Nr. 43, Jakarta/Brussels

³⁸ Penduduk Indonesia Hasil Sensus Penduduk 2010 [Result of Indonesia's Population Census 2010] Badan Pusat Statistik, Jakarta, 2013

³⁹ Megjegyzés: a saria törvénykezés végül 2006-ban bevezetésre került a tartományban, illetve Aceh tartomány már 2001-ben különleges jogokat kapott Jakartától.

⁴⁰ Stange, Gunnar; Patock, Roman (2010): From Rebels to Rulers and Legislators: The Political Transformation of the Free Aceh Movement (GAM) in Indonesia. Journal of Current Southeast Asian Affairs 29. évf. 1. szám pp. 95-120.

- **Barisan Revolusi Nasional (BRN)**

Thaiföld déli, többségében muszlim malájok lakta térségében számos iszlám szeparatista szervezet tevékeny. Ezek közül a legjelentősebb a Barisan Revolusi Nasional (National Revolutionary Front – BRN), mely már 1960 óta aktív. A BRN mellett azonban számos hasonló csoportosulás is tevékenykedik a régióban (PULO, GMIP, RKK, stb.). E szervezetek fő célkitűzésükben – egy autonóm muszlim-maláj állam megalapítása – megegyeznek ugyan, ideológiai nézeteik azonban kisebb-nagyobb mértékben eltérnek egymástól.⁴¹

- **Moro Islamic Liberation Front (MILF)**

Mindanao, a Fülöp-szigetek déli része régóta konfliktusok sújtotta terület, az itt élő túlnyomórészt muszlim vallású Moro népcsoport lényegében a múlt század közepe óta küzd a függetlenségéért. A lázadás élére állva 1972-ben alakult meg a Moro National Liberation Front (MNLF) nevű politikai szervezet, mely 1978-ban tárgyalásokat kezdeményezett Manilával a területi autonómiáról. Ugyanebben az évben vált ki a szervezetből a szélsőségesebb nézeteket valló Moro Islamic Liberation Front (MILF). 1989-ben az MNLF és a központi kormányzat végül megegyezett egy különleges jogkörökkel rendelkező autonóm régió (Autonomous Region of Muslim Mindanao – ARMM) kikiáltásáról.

A MILF azonban nem volt elégedett az eredményekkel, nem ismerte el megfelelő megoldásként az ARMM-t, így a térségben a tűzharcok az ezredfordulóra kiújultak. 2003-ban a kormány a MILF-fel is tárgyalásokba kezdett, több ízben hosszabb-rövidebb ideig tartó fegyverszünet is kötött.⁴² A meglehetősen nehézkes egyeztetések a MILF és Manila közt továbbra is folynak ARMM-et felváltó, Bangsamoro nevű autonóm terület létrehozását illetően, azonban mindmáig nem sikerült végső megállapodásra jutni. Az idő előrehaladtával, ahogy csökken a saját alaptörvénnyel (Bangsamoro Basic Law – BLL) járó területi autonómia megvalósulásának esélye, a mintegy 12 ezres taglétszámú MILF egyre több sejtje lép a radikalizálódás útjára és kezd el rokonszenvezni az Iszlám Állam nézeteivel.

- **Abu Sayyaf Group (ASG)**

A MILF-ből 1991-ben kivált radikálisok alapította, erőszakosságáról elhíresült Abu Sayyaf Group viszonylag kicsi, mindössze 400 fős létszáma ellenére a térség egyik

---

⁴¹ Chalk, Peter (2008): The Malay-Muslim Insurgency in Southern Thailand Understanding the Conflict's Evolving Dynamic. RAND Counterinsurgency Study Paper 5.

⁴² Maryland University honlapja, National Consortium for the Studies and Terrorism and Responses to Terrorism, Moro Islamic Liberation Front <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/moro-islamic-liberation-front-milf> Letöltve: 2018.03.28.

legrettegettebb terrorszervezete.⁴³ Nevéhez köthető a SuperFerry 14 komp 2004-es felrobbantása, mely 116 halálos áldozatával a Fülöp-szigetek eddigi legtöbb áldozatot követelő, és a világ eddigi legnagyobb szabású vízen kivitelezett terrortámadása. A szervezet kezdetben az Al-Kaidához volt köthető, 2014-ben azonban az akkor vezető, Isnilon Hapilon⁴⁴ az Iszlám Államnak tett hűségsküt. A Jeemah Islamiyah-val is szoros kapcsolatot ápoló ASG a kábítószerkereskedelemben is érintett, illetve a jellemzően külföldi állampolgárokat célzó emberrabló akciói után követelt váltságdíjakból is bevételhez jut.

- **Iszlám Állam (IS)**

A szervezet tevékenységével a régióban a későbbiekben foglalkozom részletesebben.

Említést érdemel, hogy a US State Department terrorelhárítási irodájának külföldi terrorszervezeteket nyilvántartó listája (Foreign Terrorist Organisations – FTO) a Délkelet-Ázsiai térségben tevékeny csoportok közül csak a JI-t, az ASG-t illetve az Iszlám Állami helyi szárnyát (ISIS-Philippines) sorolja be terrorszervezetként.⁴⁵ Az olyan szervezetek, mint a MILF vagy a BRN nem szerepelnek a listán azzal az indokkal, hogy tevékenységük elsősorban lokális (belföldi) és jellegük elsősorban szakadár. Ennek ellenére mégis fontos kiemelt figyelemmel kísérni őket, lévén többségük kiterjedt nemzetközi kapcsolati hálóval rendelkezik és egymással (pl. a GAM számos milicistáját a MILF táboraiiban képezték ki) illetve nagyobb regionális (pl. JI) vagy globális (pl. Al-Kaida) terrorszervezetekkel is együttműködhetnek.

3.3. Az ASEAN és a terrorizmus 9/11 előtt

Bár a terrorfenyegetettség, bár már évtizedek óta jelen van Délkelet-Ázsiában, az ezredfordulóig különösebb regionális fókusz nem kapott, mi több, az egyes tagállamok a területeiken történt terrortámadásokat saját belső ügyeiknek tekintették. Ezt azért fontos kiemelni, mert 1971-ben az ASEAN országok külügyminiszterei aláírták a ZOPFAN („Zone of Peace, Freedom and Neutrality”) Nyilatkozatot, melynek értelmében a tagállamok az egymás belügyeibe való szigorú be nem avatkozás mellett kötelezték el magukat.⁴⁶ A szóban forgó nyilatkozatban foglaltakat később megerősítették az 1976-os Délkelet-Ázsiai Barátsági és

---

⁴³ Maryland University honlapja, National Consortium for the Studies and Terrorism and Responses to Terrorism, Abu Sayyaf Group Asg. <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/abu-sayyaf-group-asg> Letöltve: 2018.03.28.

⁴⁴ Megjegyzés: Isnilon Hapilon 2017. október 16-án, a Marawi harcok során vesztette életét.

⁴⁵ US State Department Bureau of Counterterrorism honlapja: Foreign Terrorist Organizations. Forrás: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> Letöltve: 2018.03.28.

⁴⁶ Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration. (ZOPFAN Nyilatkozat) (1971)

Együttműködési Szerződéssel (TAC) is. Ez kezdetben megnehezítette az átfogó és koordinált, ASEAN-szintű fellépést a terrorizmus ellen.

2001. szeptember 11. előtt az ASEAN nem szentelt külön figyelmet terrorizmusnak, a jelenség leginkább csak marginálisan kerül említésre a transznacionális bűnözés kategóriáján belül olyan egyéb problémák mellett, mint a pénzmosás vagy a drog- és emberkereskedelem. Az ASEAN Közösségek 2015-ös létrejöttét megelőlegező 1997-es ASEAN Vision 2020 és az 1998-as Hanoi Cselekvési Terv (Hanoi Plan of Action - HPA)⁴⁷ megemlíti ugyan a transznacionális bűnözés ellen való közös fellépést, de a terrorizmusnak kiemelt jelentőséget nem tulajdonít.⁴⁸

1997 decemberében Manilában került megrendezésre az első ASEAN Konferencia a Transznacionális Bűnözésről (ASEAN Conference on Transnational Crime), melynek záródokumentumaként kiadott nyilatkozat rendelkezik a transznacionális bűnözést megvitató rendszeres miniszteri szintű találkozók (ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime – AMMTC) lebonyolításáról.⁴⁹ Támogatja ezen felül az információ egymással való megosztását is – ennek keretében került felállításra az ASEAN Center for Combating Transnational Crime nevű regionális kutatóközpont – illetve lehetőséget biztosít a tagországok számára rendvédelmi attasék kihelyezésére egymás fővárosaiba.⁵⁰ E rendelkezések tekinthetők tehát a transznacionális bűnözés elleni regionális küzdelem első mérföldköinek az ASEAN-on belül.

A hidegháború után az átalakuló világrendben az ASEAN mozgástere is megváltozott. Míg 1967-es megalakulásakor még az egyes tagállamok stabilitása, a gazdasági fejlődés folyamatosága és a külső befolyásoktól való mentesség szavatolása volt fókuszban, az 1990-es évek elejére a Szövetség megérett arra, hogy immár „kifelé tekintve”, kezdeményezőként az élére álljon egy átfogó regionális biztonsági diskurzusnak. 1994-ben Bangkokban megalakult az ASEAN Regionális Fórum (ARF), melynek célja az építő jellegű párbeszéd elősegítése ázsiai és csendes-óceáni térséget érintő közös politikai és biztonsági ügyekben a bizalomépítés és a megelőző diplomácia eszközeivel.⁵¹ Az ASEAN tagállamok mellett az ARF tizennyolc

---

⁴⁷ Megjegyzés: a HPA egy hatéves időtartamra (1999-2004) szóló ütemterv az ASEAN integráció mélyítését elősegítendő.

⁴⁸ Hanoi Plan of Action (HPA) (1998), Forrás: http://asean.org/?static_post=hanoi-plan-of-action Letöltve: 2018.03.25.

⁴⁹ Megjegyzés: két évvel később, 1999-ben egy, az AMMTC alatt működő szakértői munkacsoport is létrejött, a Senior Officials Meeting on Transnational Crime (SOMTC).

⁵⁰ ASEAN Declaration on Transnational Crime Manila (1997)

⁵¹ Az ASEAN Regional Forum honlapja: ARF Objectives. Forrás: <http://aseanregionalforum.asean.org/about/arf-objectives.html> Letöltve 2018.03.24.

alapító tagja közt volt többek közt az USA, Oroszország, Kína, az EU, Japán, Dél-Korea, Ausztrália és Új-Zéland is.⁵² Az ARF a térség biztonságának egyik fontos letéteményese lett, a későbbiekben a terrorizmus elleni regionális erőfeszítésekben is komoly szerepet kapott.

3.4. A 9/11 hatásai a régióra

A 2001. szeptember 11-i tragédia gyökeresen megváltoztatta a terrorizmus percepcióját világszerte, így Délkelet-Ázsiában is. Az AMMTC harmadik, szingapúri ülését követően, 2001. október 11-én kommunikéban ítélte el az Egyesült Államok ellen elkövetett terrortámadást. Ugyanezen dokumentum nyomatékosítja a szervezet elkötelezettségét a terror elleni küzdelem irányában, melynek keretében egy transznacionális bűnözés elleni ASEAN cselekvési terv (ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime) mihamarabbi megalkotását helyezi kilátásba, valamint rendelkezik egy soron kívüli, szigorúan a terrorizmusra fókuszáló AMMTC ülés összehívásáról.⁵³

Az AMMTC kommunikéjére erősített rá 2001. november 5-én, az ASEAN állam- és kormányfők hetedik csúcstalálkozóját követően kiadott, a terrorizmus elleni közös fellépésről szóló nyilatkozat, a 2001 ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism. A nyilatkozat többek közt a következőket mondja ki:⁵⁴

- a 2001. szeptember 11-i terrortámadás az egész emberiség ellen elkövetett bűntény,
- a terrorizmus kapcsolatba hozatala bármely vallással vagy népcsoporttal elvetendő,
- a terrorizmus veszélyezteti a térség békéjét, jólétét és az ASEAN Vision 2020-ban foglaltak megvalósulását,
- a terrorizmus visszaszorításában az ENSZ alapjogi chartának és a nemzetközi jognak megfelelően kell eljárni,
- szükséges a regionális együttműködés fokozása a bűnüldözés és hírszerzés területein,
- szükséges a lehetőségek felmérése az ASEAN terrorizmus elleni szerepvállalásának növelését illetően, a nemzetközi közösség és az extraregionális szövetségesek

---

⁵² Megjegyzés: Jelenleg 27 tagja van az ASEAN Regional Forum-nak: az ASEAN tíz tagállamán felül Ausztrália, Kanada, Kína, az EU, India, Japán, Dél-Korea, Új-Zéland, Oroszország, az USA, Banglades, Észak-Korea, Mongólia, Pakisztán, Pápua Új-Guinea, Timor Leste és Sri Lanka.

⁵³ ASEAN: Joint Communique of the Third ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime (AMMTC) Singapore, 11 October

⁵⁴ 2001 ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism

bevonásával olyan meglévő keretrendszerek által, mint az ARF, az ASEAN Plus Three⁵⁵ vagy az ASEAN Dialogue Partners⁵⁶.

Az AMMTC terrorizmussal foglalkozó, soron kívüli találkozására végül 2002 májusában került sor Malajziában, melynek keretében elfogadtak egy munkaprogramot a transznacionális bűnözés elleni ASEAN cselekvési terv kivitelezéséről (Work Programme to Implement the ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime).⁵⁷ A munkaprogram a TNC/TOC alábbi nyolc területét érinti: kábítószer-, ember- és fegyverkereskedelem, tengeri kalózkodás, pénzmosás, terrorizmus, nemzetközi gazdasági bűnözés és kiberbűnözés. A gyakorlati rendelkezések főleg információcseréről, közös workshop-ok és tréningek szervezéséről, jogi-, adminisztrációs és ügyintézés terén történő együttműködésről valamint a tagországok releváns törvényeinek összegyűjtéséről és disszeminálásáról szólnak.⁵⁸

Ahogy az a fent leírtakból is látszik, az ASEAN már az ezredforduló óta egyértelműen és egyetemesen elítéli a terrorizmust, és igyekszik szerepet vállalni az ellene való küzdelemben. S bár ennek az igyekezetnek számos nyilatkozatban, kommunikációban és egyéb dokumentumban hangot adott, az intézkedések gyakorlati kivitelezése a közös akarat ellenére mégse ment zökkenőmentesen. Az egyes tagországok különböző mértékben, minőségben és mélységben szembesültek a terrorizmussal – ha szembesültek vele egyáltalán. „Közös ellenségkép” híján más-más nézeteket vallottak a regionális terrorellenes összefogás szükségességét illetve a terrorizmus elleni harc mikéntjét illetően.

A helyzetet tovább bonyolította, hogy 9/11-es tragédiát követően az Egyesült Államok kikiáltotta a globális háborút a terrorizmus ellen, melyben a Bush adminisztráció a Közel-Kelet után Délkelet-Ázsiát jelölte meg a háború második frontjaként, a térségben aktív csoportok Al-Kaida kötődéseire hivatkozva.

Az USA globális terrorellenes háborújához és a térséget érintő beavatkozási szándékához az ASEAN tagállamok meglehetősen eltérően viszonyultak. Szingapúr és Thaiföld egyértelműen támogatta Washington célkitűzéseit, még ha Bangkok soha nem is

---

⁵⁵ Megjegyzés: az ASEAN Plus Three a Szövetség tagállamait, valamint Japánt, Kínát és Dél-Koreát foglalja magába.

⁵⁶ Megjegyzés: a Szövetség az ún. ASEAN Dialogue intézményén keresztül ápolja kapcsolatait a régió kívüli szövetségeseivel. A Dialogue Partners listája a következő: Ausztrália, Kanada, Kína, EU, India, Japán, Dél-Korea, Új-Zéland, Oroszország, USA. Sectoral Dialogue Partner státuszban van Pakisztán, Norvégia, Svájc és Törökország.

⁵⁷ ASEAN: Joint Communique of the Special ASEAN Ministerial Meeting on Terrorism Kuala Lumpur, 20-21 May 2002.

⁵⁸ ASEAN: Work Programme to Implement the ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime Kuala Lumpur, 17 May 2002.

sorolta be terroristaként az ország déli vidékein tevékeny iszlám szakadókat. A Fülöp-szigetek ellenben egyenesen lehetőséget látott az amerikai intervencióban a MILF és az ASG elleni harcban való felülkerekedésre: 2001 novemberében elfogadta az USA 100 millió dollár értékű hozzájárulását, 2002 februárjára pedig már 660 fő amerikai katona állomásozott az ország területén. Mivel külföldi csapatok belügyekbe történő bevonását nemcsak az ASEAN-t életre hívó Bangkoki Nyilatkozat, de a Fülöp-szigetek saját alkotmánya is elítéli, ezért jogi kiskaput használva a hivatalos kommunikációban hadgyakorlatként hivatkoztak az USA jelenlétére.⁵⁹

Sokan azonban úgy gondolták, hogy a terrortal szemben vívott háború valójában álcázott iszlámellenes offenzíva. Tovább erősítette e percepciót, hogy Délkelet-Ázsia ad otthont a világ muszlimjai mintegy egyötödének, nagyjából 230 millió léleknek.⁶⁰ A túlnyomó részt iszlám vallású Indonézia és Malajzia nem nézte jó szemmel az USA beavatkozási szándékát, valamint a terrorizmus és az iszlám összemosását. Mi több, Malajzia felhívta a figyelmet az „iszlám terror” elleni túlkapások következményeként az egyébként alapesetben békés lakosság körében esetlegesen kialakuló nyugatellenesség és radikalizáció kockázataira.

Osztotta e véleményt az ugyancsak túlnyomórészt iszlámhitű Brunei. Jóllehet, a szultanátus és az ún. CLMV országok (Kambodzsa, Laosz, Mianmar, Vietnam) esetében nem igazán beszélhetünk nemzetközi terrorveszélyről, ennek megfelelően ezek az államok tehát afelé tendáltak, hogy az uralkodó regionális álláspontnak megfelelően beálljanak a terrorizmus elleni nemzetközi hadviselést támogatók táborába.

Végül hosszas egyeztetés (és egyes országok részére nem csekély mértékű támogatás felajánlása) után az USA és az ASEAN 2002. augusztus 1-én aláírta a nemzetközi terrorizmus elleni harcban való együttműködésről szóló közös nyilatkozatot (ASEAN-United States of America Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism). Bár a nyilatkozat mindössze egy kötőerővel nem rendelkező, általános értelemben vett terrorizmusellenes együttműködésről szóló dokumentum volt⁶¹, vezető ASEAN tisztviselők

---

⁵⁹ Chow, Jonathan T. (2005): ASEAN Counterterrorism Cooperation Since 9/11. Asian Survey Vol. XLV, No. 2, 2005. március-április, p. 303-321

⁶⁰ Prawindarti, Lianita (2008): Explaining the Impact of the Global War on Terrorism on ASEAN: the New Regionalism Revisited? GARNET Working Paper No: 48/08 2008. július.

⁶¹ ASEAN-United States of America Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism (2002)

szerint azonban jól megágyazott a jövőben megkötendő, lényegesebb két- vagy többoldalú megállapodásoknak.⁶²

Az Egyesült Államokhoz való közeledés és a közös nyilatkozatok viszont még nem oldották meg az egyes ASEAN országok közti nézetkülönbséget a nemzetközi terrorizmus megítélését és kezelését illetően. A legélesebb ellentét Indonézia és Szingapúr közt alakult ki: 2002 februárjában a városállamot évtizedekig vezető miniszter, Lee Kuan Yew elmarasztalta Indonéziát, amiért nem hozza meg a kellő erőfeszítéseket a Jemaah Islamiyah terrorszervezet vezetőinek kézre kerítését illetően. A szigetország kormánya válaszában autoriternek nevezte Szingapúr vezetőségét. A diplomáciai szóváltás tüntetések sorozatává fajult, és egy biztos: nem segített a terrorizmus elleni regionális összefogás erősítésében.

3.5. A Bali bombatámadás fordulata, az összefogás erősödése

A 2002. október 12-i Bali bombatámadás újabb fordulópontot hozott el a terrorizmus és az ASEAN közös történetében. A Jeemah Islamiyah terrorszervezet által az éjszakai szórakozóhely ellen elkövetett támadásban 202 ember vesztette életét. Míg a térséget eddig sújtó incidensek jórészt helyi érdekeltségű célpontok ellen irányultak, a Bali szigetén található Sari Club elleni merénylet kifejezetten a „Nyugat” elrettentését tűzte ki célul. Az áldozatok túlnyomó többsége külföldi volt, köztük 88 ausztrál, 24 brit és 7 egyesült államokbeli állampolgár. Az indonéz áldozatok száma 38 volt.⁶³

A Sari Club elleni merényletig épp Indonézia volt, aki a leghatározottabban tagadta, hogy szélsőséges nézeteket valló transznacionális terrorszervezetek folytatnának összehangolt tevékenységet a térségben, a Bali bombatámadás azonban ASEAN-szerte megkongatta a vészharangot a határokon átívelő terrorizmus visszaszorítására irányuló közös lépések szükségességét illetően. Arról nem is beszélve, hogy komoly gazdasági károkat is okozott Indonéziában és az egész régióban, hiszen a robbantásokat követően az egész térség turizmusa visszaesett.

2002. november 3-án Kambodzsában az éves ASEAN Csúcstalálkozó keretében a tagországok állam- és kormányfői kiadtak egy terrorizmusról szóló nyilatkozatot, melyben elítélik a Bali bombamerényletet és újabb intézkedéseket helyeznek kilátásba a terror elleni harc

---

⁶² Chow, Jonathan T. (2005): ASEAN Counterterrorism Cooperation Since 9/11. Asian Survey Vol. XLV, No. 2, 2005. március-április, p. 303-321

⁶³ SBS News cikke: Bali bombings full list of victims' names <https://www.sbs.com.au/news/bali-bombings-full-list-of-victims-names> Letöltve: 2018.03.30.

és a turizmus helyreállítása érdekében. Még egy újabb nyilatkozat kiadása azonban már nem bizonyult kellően hiteles intézkedésnek. A Phnom Penh-i nyilatkozat hatodik pontjában az ASEAN vezetői felszólítják a nemzetközi közösséget, hogy tartózkodjanak attól, hogy polgárainak ellenjavallják a térségbe való beutazást, mert ezzel csak a terroristákat segítenék céljaik (a térség destabilizálása) elérésében.⁶⁴ Ez a meglehetősen sajátságos hozzátoldás jól példázza az ASEAN-ban kialakult helyzet ellentmondásosságát: egyrészt hatalmas nyomás nehezedett a tagországokra, hogy érdemben tegyenek valamit a terrorkrízissel szemben, másrészt még mindig vonakodtak beismerni a kihívás komolyságát.⁶⁵

A Bali merénylet felrázta az ASEAN-t, és a 2002 októberét követő egy év leforgása alatt, az országok közt hatékony hírszerzési és rendőri együttműködésnek köszönhetően sikerült elfogni a támadásokért felelős Jemaah Islamiyah számos jelentős alakját, Indonéziában a fővezér Abu Bakar Ba'asyir-t, Szingapúrban az ottani szárny vezetőjeként ismert Mas Selamat Kastari-t, Bangkokban pedig a bombaszakértő Hambali-t, aki többek közt a Bali támadás kitervelője is volt.⁶⁶ A több országra kiterjedő letartóztatások újfent azt bizonyították, hogy a JI az egész térségben jelen van. Az ASEAN országok többé már nem tekinthették saját belügyeiknek a terrorizmust, és végképp nem söpörhették a szőnyeg alá a vele való foglalkozást.

Ez végre egységbe kovácsolta a nézőpontokat, beindulni látszott a valós összefogás. 2003 júliusában – a 2002. november 5-i ASEAN Csúcstalálkozón kiadott nyilatkozatban foglaltak szerint – Malajziában megnyílt a Southeast-Asian Regional Center for Counter-Terrorism (SEARCCT), melynek célja a terrorizmus elleni regionális küzdelemhez kötődő kutatómunka és képzések elősegítése.⁶⁷

Ami az extraregionális szintet illeti, az ASEAN 2003 márciusában Malajziában összehívott egy kimondottan a terrorizmusra és TOC-re fókuszáló időközi ASEAN Regional Forum (ARF) ülést (Intersessional Meeting on Counterterrorism and Transnation Crime – ISM CT-TC), melyen tizenhét ország vett részt.⁶⁸ A találkozó elsősorban a hatékonyabb határellenőrzés és az ezzel kapcsolatos együttműködés gyakorlati kérdéseit járta körbe, illetve

---

⁶⁴ ASEAN: Declaration on Terrorism by the 8th ASEAN Summit Phnom Penh, 3 November 2002.

⁶⁵ Chow, Jonathan T. (2005): ASEAN Counterterrorism Cooperation Since 9/11. Asian Survey Vol. XLV, No. 2, 2005. március-április, p. 303-321

⁶⁶ Az ANC News cikke: Hambali arrested in Thailand: reports. Forrás: <http://www.abc.net.au/news/2003-08-15/hambali-arrested-in-thailand-reports/1464988> Letöltve: 2018.03.30.

⁶⁷ A Southeast Asia Regional Center for Counter-Terrorism (SEARCCT) honlapja. Forrás: <http://www.searctt.gov.my/> Letöltve: 2018.03.31.

⁶⁸ Megjegyzés: résztvevő országok: Ausztrália, Brunei, Kambodzsa, Kanada, Kína, EU, India, Indonézia, Japán, Laosz, Malajzia, Új-Zéland, Fülöp-szigetek, Dél-Korea, Oroszország, Szingapúr, Thaiföld, USA és Vietnám.

az ASEAN regionális biztonság fenntartása iránti elhivatottságát is hivatott volt nyomatékositani.⁶⁹ Az ISM CT-TC üléseit 2003 óta továbbra is minden évben összehívják. Tovább erősítendő az extraregionális együttműködést, 2006-ig bezárólag az ASEAN mind a tíz Dialogue partnerével (valamint a Sectoral Dialogue Partner státuszú Pakisztánnal) kétoldalú megállapodást kötött és közös nyilatkozatot adott ki a terrorizmus elleni együttműködésről.⁷⁰

Az ASEAN Regional Forum-hoz hasonló extraregionális szerveződés a Kelet-Ázsia Csúcstalálkozó (East Asia Summit – EAS), mely az ARF-hez hasonlóan ugyancsak Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége kezdeményezésére és annak vezetésével jött létre 2005-ben azzal a céllal, hogy a kelet-ázsiai térség kihívásait megvitató stratégiai dialógus platformjaként szolgáljon. Az EAS-nek jelenleg tizenhét tagja van, a tíz ASEAN országon felül Ausztrália, Kína, Japán, India, Új-Zéland, Dél-Korea, Oroszország és az USA. A tagországok a Föld lakosságának mintegy 55%-át lefedik és a világ teljes GDP-jének 55%-át adják ki.⁷¹

2004 novemberében, a Laoszban megtartott tizedik ASEAN Csúcstalálkozón a tagországok állam- és kormányfői a Bali Concord II-ben⁷² foglaltak értelmében egy újabb hatéves időszakra (2004-2010) szóló cselekvési programot (Vientiane Action Programme – VAP) fogadtak el. A VAP célja az ASEAN integráció további mélyítése a Hanoi Plan of Action (HPA – az 1999-2004 közti időszakra vonatkozó cselekvési terv) által megkezdett út mentén. A dokumentumban tovább körvonalazódik az ASEAN Vision 2020 által felvázolt ASEAN Közösség, és kibontakozik annak három pillére: a Biztonsági Közösség (ASEAN Security Community – ASC), a Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC) és a Szociokulturális Közösség (ASEAN Socio-Cultural Community – ASCC).

A VAP a Biztonsági Közösség pilléréhez kapcsolódóan számos feladatot kijelöl, ezek közül az alábbi három a legrelevánsabb a transznacionális szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harc szempontjából:⁷³

- egy közös jogi segítségnyújtásról szóló megállapodás létrehozása (ASEAN Mutual Legal Assistance Treaty in Criminal Matters – MLAT),
- egy regionális szintű kiadatási egyezmény előkészítése (ASEAN Extradition Treaty),

---

⁶⁹ ASEAN Főtitkárság: A 2003.03.21-22-i ISM CT-TC ülésről készült jelentés.

⁷⁰ Megjegyzés: USA (2002), Kína (2002), EU (2003), India (2004), Ausztrália (2004), Oroszország (2004), Dél-Korea (2005), Új-Zéland (2005), Pakisztán (2005 – Sectoral Dialogue Partner), Kanada (2006)

⁷¹ Ausztrália Kormányának honlapja: East Asia Summit Factsheet. <http://dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/eas/Documents/eas-factsheet.pdf> Letöltve: 2018.04.01.

⁷² Bővebben ld. a 2. fejezetben

⁷³ Vientiane Action Programme (VAP) (2004)

- valamint egy regionális szintű terrorellenes egyezmény (ASEAN Convention on Counter Terrorism – ACCT).

Az ACCT regionális keret-megállapodásként szolgál terrormegelőzésben és a terrorizmus elleni harc terén. A hiánypótló, jogi kötőerővel rendelkező dokumentum pontosan körülhatárolja, mely tettek minősülnek terrorcselekménynek valamint beazonosítja a tagországok közti együttműködés területeit. Kihangsúlyozza a szuverenitás, területi integritás és be nem avatkozás elvét. Kiemelendő, hogy a terrorcselekményben elkövetői rehabilitációjáról és társadalomba való visszaintegrálásáról is értekeznek.⁷⁴ Az ACCT-ben foglaltak végrehajtására alkották meg a terrorizmus elleni átfogó cselekvési tervet (ASEAN Comprehensive Plan of Action on Counter-Terrorism – ACPoA on CT), melyet hároméves ciklusonként újra és újra felülvizsgálják, hogy szavatolják az aktualitását.⁷⁵

A VAP-ben meghatározott terrorellenes intézkedések bármennyire is hangzatosak és hiánypótló jellegűek, ennek ellenére megvalósításuk korántsem ment gyorsan vagy zökkenőmentesen. A 2004-ban megírt MLAT megállapodást végül csak 2006-ban írta alá az összes tagállam.⁷⁶ A nagy jelentőségű ACCT-t 2007-ben szövegezték meg, de végül hat évbe telt, mire mind a tíz tagállam – utoljára Malajzia, 2013 januárjában - ratifikálta az egyezményt.⁷⁷ Az ASEAN-szintű kiadatási egyezményről pedig – annak ellenére, hogy már az az első, 1976-os ASEAN Csúcstalálkozón is felmerült – még 2018-ban sem sikerült megegyezni a tagállamoknak.⁷⁸

3.6. Az Iszlám Állam fenyegetése a régióban

A 2010-es évek közepére az Iszlám Állam képében egy új fenyegetés ütötte fel a fejét. A szakértők hamar rávilágítottak, hogy az Al-Kaidához hasonlatosan az IÁ is hátszínigot építhet ki Délkelet-Ázsiában. A régió iszlámhitű országait egybefogó kalifátus víziója már a

---

⁷⁴ ASEAN Convention on Counter Terrorism (ACCT) (2007)

⁷⁵ ASEAN Comprehensive Plan of Action on Counter-Terrorism (2012).

⁷⁶ ASEAN: Treaty on Mutual Legal Assistance on Criminal Matters (2004).

⁷⁷ Az ASEAN honlapja: ASEAN convention on counter-terrorism completes ratification process. Forrás: <http://asean.org/asean-convention-on-counter-terrorism-completes-ratification-process/> Letöltve: 2018.03.31.

⁷⁸ A The Straits Times cikke: Singapore could take lead in Asean extradition treaty. Forrás: <http://www.straitstimes.com/forum/letters-on-the-web/spore-could-take-lead-in-asean-extradition-treaty> Letöltve: 2018.03.31.

Jemaah Islamiyah célkitűzései közt is tetten érhető volt, így hát nem meglepő, hogy az IÁ nézetei is hamar táptalajra találtak a térség radiálisainak egyre népesebb táborában.⁷⁹

A The Global Strategy Network kutatása szerint ennek ellenére a dél- és délkelet-ázsiai térségből viszonylag kevesen, 2017-ig bezárólag mindössze 1568-an csatlakoztak az Iszlám Állam szíriai és iraki frontokon folyó harcaihoz, a becslések szerint ebből az ASEAN országokra eső rész ezer fő alatt van. Összehasonlításképp az IÁ-ért harcoló nyugat-európaiak számát 5718 főre teszi a tanulmány, ebből 1910 francia állampolgár. Az ASEAN-ből a legtöbben, mintegy 600 fő Indonéziából csatlakozott, de Malajziából is közel százra tehető a Közel-Keleten harcoló szélsőségesek száma, akik az Iszlám Állam 2004 szeptemberében alakult Katibah Nusantara nevű maláj-indonéz szárnyába tömörültek. A relatíve alacsony értékektől függetlenül az, hogy a térségből az ISIS-hez csatlakozók pontos száma nem ismert, a regionális terrorelhárítás és hírszerzés hiányosságaira hívja fel a figyelmet.⁸⁰

A másik sarkalatos probléma a visszatérő harcosok kérdése. Miután az ISIS visszaszorult a Közel-Keleten, fanatikussai egy része hazatért. Ezek a kiképzett és éles harcokban tapasztalatot szerzett terroristák aztán „hazai pályán” fejthették ki tevékenységüket, minden eddiginél nagyobb hatásfokkal, akár támadások kitervelése és kivitelezése, akár a közösségeik további radikalizálása terén.

A 2016. január 14-i robbantás a jakartai Sarinah bevásárlóközpontnál volt az Iszlám Állam első felvállalt terrorakciója a régióban. Az akció kitervelése mögött valószínűsíthetően a Katibah Nusantara állt. A merényletet a rákövetkező évben több kisebb kaliberű támadás követte országszerte. Az indonéz hatóságok szerencsére jó néhányat ezek közül sikerrel megghiúsítottak, többek közt egy, az elnöki palota ellen irányuló robbantást is.

A térségben egyre többen esküdtek hűséget az Iszlám Államnak, az elsők közt volt Isnilon Hapilon, az fülöp-szigeteki Abu Sayyaf Group vezére. Hapilon-t később az ISIS fülöp-szigeteki emírének is kikiáltották. Mindanao, a Fülöp-szigetek számos radikális csoportjának otthont adó, továbbra is instabil déli részén sok visszatérő IÁ harcos talált bűvőhelyre. Mindanao-hoz köthető a délkelet-ázsiai terrorizmus történetének egy újabb vízvonalzó mozzanata, a Marawi csata is. 2017 májusában a hadsereg fegyveresei tűzharcba keveredtek a városban az ASG és az ugyancsak ISIS-támogató Maute csoport ellen. A harcok elharapóztak

---

⁷⁹ Almuttaqi, Ibrahim A. (2015): The 'Islamic State' and the rise of violent extremism in Southeast Asia. The Habibie Center, Jakarta.

⁸⁰ Barrett, Richard (2017): Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees. The Soufan Center and The Global Strategy Network (TGSN).

és egészen október közepéig húzódtak, mely alatt gyakorlatilag háborús állapotok uralkodtak a városban. A szakértők emiatt párhuzamot is vonnak Marawi és Rakka ostroma közt. Október 16-án a kormányzati erők megölték Isnilon Hapilon-t, ezt követően október 23-án Duterte elnök kikiáltotta a győzelmet. A harcok során mintegy ezer ember vesztette életét, az áldozatok közt voltak terroristák, katonák és civilek is.⁸¹

A Marawi ütközet számos tanulsággal járt és számos leckét feladott: felhívta a figyelmet, hogy az Iszlám Állam, bár meggyengült, de még mindig rendkívül komoly fenyegetés. Figyelemre méltó továbbá, hogy az összecsapásokban részt vevő terroristák hónapig ellenőrzésük alatt tartották a város egyes részeit, és nyílt hadviselésben is tartották az állásaikat a hadsereg hivatásos fegyvereseivel szemben – ilyesmire még nem volt példa a térség történetében.⁸²

A terrorizmus kézzel fogható problémája mellett növekvő társadalmi kihívást jelent, hogy az ASEAN térség lakosságának egyre nagyobb része válik fogékonyvá a szélsőséges nézetek iránt. A jelenséget felerősíti, hogy egyes politikai erők – jellemzően Indonéziában és Malajziában – ezt ki is használják a szavazóbázisok növeléséhez. Ezáltal azonban a vallási és etnikai értelemben is rendkívül sokszínű régió országai könnyen kibillenhetnek az egyensúlyukból.

2016. augusztus 17-én az indonéziai Medan városában egy fiatalember bombatámadást kísérelt meg egy katolikus templom ellen, majd késsel támadt a papra. A későbbi vizsgálatok során kiderült, hogy az elkövetőnek nincs köze semmilyen terrorszervezethez, az interneten talált tartalmak révén vált fokozatosan ISIS-szimpatizánssá.⁸³ Azonban nemcsak az iszlámhitűek körében figyelhető meg a szélsőségekre való hajlam: sokan a mianmari rohingya muszlimok ellen (buddhisták által) elkövetett atrocitásokat is vallási túlkapásnak aposztrofálják. A radikalizáció és erőszakos extrémizmus visszaszorítása érdekében az ASEAN miniszteri szintű különleges üléseket tart (Special ASEAN Ministerial Meeting on the Rise of

---

⁸¹ The Straits Times cikke: Philippines security forces kill two top terrorists, including ISIS chief in South-east Asia. Forrás: <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/leaders-of-marawi-war-killed-in-clashes-with-philippine-forces-defence-secretary> Letöltve: 2018.04.01.

⁸² Seng, Tan See (2018): After Marawi: Military's Regional Role in Counter-terrorism? S. Rajaratman School of International Studies, Nanyang Technological University, Szingapúr

⁸³ The Jakarta Post cikke: Medan church attacker not part of int'l terrorist network: Minister. Forrás: <http://www.thejakartapost.com/news/2016/08/29/medan-church-attacker-not-part-of-intl-terrorist-network-minister.html> Letöltve: 2018.04.01.

Radicalisation and Violent Extremism – SEMMRRV), mely eddig két alkalommal, 2015-ben és 2017-ben ült össze.⁸⁴

3.7. Következtetések

Összegzésképp tehát elmondható, hogy az ASEAN fél évszázada alatt nemcsak maga a Szövetség, de a térségben tetten érhető transznacionális bűnözés természete is jelentős mértékű változáson esett át. Míg a 20. században főleg a kábítószer- és emberkereskedelem jelentett problémát, az ezredforduló után előtérbe került a terrorizmus, a 2010-es évekre pedig az ennek következményeként a társadalom egyes rétegeiben jelentkező radikalizáció és az erőszakra való hajlam.

A terrorizmus és a határokon átvélő bűnözés visszaszorítása azért is fontos, mert nemcsak biztonsági, hanem gazdasági vonatkozással is bír. Ha a terrorfenyegetettség magas, annak már középhosszú távon is nemcsak a turizmusnak árt, de a térségbe irányuló FDI áramlásának is gátat szab, márpedig a gazdasági prosperitás a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének egyik fő célkitűzése.

Az ASEAN már a kezdetekről fogva elítéli a terrorizmust és a transznacionális szervezett bűnözést, és meg is próbál küzdeni ellenük, eszközkészlete azonban korlátozott. A szervezet számos platformot létrehozott, hogy vezetői és szakértői megvitathassák a szóban forgó kihívásokkal kapcsolatos kérdéseket (ASEAN Summit, AMMTC, SEMMRRV, SOMTC, stb.), hatékonysága mégis megkérdőjelezhető. Bár viszonylag gyorsan lereagálja az incidenseket, az általa kibocsátott dokumentumok és egyezmények sok esetben nem rendelkeznek kötőerővel és/vagy nem fogalmazznak meg kellően konkrét gyakorlati lépéseket. A helyzetet tovább rontja, hogy a tagállamok nem azonos szinten és minőségben érdekeltek a terrorizmus és a transznacionális szervezett bűnözés elleni küzdelemben, és emiatt nehezen jutnak konszenzusra. Ennek okán úgy gondolom, a hatékonyság növelése érdekében a jövőben átfogó intézményi reformokra lenne szükség.

Jó kezdeményezés a két ASEAN-vezette entitás, az ARF és az EAS, mely az extraregionális partnerek bevonásával igyekszik a tágabb értelemben vett térség stabilitását szavatolni.

---

⁸⁴ ASEAN: The Second Special ASEAN Ministerial Meeting on the Rise of Radicalisation and Violent Extremism (2nd SAMMRRVE) (2017)

Ugyancsak a jó gyakorlatok sorába tartoznak a különböző szubregionális együttműködések. A 2004 óta életben lévő Malacca Strait Patrols (MSP) keretében Indonézia, Malajzia, Szingapúr és Thaiföld közös tengeri és légi járőrözéssel őrzi a Malaka-szoros biztonságát. A 2016-os indonéz-maláj-filippin Trilateral Cooperative Arrangement a terrorveszélyes Mindanao környékén húzódó Sulu-Sulawesi hármashatár vidékének biztosításáról szól. 2018 januárjában hat ASEAN tagállam (Brunei, Indonézia, Malajzia, Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld) életre hívta az Our Eyes Initiative-t. A hírszerzési együttműködés fő célja gátat szabni az Iszlám Állam és más terrorszervezetek, valamint a szélsőséges nézetek térnyerésének.⁸⁵ Most, hogy az Iszlám Állam egyre hangsúlyosabban jelen van a térségben, az ilyesfajta szubregionális megállapodások jelenthetik a megoldást és az alternatívát a nehezkesebb és nem eléggé konkrét ASEAN-szintű intézkedések helyett.

---

⁸⁵ The Diplomat cikke: What's Next for the New ASEAN 'Our Eyes' Intelligence Initiative? Forrás: <https://thediplomat.com/2018/01/asean-launches-new-our-eyes-intelligence-initiative/> Letöltve: 2018.04.01.

4. KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS A TERMÉSZETI KÖRNYEZETHEZ KAPCSOLÓDÓ EGYÉB KIHÍVÁSOK

A klímaváltozás kártékony hatásai az egész világon fenyegetést jelentenek, Délkelet-Ázsia azonban különösen veszélyeztetett. A Global Climate Risk Index szerint a klímaváltozás által leginkább érintett országok listáján az első tíz közül négy – Myanmar, a Fülöp-szigetek, Thaiföld és Vietnám – az ASEAN tagállamok közül került ki.⁸⁶ Az ASEAN térsége ráadásul földrajzi helyzeténél fogva még inkább ki van téve a különféle természeti katasztrófáknak. Az utóbbi években az tapasztalható, hogy az éghajlatváltozás miatt a régióban jelentősen megnövekedett a természeti csapások gyakorisága, az időjárás egyre szélsőségesebbé és kiszámíthatatlanabbá válik.

Jó példa erre 2016, mely egy meghatározó év volt a klímaváltozás történelmében. A párizsi éghajlatvédelmi egyezményrel – melyet mind a tíz ASEAN tagállam is aláírt és ratifikált – a globális felmelegedés elleni küzdelem újabb szintre lépett. Ugyanakkor 2016 a valaha mért egyik legforróbb évek egyike is volt. Több délkelet-ázsiai országban is megdőlt a melegrekord: Kambodzsában 42,6, Laoszban 42,3, Thaiföldön 44,6 Celsius fokot mértek.⁸⁷ A felmelegedés maga után von egyéb következményeket is, mint például a vízkészletek elapadása, csökkenő terméshozam, bozót- és erdőtüzek vagy a tengerszint emelkedése. Mindemellett az ember által okozott szennyezés is jelentősen hozzájárul a környezeti romláshoz.

Magától értetődő, hogy az éghajlatváltozás és a környezetromlás határokon átívelő kihívások, így a leküzdésükhöz is nemzetközi szintű összefogás szükségeltetik. A gazdasági- és humánbiztonságra is kiható probléma megfelelő kezelése az ASEAN országai számára is égető fontosságú.

4.1. A klímaváltozás hatásai Délkelet-Ázsiában

Az ASEAN országai mind trópusi-tengeri éghajlatúak, emiatt, bár számos tekintetben különböznek egymástól (népesség, kormányzás, energiapolitika, gazdasági fejlettség, stb.), mind hasonlóképp kitéttek a globális klímaváltozás hatásainak. Ennek legfőbb okai a térség partmenti városainak nagyszámú és egyre növekvő lakossága, az egyes országok hosszan

---

⁸⁶ Eckstein, Künzler, Schäfer (2018): Global Climate Risk Index: Who Suffers Most From Extreme Weather Events? Weather-related Loss Events in 2016 and 1997 to 2016. Germanwatch p9.

⁸⁷ A weather.com cikke: Extreme Heat Sears Southeast Asia With All-Time Records; Worst Heat Wave in Thailand in 65 Years. Forrás: <https://weather.com/news/weather/news/thailand-southeast-asia-extreme-record-heat> Letöltve: 2018.04.08.

elnyúló partvonalai, az alacsonyan fekvő területek nagy aránya valamint a mezőgazdasági szektortól és a természeti kincsektől való függés.

Az Amerikai Egyesült Államok Hírszerző Közösségének tanácsadó testülete, a National Intelligence Council (NIC) jelentése szerint a klímaváltozás hatásai már régóta érezhetők Délkelet-Ázsiában. 1901 és 2005 közt az átlagos éves felszíni hőmérséklet 0,5-1,1 Celsius fokkal emelkedett. Az előrejelzések szerint a térségben 2030-ig újabb nagyjából 1°C-os emelkedés várható, a növekedési tendencia pedig vélhetően a 21. század végéig fennmarad. A csapadékmennyiség változása is megfigyelhető, egyes helyszíneken (például Indonézia déli részein) csökkenő, más lokációkon (például Borneó szigetén) növekvő intenzitás és mennyiség tapasztalható. A felmelegedésben, a csapadékmennyiség ingadozásában és a monszunos időszak eltolódásában szerepe van az ún. El Niño – Déli Oszcilláció jelenségkörnek is (angol rövidítéssel ENSO). Az ENSO viszonylagos rendszerességgel, 3-7 évente jelentkezik a térségben – a 2016-os hőhullámok miatt is ez a jelenség volt felelős – összetettsége miatt azonban pontos hatásait és nagyságát a tudomány mai állása szerint nehéz előre jelezni.⁸⁸

Jóllehet, a klímaváltozás aspektusai egymással szorosan összefüggenek, az NIC tanulmánya szerint a térséget legerősebben sújtó hatások nagyrésze főleg a vízzel hozható kapcsolatba. Ezek a következők:

A tengerszint emelkedése: a jelenség már jó ideje tetten érhető a régióban, igaz, mértéke eltérő a térségen belül. 1993 és 2001 közt a legmagasabb értékeket (évi 15-25 mm) Indonéziában és a Fülöp-szigeteken mérték, míg Thaiföldön, Kambodzsában és Vietnámban az éves emelkedés 0-10 mm közé volt tehető. Az előrejelzések szerint a tengerszintemelkedés területenként eltérő intenzitással bár, de folytatódni fog. A 21. század végére a teljes emelkedés a Fülöp-szigetek, Indonézia, Thaiföld és Vietnám esetében előreláthatóan elérheti majd a 70 centimétert is. A tenger szintjének emelkedése számos pusztító következménnyel jár. Ezek közé tartozik a sósvíz beszivárgása a víztározókba, a partmenti erózió vagy a parthoz közeli mezőgazdasági termőterületek visszahúzódása. A fent felsoroltak érzékenyen érintik a mezőgazdaságot és a humánbiztonságot, az áradások és a partvonal visszahúzódása miatt termőterületek válhatnak használhatatlanná, az elárasztott partmenti települések házai pedig átmeneti ideig (vagy akár végleg) lakhatatlanná. A világ huszonöt tengerszintemelkedés miatt leginkább fenyegetett városából tizenkilenc az ázsiai és csendes-óceáni térségben található,

---

⁸⁸ National Intelligence Council (2009): Southeast Asia and Pacific Islands: The Impact of Climate Change to 2030. pp. 3-5.

ebből hét a Fülöp-szigeteken. Mégis Indonéziában a legsúlyosabb a helyzet: itt évente 5,9 millió embert érintenek a partmenti áradások.⁸⁹

Vízkészletek elapadása: egyes területeken az édesvízkészlet szoros összefüggésben áll a csapadékmennyiséggel. A délkelet-ázsiai szigetországok édesvízkészleteit a csapadékhullás tendenciájának és gyakoriságának változása különösen érzékenyen érintheti, lévén számos szigeten az esővízgyűjtés az édesvíz elsősorú forrása. A megfelelő mennyiségű és minőségű édesvíz nemcsak az élővilág és mezőgazdaság, de a humánbiztonság tekintetében is kiemelkedő prioritás, ilyenformán a régióban a megfelelő vízgazdálkodás kulcsfontosságú.

Terméshozam megváltozása: a mezőgazdasági szektor kiemelkedő fontossággal bír a legtöbb délkelet-ázsiai országban.⁹⁰ A növekvő népesség megnövekedett élelmiszerfogyasztással és a mezőgazdasági termelésbe bevont területek arányának megemelkedésével jár. A klímaváltozás a jövőben azonban jelentősen kihathat a térség növénytermesztésére, különös tekintettel a kukoricára és a rizsre, a régió első számú terményére. A kutatások azt a meglepő eredményt mutatják, hogy az üvegházhatás miatt megemelkedő légköri CO₂-szint stimulálhatja a növények fotoszintetizáló képességét, melyek terméshozama így akár meg is nőhet. Ezzel egy időben azonban a hőmérsékletnövekedés jobban érezteti tisztító hatását: a mostanáig lezajlott felmelegedés miatt a legtöbb növényt a trópusokon már így is túrértékük maximuma környéki hőmérsékleten termelik, így akár csekély mértékű további melegedés is komoly csökkenést okoz a terméshozamban.⁹¹ Az ültetvényekre további fenyegetést jelentenek az egyre gyakoribbá váló áradások, a viharok, a szárazság és az egyéb ENSO-okozta szélsőségek. Az növekedő népesség és a csökkenő terméshozam egyidejű jelenléte értelemszerűen humánbiztonsági kérdéseket vet fel.

Partmenti területek degradálódása: a parthoz közeli területeket különösen érzékenyen érintik a klímaváltozás kártékony hatásai, lévén e területeken jellemzően nagyobb a népsűrűség és fokozottabb gazdasági tevékenység folyik. A partmenti területek degradálódása sokhelyütt már igen előrehaladott a szemét, az üledékesedés és a nem fenntartható halászati

---

⁸⁹ Overland, Indra et al. (2017) Impact of Climate Change on ASEAN International Affairs: Risk and Opportunity Multiplier. Norwegian Institute of International Affairs and Myanmar Institute of International and Strategic Studies. pp. 2-7.

⁹⁰ Megjegyzés: a Világbank adatai szerint 2017-ben az ASEAN országokban foglalkoztatottak az alábbi arányban dolgoztak a mezőgazdasági szektorban: Brunei 1%, Fülöp-szigetek 24%, Kambodzsa 42%, Laosz 78%, Malajzia 12%, Mianmar 24%, Indonézia 31%, Szingapúr 0%, Thaiföld 34%, Vietnam 42%. Forrás: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS> Letöltés: 2018.04.09.

⁹¹ National Intelligence Council (2009): Southeast Asia and Pacific Islands: The Impact of Climate Change to 2030. pp. 30-33.

technikák (pl.: cián- vagy dinamithalászat) miatt. Ehhez hozzáadódik az ökoszisztéma szempontjából fontos mangrovék és a korallzátonyok rohamos pusztulása. A tengerszintemelkedés és az egyre gyakoribb előfordulású árvizek tovább ronthatnak a helyzeten, pusztítva a termőterületeket, megrongálva a lakóházakat és az infrastruktúrát. Mindez a humánbiztonság fenyegetése mellett a gazdaságot is negatívan befolyásolja, hiszen az ökoszisztéma hanyatlása kihat a turizmusra, a mezőgazdaságra, a halászatra és az akvakultúrára is, melyek egytől egyik kulcsfontosságú ágazatok a délkelet-ázsiai régióban. Az ASEAN országok összesen 173 ezer km hosszú partvonallal rendelkeznek (ez a világ összes partvonalának 14%-a), így a térségben e kérdés különösen égető.

A klímaváltozás fent említett különböző negatív hatásai esetében is tapasztalható az ún. spillover jelenség: a tényezők nemcsak szoros kapcsolatban állnak egymással, de fel is erősítik egymást. A globális felmelegedés a humánbiztonság fenyegetése mellett a gazdaságra is negatívan hat: az Asian Development Bank 2015-ös tanulmánya szerint kellően hatásos és gyors intézkedések híján a klímaváltozás 21. század végére ASEAN-szerte 11%-os GDP csökkenést okozhat.⁹²

4.2. Környezeti együttműködés az ASEAN-on belül

A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége már 1977-ben felismerte a tagállamok közötti környezeti együttműködés szükségességét, mikor beindította az ASEAN Szubregionális Környezetvédelmi Program első ütemét (ASEAN Subregional Environment Program – ASEP I). A klímaváltozás elleni küzdelemben való részvételt illetően a szervezet 2007-ben kötelezte el magát, a tizenharmadik, Szingapúrban megrendezett ASEAN csúcstalálkozón kiadott környezeti fenntarthatóságról szóló nyilatkozat (ASEAN Declaration on Environmental Sustainability) formájában.⁹³

A 2015-ben életre hívott ASEAN Közösségek hárompilléres struktúráján belül a környezetvédelem, a fenntarthatóság és a klímaváltozás kérdéskörei a szociokulturális pillér (ASEAN Socio-Cultural Community – ASCC) alá tartoznak. A szervezet az említett területeket érintő fejlődési és intézkedési úttervét a 2015-2025 közé eső időszakra vonatkoztatva az ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025 elnevezésű dokumentum foglalja össze, mely az alábbi négy legfontosabb célkitűzést jelöli meg: a természeti kincsek és a biológiai

---

⁹² Asian Development Bank (2015): Southeast Asia and the Economics of Global Climate Stabilization. ADB Briefs 2015. december

⁹³ ASEAN Declaration on Environmental Sustainability (2007)

sokféleség megóvása és fenntartható kezelése, fenntartható városok, fenntartható klíma, fenntartható termelés és fogyasztás.⁹⁴

Az ASEAN intézményrendszerén belül a tagállamok környezetért felelős minisztereinek két évente megrendezett találkozója (ASEAN Ministerial Meeting on the Environment - AMME) illetve a miniszterekből álló testület alá rendelt éves rendszerességgel ülésező szakértőcsoport (ASEAN Senior Officials on the Environment - ASOEN) felelős a környezetvédelmi ügyekért. Az ASOEN alá újabb hét munkacsoport tartozik, melyek hét stratégiai területet fedik le:⁹⁵

- természet és biológiai sokszínűség megóvása (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Nature Conservation and Biodiversity – AWGNCB),
- partmenti és tengeri környezet (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Coastal and Marine Environment – AWGCME),
- vízkészletek kezelése (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Water Resources Management – AWGWRM),
- fenntartható városok (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities – AWGESC),
- klímaváltozás (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Climate Change – AWGCC),
- kemikáliák és hulladékkezelés (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Chemicals and Waste – AWGCW),
- környezettudatos nevelés, fenntartható termelés és fogyasztás (felelős munkacsoport: ASEAN Working Group on Environmental Education – AWGEE).

Az egyes munkacsoportok feladata a fent felsorolt problématerületekre megoldást jelentő akciótervek elkészítése, az ASOEN ellenőrzése alatt. Az elkészült akciótervek végül egy átfogó stratégia tervcsomagban kerülnek majd összegzésre (Post-2015 ASEAN Strategic Plan on Environment – ASPEN), mely az ASCC Blueprint 2025-ben foglalt, 2016-2025 közti időszakra vonatkozó fenntarthatósági célkitűzések megvalósulását lesznek hivatottak elősegíteni.

---

⁹⁴ ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025 című kiadványa (2016). Forrás: <http://asean.org/storage/2016/01/ASCC-Blueprint-2025.pdf> Letöltve: 2018.04.14.

⁹⁵ ASEAN Cooperation on Environment at a Glance (2017)

Annak ellenére azonban, hogy az ASPEN által lefedni szándékozott időszak már két éve elkezdődött, még mindig nincs hír az intézkedéscsomag véglegesítéséről és implementációjáról. A legutóbbi, 2017. szeptember 13-án Bruneiben tartott AMME ülés jegyzőkönyvében⁹⁶ említést tesznek ugyan az ASPEN véglegesítéséről, de erről csak mint jövőbeni intézkedésről esik szó. Ez az ASEAN intézkedési mechanizmusának időigényességét és/vagy a problémakörrel foglalkozó szervezeti egységek kapacitáshiányát jelzi.

4.3. Az ASEAN tagállamok hozzájárulásai a Párizsi Megállapodáshoz

Az éghajlatváltozás okozója a globális felmelegedés, ami – mint ahogy az elnevezés is mutatja – világszintű jelenség, ilyenformán megfékezni is csak globális összefogással, alacsony szénkibocsátású gazdaságok útján lehetséges. 2015 decemberében az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményének (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) 195 tagállama – köztük az ASEAN tíz tagállama is – megállapodott a klímaváltozás elleni közös fellépésről, melynek a párizsi éghajlatvédelmi egyezmény keretében adtak hangot. A röviden csak Párizsi Megállapodásként ismert egyezmény által megfogalmazott legfőbb célokat annak 2. cikke tartalmazza:

„A jelen Megállapodás célja, hogy a Keretegyezmény és annak célkitűzése megvalósításának elősegítése során erősítse az éghajlatváltozás veszélyére adott globális választ a fenntartható fejlődéssel és a szegénység felszámolására irányuló törekvésekkel összefüggésben, többek között:

(a) a globális átlaghőmérséklet emelkedését jóval az iparosodás előtti átlaghőmérsékletnél 2°C-kal magasabb hőmérsékletszint alatt tartva; egyúttal arra törekedve, hogy a hőmérsékletemelkedés az iparosodás előtti átlaghőmérséklet feletti 1,5°C mértékre korlátozódjon, felismerve, hogy ez jelentősen csökkentené az éghajlatváltozás kockázatait és hatásait;

(b) az éghajlatváltozás kedvezőtlen hatásaihoz való alkalmazkodás képességének növelésével, az éghajlatváltozással szembeni ellenálló képesség fejlesztésével és az üvegházhatású gázok alacsony szintű kibocsátásának támogatásával, az élelmiszer-termelés veszélyeztetése nélkül;

---

⁹⁶ 14th ASEAN Ministerial Meeting on the Environment and the 13th Meeting of the Conference of the Parties to the ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution jegyzőkönyve (2017)

(c) arra törekedve, hogy a pénzügyi források áramlása összhangban álljon az üvegházhatású gázok alacsonyabb szintű kibocsátására és az éghajlatváltozással szembeni ellenálló képesség fejlesztésére irányuló erőfeszítésekkel.”⁹⁷

A Megállapodást mostanra mind a tíz ASEAN tagállam ratifikálta, utolsóként Mianmar iktatta törvénybe 2017. szeptember 19-én. Az egyezményben foglalt globális célok elérése érdekében a résztvevő felek – így a tíz ASEAN tagország is – ún. országonként meghatározott hozzájárulások („nationally determined contributions” – NDC) útján tesznek erőfeszítéseket a globális felmelegedés visszaszorításáért. A világ országai adottságaikat és körülményeiket figyelembe véve eltérő módon és mértékkel tudnak hozzájárulni a közös cél eléréshez, ez tükröződik az UNFCCC felé felterjesztett NDC-k listáján is.⁹⁸ Az ASEAN országok által benyújtott hozzájárulások jellemzően a korszerűbb és fenntarthatóbb technológiák illetve a megújuló energiaforrások nagyobb arányú alkalmazása és az erdőirtás megállítása/visszafordítása révén vállalnak kötelezettséget a felmelegedésért felelős üvegházhatású gázok („greenhouse gases” – GHG) kibocsátásának csökkentésére.⁹⁹

Fontos aláhúzni azonban, hogy az NDC-k országonként „személyre szabott”, önkéntes alapú, ilyenformán nem kikényszeríthető vállalások. Az Európai Unió tagországai közösen, egységesített formában nyújtották be a meghatározott hozzájárulásaikat az UNFCCC-nek, ilyenformán a 28 tagállam közös felelősséget vállalt a megfogalmazott vállalások teljesítéséért. Ezzel szemben az ASEAN tagországai külön időpontokban és külön NDC-k formájában terjesztették fel a maguk hozzájárulását, lényegében saját belügyeikként kezelve azokat. A szigorú be nem avatkozás elve értelmében az ASEAN, mint szervezet az alapelveinek megfelelően nem avatkozhat bele a tagországi belügyeibe, ilyenformán az egyes országok vállalásainak betartására sem lehet ráhatással, annak ellenére, hogy a klímaváltozás egyértelműen országhatárokon átnyúló fenyegetés.

A valóság és az előrejelzések a délkelet-ázsiai országok esetében sok esetben a nemzetenként meghatározott hozzájárulások tartalmával ellentétes tendenciákat mutatnak. Jó példa erre a karbonemisszió kérdése. Az International Energy Agency (IEA) felmérése szerint

---

⁹⁷ 2016. évi L. törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben Részes Felelők 21. Konferenciáján elfogadott Párizsi Megállapodás kihirdetéséről

⁹⁸ UNFCCC honlapja: NDC Registry (interim) Forrás: <http://www4.unfccc.int/ndcregistry/Pages/All.aspx> Letöltve: 2018.04.13.

⁹⁹ Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Kambodzsa az erdővel borított területei arányát 2030-ra 60%-ra, Laosz 70%-ra növeli. Indonézia 29%-al csökkenti a GHG emisszióját 2030-ig. 2030-ra Malajzia a 2005-ös évhez viszonyítva 35%-al csökkenti a GHG emissziót, illetve további 10%-al abban az esetben, amennyiben a fejlett országoktól megfelelő anyagi vagy technológiai természetű támogatásban részesül. Forrás: World Resources Institute honlapja: <http://cait.wri.org/indc/> Letöltve: 2018.04.13.

a térség növekvő számú széntüzelésű erőműinek köszönhetően az ASEAN energiamixében a szén aránya a 2013-as 32%-ról 2040-re várhatóan 50%-ra emelkedik, a szénkibocsátás mértéke a térségben pedig 2030-ra háromszorosára nő majd.¹⁰⁰ A szén, mint elsődleges energiaforrás előnyben részesítésének legfőbb oka az olcsósága, illetve az, hogy a Délkelet-Ázsiában nagy mennyiségben áll rendelkezésre. A World Energy Council adatai szerint Indonéziában 19600, Thaiföldön 867, Vietnámban pedig 105 millió tonna olajegyenértékű széntartalék található.¹⁰¹

1. táblázat: Az ASEAN energiamixe 2013-ban és 2040-ben

Energiaforrás	Részarány az összes előállított elektromos áramhoz viszonyítva (%)	
	2013	2040 (becsült)
Szén	32	50
Olaj	6	1
Gáz	44	26
Víz	14	12
Biomassza	1	3
Szél	0	2
Geotermikus	2	3
Napenergia	0	2

Forrás: International Energy Agency (2015) adatai alapján saját szerkesztés

4.4. Következtetések

Összefoglalva a fent leírtakat, a klímaváltozás fenyegetését az ASEAN tagországok is felismerték és külön-külön kifejezték a globális felmelegedés elleni küzdelemhez való hozzájárulásuk szándékát. A kitűzött közös cél eléréshez fontos, hogy a vállalásokat teljesítsék is a Párizsi Megállapodás résztvevői – így az ASEAN tíz országa is –, ez azonban sem a nemzetközi közösség, sem az ASEAN által ki nem kényszeríthető. Mindez lehetőséget ad arra, hogy egyes résztvevő országok a felterjesztett hozzájárulásaikban foglaltaktól eltérjenek. Fejlődő országok esetében erre rendre gazdasági okokból kifolyólag kerül sor – például

¹⁰⁰ Simanjuntak, Leonard (2017): Why Climate Change Matters to Southeast Asia? ASEAN Focus 2017/1 január-február pp 12-13.

¹⁰¹ World Energy Council honlapja. Forrás: <https://www.worldenergy.org/data/resources/region/southeast-asia-pacific/coal/> Letöltve: 2018.04.13.

költséges és csak hosszabb idő után megtérülő megoldások helyett olcsóbb, de nagyobb karbonkibocsátású módszerekkel jutnak energiához.

A helyzetre jól alkalmazható megoldás lehetne az ASEAN számára a Régiók Európai Bizottsága (Council of Regions – CoR) kezdeményezéseként elfogadott lokálisan és regionálisan meghatározott hozzájárulások (LDC és RDC) rendszere, mely lehetővé teszi, hogy az NDC-k szubregionális (LDC) vagy átfogóbb térségbeli (RDC) vállalatokkal kerüljenek kiegészítésre vagy finomhangolásra. Ha az ASEAN tagországok összesítenék az UNFCCC irányába vállalt hozzájárulásaikat, egymással összefogva minden bizonnyal nagyobb eredményességgel és a regionális közösségtudat végett fokozottabb feyelemmel léphetnének fel a globális felmelegedés megfékezéséért, mindezt úgy, hogy a szervezet alapelvei sem szenvednének csorbát.

Stephen Groff, az Asian Development Bank Délkelet-Ázsiáért felelős alelnöke szerint egy ASEAN-szintű emissziós kvótakereskedelmi rendszer (angol rövidítéssel ETS) kidolgozása is hozzájárulhatna a regionális karbonemisszió alacsonyan tartásához.¹⁰²

Ami az ASEAN saját kezdeményezésű, régió belüli intézkedéseit illeti (pl.: ASCC Blueprint 2025 vonatkozó részei, ASPEN), a Norvég Külügyi Intézet (NUPI) javaslata szerint a szervezet nagyobb proaktivitással és a Főtitkárság kapacitásnövelésével (személyzet és szakértők számának növelése) emelhetné az kezdeményezések hatékonyságát.¹⁰³

---

¹⁰² Groff, Stephen P. (2017): The Price of Climate Change. ASEAN Focus 2017/1 január-február pp. 10-11.

¹⁰³ Overland, Indra et al. (2017) Impact of Climate Change on ASEAN International Affairs: Risk and Opportunity Multiplier. Norwegian Institute of International Affairs and Myanmar Institute of International and Strategic Studies. pp. 15-18.

5. A DEMOGRÁFIAI VÁLTOZÁSOK ÉS A HIPERURBANIZÁCIÓ KÉRDÉSEI

Míg az úgynevezett fejlett világ az egyszerre csökkenő és előregedő populáció okozta kihívásokkal küszködik, az ASEAN térségében a lakosság masszív ütemben növekszik. Mi több, a régió demográfiai trendjei mostanában érnek a legkedvezőbb szakaszba, nagyarányú aktív korú lakossággal és szélesedő középosztállyal, mely várhatóan tovább lendít majd a gazdasági fejlődés ütemén.¹⁰⁴ E jelenség azonban nem feltétlenül csak pozitívumokkal kecsegtet. Az egyre bővülő aktív korú lakosságot el kell látni munkával, amit az automatizáció miatt megszűnő munkahelyek nehezíthetnek meg a jövőben. Vidék és város viszonya is megváltozik, egyre több ember költözik el vidékről, a térség nagyvárosai azonban nehezen tudnak lépést tartani a rohamos növekedéssel: a túlnépesedés, megfelelő lakhatási és higiéniai körülmények hiánya, a megnövekedett környezeti terhelés mind komoly fenyegetést jelentenek a humán biztonságra nézve.

5.1. Demográfiai változások

A Délkelet-ázsiai térség lakossága az 1970-es 280 milliőről¹⁰⁵ napjainkra 635 millióra nőtt, a becslések szerint 2050-re pedig megközelíti majd a 800 milliót. Összehasonlításképp a Föld összlakossága 1970-ben 3,5 milliárd volt, napjainkban mintegy 7,5, a 21. század derekára pedig 9,8 milliárdra duzzad, míg Európa lakossága az 1970-es 657 milliőről mindössze 741 millióra nőtt napjainkra, 2050-re pedig várhatóan 715-re esik vissza. Az ASEAN fennállása fél évszázada alatt tehát rendkívül jelentős népesség béli változások mentek végbe. 1967 óta a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének lakossága mintegy 3,4-szeresére nőtt.

Az ASEAN országok közt a kezdetektől fogva fennálló demográfiai különbségek azonban nem sokat változtak. Továbbra is Indonézia a tömb legnépesebb országa, lakossága az 1960-as évek végén mért 114,8 milliőről 2016-ra 261,1 millióra nőtt, ez az ASEAN teljes népességének 41%-a. A sorrendben a következő a Fülöp-szigetek 103,3 millió lakossal, majd Vietnám 92,7 millió lakossal, Thaiföld 68,9 millióval, Mianmar 52,9 millióval. Ezzel szemben a kisebb lakosságú államok, mint Brunei, Szingapúr vagy Laosz a Szövetség lakosságának 1%-

---

¹⁰⁴ Srikanth, Divya (2014): Non-traditional Security Threats in the 21st Century: a Review. International Journal of Development and Conflict. 2014/4. szám pp. 60-68.

¹⁰⁵ Megjegyzés: Az 1970-es szám még nem az ASEAN tagországok, hanem a teljes Délkelet-ázsiai térség lakosságára vonatkozik.

át sem teszik ki, annak ellenére, hogy népességük az elmúlt fél évszázadban megháromszorozódott.¹⁰⁶

2. táblázat: Az ASEAN tagállamok népességének alakulása 1960-2016 közt (millió fő)

(<i>millió fő</i>)	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Brunei	0,08	0,10	0,13	0,16	0,19	0,22	0,26	0,30	0,33	0,37	0,39	0,42	0,42
Fülöp-szk.	26,27	30,91	35,80	41,30	47,40	54,32	61,95	69,84	77,99	86,27	93,73	101,72	103,32
Indonézia	87,79	100,31	114,83	130,72	147,49	165,01	181,44	196,96	211,54	226,71	242,52	258,16	261,12
Kambodzsa	5,72	6,47	6,99	7,52	6,69	7,71	8,97	10,65	12,15	13,27	14,31	15,52	15,76
Laosz	2,12	2,38	2,69	3,05	3,26	3,69	4,26	4,85	5,33	5,75	6,25	6,66	6,76
Malajzia	8,16	9,53	10,80	12,16	13,80	15,60	18,04	20,50	23,19	25,66	28,11	30,72	31,19
Mianmar	20,99	23,39	26,38	29,72	33,37	37,22	40,63	43,24	46,10	48,48	50,16	52,40	52,89
Szingapúr	1,65	1,89	2,07	2,26	2,41	2,74	3,05	3,52	4,03	4,27	5,08	5,54	5,61
Thaiföld	27,40	31,82	36,88	42,33	47,39	52,04	56,58	59,49	62,96	65,43	67,21	68,66	68,86
Vietnám	34,74	38,34	42,73	48,03	53,70	58,87	66,02	72,00	77,63	82,39	86,93	91,71	92,70

Forrás: A Világbank (2017) adatai alapján saját szerkesztés

Az ASEAN első ötven éve alatt az életszínvonal jelentős növekedése volt tapasztalható, melynek eredményeképp a csecsemőhalálozási ráta lecsökkent és a várható élettartam megnövekedett. A jelenséghez hozzájárult a második világháborút követő „bébi bumm”, melynek következtében egy asszonynak nem ritkán 6-7 gyermeke is született. Az ezredforduló környékén ugyanakkor a termékenységi ráta zuhanásnak indult, olyannyira, hogy a tagországok felében – Szingapúrban, Malajziában, Thaiföldön, Bruneiben és Vietnámban – megközelítette az ún. helyettesítési arányt („replacement level” – azaz 2,1 születendő gyermek) vagy éppen alá is ment. A termékenységi ráta jelenleg Szingapúrban a legalacsonyabb, mindössze 1,2.

A születéskor várható élettartam az elmúlt fél évszázadban ugrásszerűen megnőtt valamennyi tagállamban. A legnagyobb növekedés – több mint 20 év! – Kambodzsa, Mianmar, Laosz és Indonézia esetében érhető tetten. A térségben Szingapúr és Brunei állampolgárai élnek a legtovább – 82,6 illetve 78,8 év születéskor várható élettartammal – míg a lista alján Mianmar áll 65,9 évvel.¹⁰⁷

A fent leírtak következményeképp Délkelet-Ázsia országainak korfája jelentősen megváltozott. Egyes országokban felgyorsult a lakosság elöregedése („aging”), azaz számottevően megnőtt a 65 év felettek aránya. Ez a jelenség különösen hangsúlyosan jelenik

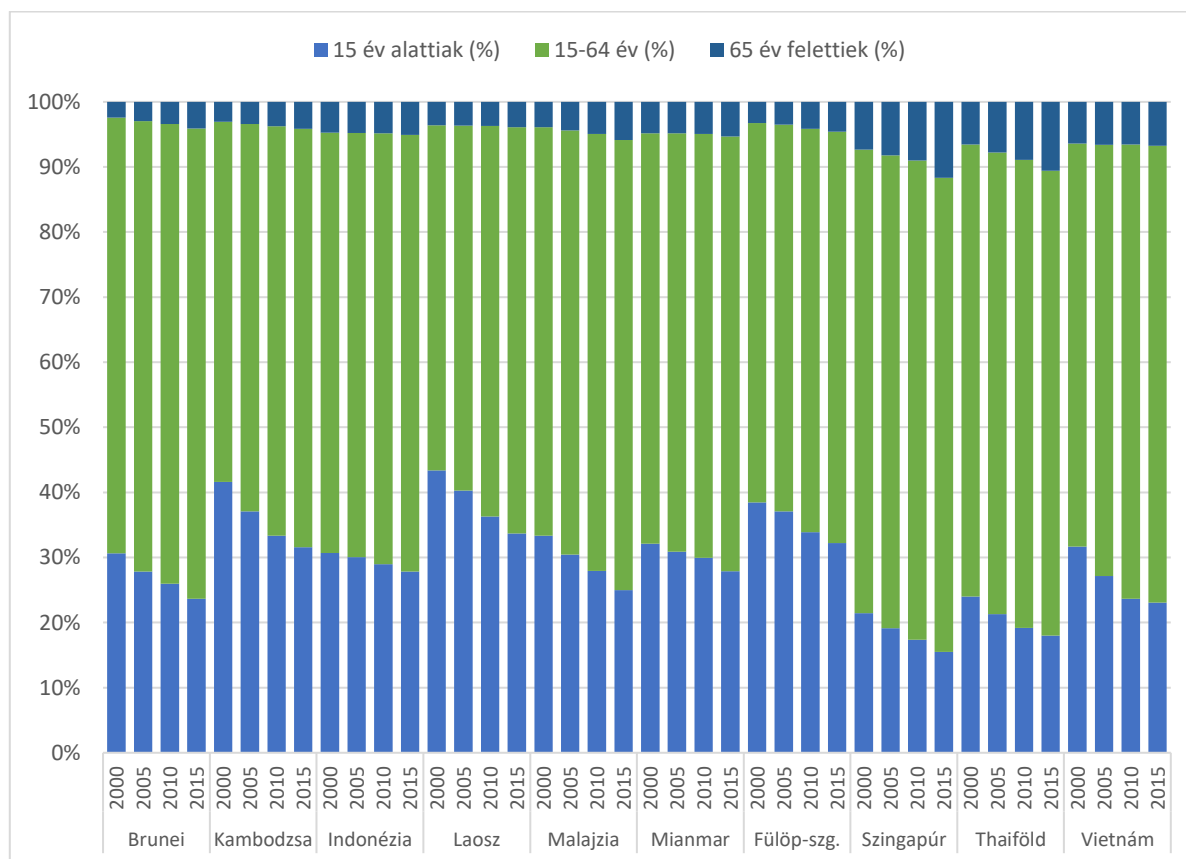
¹⁰⁶ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision, Volume II: Demographic Profiles (ST/ESA/SER.A/400).

¹⁰⁷ Yeung, Jean (2017): Demographic Trends in Southeast Asia. ASEAN Focus 2017/04 július-augusztus p. 10-12.

meg Szingapúrban és Thaiföldön, ahol az 1960-ban mért 2-4%-ról 10% fölé emelkedett az idős lakosság aránya. Ezzel egyidejűleg a gyermekek aránya minden tagországban lecsökkent.

A „bébi bumm” jelenségnek köszönhetően az elmúlt évtizedekben az aktív korú lakosság aránya minden országban nőtt (Szingapúrban és Malajziában ehhez hozzájárult a bevándorló munkaerő nagy számban történő alkalmazása is), a teljes lakosság mintegy 60-70%-át téve ki. Az ASEAN országok népességének medián életkora 29 év (ami a legtöbb régiónál alacsonyabb)¹⁰⁸, a térség jelenleg a népességnövekedés „demográfiai osztalékát” élvezzi, más néven az ún. „population momentum” jelenséget, azaz a lakosság jelenlegi összetétele a gazdasági fellendülést segíti elő, hisz nagy aktív korú lakosság aránya, és növekszik a fogyasztóképes középosztály is. Ugyanakkor a népesség növekedési üteme napjainkra lecsökkent: az ezredforduló környékén mért évi 1,5%-ról 1,1%-ra esett vissza, az előrejelzések szerint 2045-re pedig 0,3%-ra csökken. A népességnövekedés várhatóan 2070-re csap át csökkenésbe.¹⁰⁹

3. ábra: Az ASEAN tagállamainak egyszerűsített korfája 2000-2015-re vonatkoztatva (%)

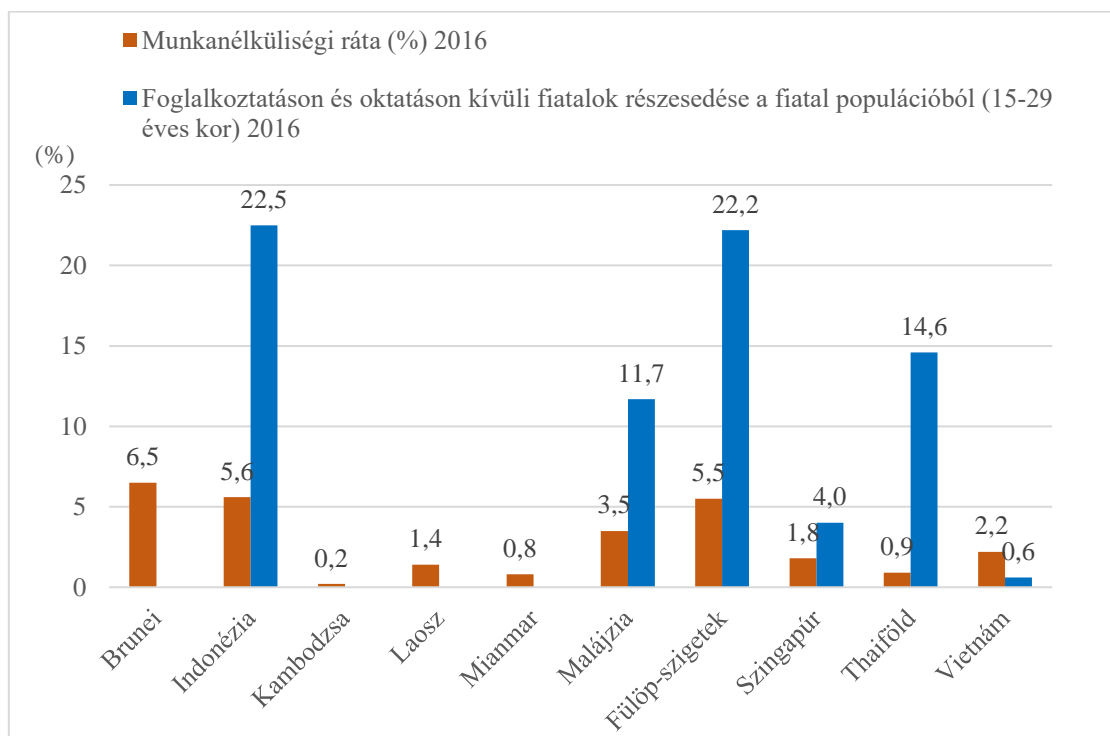
Forrás: UN Population Division, World Population Prospects: The 2017 Revision adatbázis (2017) alapján saját szerkesztés

¹⁰⁸ Megjegyzés: az összehasonlítás kedvéért, a rohamosan előregedő Japánban ez a szám sokkal magasabb, 46 év.

¹⁰⁹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision, Volume II: Demographic Profiles (ST/ESA/SER.A/400). pp. 26.

A növekvő népesség és a nagyarányú aktív korú lakosság azonban a humán biztonságot fenyegető problémákat is von maga után, melyek könnyen megakaszthatják a fejlődést. A világ régiói közül jó ideje Délkelet-Ázsiában a legmagasabb a munkanélküliségi ráta, ami az 1997-es pénzügyi válság után kezdett el növekedni, nagyjából 2005-ben tetőzött mintegy 17%-on, és 2017-re is csak 12% környékére mérséklődött. A munkanélküliség különösen magas a fiatalok körében, 2016-ban Indonéziában például, ahol minden évben átlagosan 3 millió aktív korba lépő munkavállalóval bővül a piac, 22,5%-os értéket mértek, a Fülöp-szigeteken pedig 22,2%-ot. A technológiai fejlődés és a munkaerőpiaci igények megváltozása tovább befolyásolja a munkalehetőségeket világszerte, így az ASEAN területén is. A robotika és automatizáció térnyerésével a képzetlen vagy alacsonyan képzett fiatal munkavállalók helyzete még nehezebbé válik, ez az osztály pedig igen jelentős az ASEAN legtöbb államában. A legveszélyeztetettebb szektorok a mezőgazdaság, az összeszerelő-ipar és a kiskereskedelem. Az International Labour Organisation (ILO) 2016-os felmérése szerint az indonéz autóiparban dolgozók 60%-ának és a Fülöp-szigeteki kiskereskedelmi foglalkoztatottak 88%-ának munkáját rövidesen kiválthatja a gépesítés.¹¹⁰

4. ábra: Munkanélküliségi ráta az ASEAN tagállamaiban, valamint a foglalkoztatáson és oktatáson kívüli fiatalok részesedése a teljes fiatal populációból 2016-ban (%)

Forrás: A Világbank (2016) adatai alapján saját szerkesztés

¹¹⁰ Thuzar, Moe (2017): Young and Restless in ASEAN. ASEAN Focus 2017/04 július-augusztus, pp. 13.

Ugyancsak érzékenyen érinti az alacsonyan képzett munkavállalókat az ún. „reshoring” jelensége, melynek keretében a korábban külföldre - jellemzően fejlődő országokba) kiszervezett munkafolyamatok és munkahelyek részben a gazdasági nacionalizmus égisze alatt, másrészt a robotizáció térnyerésével visszakerülnek a fejlett, küldő országokba. Amerikában a 2010-es évek eleje óta tesznek egyre többet említést a reshoring-ról¹¹¹, mely jelentős kihatással van Délkelet-Ázsia gazdaságára is, lévén az USA a térség egyik legnagyobb befektetője. Az Egyesült Államokból beáramló tőkéből hoztak létre számos gyárat és összeszerelő üzemet Szingapúrban, Indonéziában, Vietnámban és Malajziában, melyek egy része a reshoring és az automatizáció miatt hamarosan lehúzhatja majd a rolót, ez pedig tovább ronthatja az érintett munkavállalók gazdasági és szociális biztonsági kilátásait. Az Amerikába irányuló reshoring tevékenység kutatásával foglalkozó non-profit szervezet, a Reshoring Initiative 2018 márciusában részletes statisztikákat hozott nyilvánosságra az Egyesült Államokba visszaáramló munkahelyek számáról, illetve a reshoring tevékenységhez kapcsolódó befektetések nyomán létesített munkahelyek számáról. 2010 óta az ASEAN országok közül leginkább Szingapúr volt érintett, a városállamból 2550 munkahelyet vontak ki, míg Thaiföldön 744 munkahely szűnt meg a reshoring következtében.¹¹² A fülöp-szigeteki termelő- és szolgáltató központok a statisztikák szerint egyelőre nem érintettek, egy nagyobb volumenű reshoring projekt azonban komoly veszélyt jelentene az egyre növekvő fiatal munkaerő foglalkoztatottságára.

A jövőben pedig – ahogy korábban már említésre került – Damoklész kardjaként lebeg az ASEAN felett az elöregedés problémája is. Míg Brunei demográfiai kilátásai egyelőre kedvezőek, addig Szingapúrban már most komoly kihívás a nagyarányú idős lakosság, jóllehet, megfelelő tervezéssel, gazdasági és humán erőforrás-tartalékkal (pl. vendégmunkások) a probléma egyelőre orvosolható. Az olyan, kevesebb erőforrással rendelkező országoknak, mint Thaiföld vagy Vietnám mindez már nagyobb gondot okoz. Délkelet-Ázsiában az idősgondozás feladata jellemzően nem az államra, hanem a családra hárul, az otthoni gondozást túlnyomó részben a családok női tagjai látják el.

A női munkavállalók arányának növekedésével, az elvándorlás felerősödésével és a termékenységi ráta csökkenésével azonban az idősek otthoni, családtagok által ellátott gondozása egyre nehezebben kivitelezhető. A jövőben elkerülhetetlen a kormányzati vagy akár a magánszektor nagyobb szerepvállalása az idősgondozásban. Jelenleg azonban ez elenyésző,

---

¹¹¹ OECD (2016): Reshoring: Myth or Reality? OECD Science, Technology and Industry Policy Papers No. 27, pp.5

¹¹² Reshoring Initiative honlapja (2018): Reshoring Initiative 2017 Data Report: Reshoring Plus FDI Job Announcements Up 2,800% Since 2010. Forrás: <http://www.reshorennow.org/recent-data/>

a legtöbb ASEAN országban nincs vagy csak nagyon minimális szociális háló védi a társadalom idős tagjait.

5.2. Hiperurbanizáció

A Föld népessége rohamosan gyarapszik, emellett pedig az urbanizáció aránya is sebes ütemben növekszik: 2050-re várhatóan az emberek 68%-a városokban lakik majd. A városlakók arányának leggyorsabb bővülése főleg a fejlődő országokban – köztük az ASEAN-ban – érhető tetten, ahol a városok infrastrukturális fejlődése sok esetben nem tud lépést tartani a lakosság nagy ütemű növekedésével és az ezzel járó igényekkel. Az ennek következtében felboruló egyensúly nyomán megnő a humán biztonság fenyegetettsége: a szegénység, szélesedő társadalmi egyenlőtlenségek, nem megfelelő lakhatási és higiéniai körülmények, a túlnépesedés miatti forgalmi dugók és légszennyezés, a városi zöldterület eltűnése csak néhány azon problémák közül, melyekkel e városoknak meg kell birkóznuk.

Az ASEAN urbanizációs szempontból meglehetősen sokszínű képet mutat, az alábbi módon csoportosítható:

- Három, 10 milliós lakosságot meghaladó ún. „mega city” (Bangkok, Jakarta, Manila),
- Egy 100%-ban urbanizált városállam (Szingapúr),
- Három olyan ország, ahol 50% feletti az urbanizált területek aránya (Brunei, Malajzia, Fülöp-szigetek),
- Hat olyan ország, ahol a lakosság túlnyomó része egyelőre vidéki („rural”) területeken él, jóllehet, rohamos léptékű urbanizáció figyelhető meg (Kambodzsa, Indonézia, Laosz, Mianmar, Thaiföld és Vietnam).¹¹³

Jelenleg az ASEAN lakosságának közel fele (47%) városlakó, ez az arány 2050-ig várhatóan 60% fölé emelkedik majd. A Világbank 2015-ös felmérése szerint a városi lakosság növekedése Laoszban a legdinamikusabb (évi 4,5%), a sorban utána Vietnám (3%) és Thaiföld (2,5%) következik.¹¹⁴

Nehéz azonban meghúzni a határvonalat „város” és „vidék” között. Délkelet-Ázsiában szinte mindenütt megfigyelhető, hogy a városok kifelé terjeszkedve magukba olvasztják a környező kisebb településeket, bizonyos szempontból megőrizve azok vidéki jellegét (például részlegesen megmarad a földművelés kisebb földterületeken), azonban ezzel párhuzamosan

---

¹¹³ Thuzar, Moe (2017): 5 Facts about Urbanisation in ASEAN. ASEAN Focus 2017/02 március-április, pp. 15.

¹¹⁴ Thuzar, Moe (2017): Young and Restless in ASEAN. ASEAN Focus 2017/04 július-augusztus, pp. 13.

feltűnnek az urbanizáció klasszikus tünetei is, mint a nagyobb szabású ingatlan-beruházások vagy az ipari parkok. Ezt a jelenséget hívjuk *desakota* effektusnak, az indonéz *desa* („falu”) és *kota* („város”) szavak keveredéséből.¹¹⁵

Tévedés viszont azt gondolni, hogy e „faluvárosokban” egyesül a vidéki élet szépsége és a modern nagyvárosok kényelme. A gyors ütemű növekedés és a várostervezés részleges (vagy teljes) hiánya miatt inkább ennek ellenkezője tapasztalható. Délkelet-Ázsia nagyvárosai a világ legszennyezettebb levegőjű településeihez tartoznak, a légszennyezés mértéke gyakorta többszöröse a WHO által előírt határértéknek. Az infrastruktúra és a közművesítés sem tudja általában tartani a lépést a népesség növekedésével: Jakarta több mint 10 milliós lakosságának például mindössze 40%-ának van hozzáférése vezetékes vízhez, mi több, mintegy 8% esővizet kénytelen használni a főzéshez. A vidékről a városba települő képzetlen vagy alacsonyan képzett polgárok pedig az esetek többségében a leszakadó szegény rétegbe olvadnak be. A városi népesség azon lakóinak aránya, akik nyomornegyedekben tengetik életüket Kambodzsában 55%, Mianmarban 41%, a Fülöp-szigeteken 38%, Laoszban 31%, Vietnámban pedig 27%.¹¹⁶

Az urbanizáció ugyanakkor kulcsfontosságú és visszafordíthatatlan az ASEAN gazdasági integrációja folyamatában. Ezért fontos a növekvő városok társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból fenntartható és tudatos fejlesztése. A délkelet-ázsiai nagyvárosok számára az alábbi három faktor döntő jelentőségű:

- A gazdasági fejlődés fenntartása, az egyre növekvő lakosság számára megfelelő és elegendő munkahely teremtése és a termelékenység fellendítése,
- a környezetszennyezés és a szélsőséges időjárási viszonyok okozta károk minimalizálása
- társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, hozzáférés biztosítása az alapvető szolgáltatásokhoz mindenki számára.¹¹⁷

Az ASEAN tagországok kormányai mind megpróbálnak megoldásokat találni a hiperurbanizáció okozta problémákra. Indonézia és Thaiföld az elszlömösödött területeket felfejlesztésére tesz kísérleteket. Malajzia és Szingapúr támogatásokkal igyekszik javítani a lakosság lakhatási helyzetét. Több helyütt infrastrukturális megberuházásokkal (pl. metró- vagy magasvasút építés) próbálják az egyre aggasztóbb mértékű forgalmi dugók elejét venni.

---

¹¹⁵ Cohen, Barney (2006): *Urbanization in Developing Countries: Current Trends, Future Projections, and Key Challenges for Sustainability*. *Technology in Society* 28(1-2). 2006. április pp. 63-80.)

¹¹⁶ Thao, Pham Thi Puong (2017): *Urban Life in ASEAN*. *ASEAN Focus* 2017/02 március-április pp. 18-19.

¹¹⁷ Thuzar, Moe (2017): *Young and Restless in ASEAN*. *ASEAN Focus* 2017/04 július-augusztus, pp. 13.

5.3. Következtetések

A délkelet-ázsiai nagyvárosok igen hasonló kihívásokkal küzdenek. A regionális szintű fenntarthatóság eléréséhez hasznosnak bizonyulhat egy olyan platform, ahol az egyes városok vezetősége ASEAN-szinten cserélhet tapasztalatot illetve oszthatja meg egymással a legjobb gyakorlatokat. Szerencsére a 2010-es évek elején a Szövetség ezt felismerte és életre hívta az ASEAN Polgármesterek Fórumát (ASEAN Mayors Forum), mely 2011-ben ült össze először az indonéziai Surabaya-ban, majd 2015-ben Makkasar-ban, 2017-ben pedig a fülöp-szigeteki Taguig City-ben.

Ezen felül az ASEAN környezetvédelmi ügyeivel foglalkozó senior szakértőtanács (ASEAN Senior Officials on the Environment - ASOEN) alá beosztott felelős munkacsoport is foglalkozik a fenntartható városok kérdéskörével (ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities – AWGESC). Ugyancsak a jó gyakorlatok közé sorolandó az ASEAN tagállamok környezetért felelős miniszterei (AMME) által odaítélt ASEAN Fenntartható Városok díjcsalád: az ASEAN Environmentally Sustainable Cities (ESC) Awards illetve az ASEAN Certificates of Recognition for Clean Air, Clean Water, and Clean Land.

Ami a demográfiai trendeket illeti, az egész térségnek fel kell készülnie az előregedő lakosság eltartására (szociális juttatások, egészségügyi ellátás, stb.). A munkaerőpiaci környezet megváltozása (negyedik ipari forradalom) lényegében ugyancsak a teljes térséget érinti. Az előregedés mellett komoly kihívást jelent az ASEAN legtöbb tagállamában, hogy a növekvő népesség miatt a munkakeresők száma is folyamatosan bővül, a munkaerőpiacra lépő álláskereső nagy része azonban képzetlen vagy alacsonyan képzett. A fenti problémákat a leghatékonyabban oktatási és átképzési programokkal lehetne orvosolni. Érdemes lenne akár egy átfogó, ASEAN szintű képzési kerettervezetet megalkotni. Erőforrásokat kell átcsoportosítani a közép- és felsőoktatás valamint a szakképzés színvonalának emelésére.

6. AZ ÉLELMEZÉSBIZTONSÁG KIHÍVÁSAI

E fejezetben az élelmezésbiztonsággal kívánok foglalkozni. Mindenekelőtt különbséget kell azonban tennünk az élelmezésbiztonság („food security”) és az élelmiszer-biztonság („food safety”) fogalmai közt. Az élelmiszer-biztonság „annak biztosítása a termelés, az élelmiszer-előállítás, a tárolás és forgalomba hozatal teljes folyamatában, hogy az élelmiszer nem veszélyezteti a végső fogyasztó egészségét, ha azt a rendeltetési célnak megfelelően készíti el és fogyasztja.”¹¹⁸ Az élelmezésbiztonság fogalmát az 1996-os római világelelmezési csúcstalálkozón pedig ekképpen fogalmazták meg: „Élelmezésbiztonság akkor áll fenn, mikor minden ember, minden esetben, fizikai és gazdasági értelemben is hozzáfér elegendő, biztonságos és tápláló, étrendje és étkezési preferenciájának megfelelő élelmiszerhez, mely az egészséges és aktív életmód fenntartásához szükséges.”¹¹⁹

Bár tapasztalható az élelmiszerfogyasztási szokások fokozatos átalakulása és diverzifikálódása az ASEAN országokban, a legfontosabb élelmiszer továbbra is a rizs. Délkelet-Ázsia országai eltérő mezőgazdasági adottságokkal rendelkeznek, a térségben azonban mindenhol a rizs áll az élelmezésbiztonsággal kapcsolatos kérdések központjában. Thaiföld és Vietnám India után a világ második és harmadik legnagyobb rizsexportőrei. Ezzel szemben Indonézia és a Fülöp-szigetek egyike a legnagyobb rizsimportőröknek. A rizstermelés Kambodzsában, Mianmarban és Laoszban is jelentős. Iparosodott városállamként ellenben Szingapúr gyakorlatilag nem rendelkezik mezőgazdasággal, Brunei pedig csak a rizszükségletei 1%-át képes saját maga megtermelni.¹²⁰

A Bangkoki Nyilatkozatban a célkitűzések közt szerepel a gazdasági prosperitás, melynek alapja és előfeltétele azonban a regionális szintű élelmezésbiztonság. Pillanatnyilag e szempontból az ASEAN viszonylag stabilnak mondható, a közeli jövőben azonban számos tényező (globális felmelegedés, demográfiai változások, stb.) veszélyeztetheti majd e törékeny egyensúlyt, ez pedig a regionális összefogás magasabb szintre emelését szorgalmazza.

---

¹¹⁸ 2003. évi LXXXII. törvény az élelmiszerekről

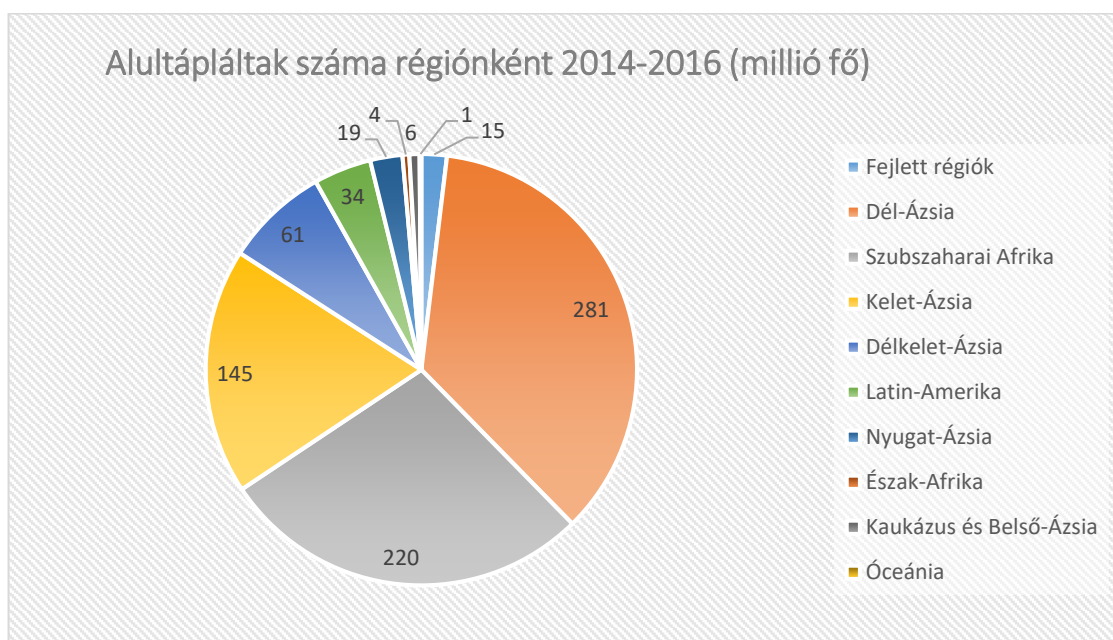
¹¹⁹ „Food security exists when all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life.” Rome Declaration on World Food Security (1996)

¹²⁰ International Rice Research Institute (IRRI) honlapja: <http://irri.org/our-work/locations/asean> Letöltve: 2018.04.20.

6.1 Az ASEAN és az élelmezésbiztonságot veszélyeztető tényezők

Az ASEAN térségében az elmúlt két évtized gyors ütemű gazdasági fejlődése, növekvő mezőgazdasági termelékenysége meghozta az eredményét, a régió jelentősége megemelkedett a globális agrárkereskedelemben is. Az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) adatai alapján Délkelet-Ázsiában csökkent a leglátványosabban az alultápláltak aránya, az 1990-es évek eleji 137,2 millióról a 2010-es évek közepére 61 millióra mérséklődött. Míg a 90-es évek elején a térség lakosságának 30,6%-a volt alultáplált (világszinten e régióban volt a legmagasabb arány), ez az érték jelenlegi népességéhez viszonyítva mindössze 9,5%, ami ha kevéssel is, de a 10,8%-os világszint alatt van. A kimagasló eredmények mellett azonban az alultápláltak aránya még így is viszonylag magas, továbbra is minden ember éheznek.

5. ábra: Alultápláltak száma régióként 2014-2016 (millió fő)

Forrás: FAO (2015) adatai alapján saját szerkesztés

Az középtávú előrejelzések szerint a stabil gazdasági növekedésnek köszönhetően 2024-ig újabb 13 millióval, a teljes lakossághoz mérve 6,8%-ra csökkenhet majd az éhezők száma.¹²¹ Indonézia és Thaiföld esetében akár az 5%-os küszöb alá is zsugorodhat.¹²² Míg a régió fejlődése hozzájárul az élelmezésbiztonsághoz, a mezőgazdasági és halászati szektort egyben feladat elé is állítja, hiszen a bérek növekedésével nagyobb mennyiségű és

¹²¹ OECD (2017): Building Food Security and Managing Risk in Southeast Asia. OECD Publishing, Paris pp. 102.

¹²² Megjegyzés: a FAO meghatározása szerint egy országban akkor beszélhetünk élelmezésbiztonságról, ha az alultáplált lakosság aránya 5% alatt van. Brunei és Szingapúr lakossága esetében nem beszélhetünk éhezésről. Malajzia az ezredfordulóra szorította vissza az alultápláltságot 5% alá.

változatosabb ételmiszer (lehetőleg fenntartható módon történő) előállítására lesz igény. Ez középtávú távon tartható, hosszútávban azonban akadályt jelent a felhasználható termőterületek korlátozottsága és a túlhalászat veszélye.

A kedvező rövid- és középtávú kilátások ellenére az élelmezésbiztonságot veszélyeztető tényezőket sem szabad alábecsülni. A halászati és mezőgazdasági szektorok termelékenységének növekedését megakaszthatja a termőterületek és a tengeri ökoszisztéma nem fenntartható módszerek miatti degradálódása. A népesség növekedésével értelemszerűen az ételmiszerigény is nő, amit egyre nehezebb lesz kielégíteni. A gyorsuló ütemű városiasodásnak köszönhetően a mezőgazdaságban dolgozók aránya egyre fogy, ráadásul a városiak táplálkozási preferenciája eltér a vidéken élőkétől: előbbi csoporté jellemzően differenciáltabb, így kielégíteni is nagyobb kihívás.¹²³ Az impresszív regionális növekedés mellett fontos szem előtt tartani azt is, hogy a régió országai fejlettségüket tekintve meglehetősen eltérőek. Laosz, Mianmar vagy Kambodzsa esetében például hiába beszélhetünk az alultápláltság szignifikáns csökkenéséről, az éhezők aránya még így is igen magas. A Fülöp-szigetek esetében pedig a gyors népességnövekedés következtében jelenleg nem csökken, hanem nő az alultápláltság aránya.

3. táblázat: Alultápláltság aránya egyes délkelet-ázsiai országokban (%)

	1990	2000	2010	2015	2024 (becsült)
Brunei	<5	<5	<5	<5	<5
Kambodzsa	31,9	28,8	17,1	14,6	9,9
Indonézia	19,7	18,1	11	7,2	<5
Laosz	43,2	38,2	21,5	18,6	12,5
Malajzia	5,3	<5	<5	<5	<5
Mianmar	62,6	49,7	17,9	14,7	9,9
Fülöp-szigetek	26,3	20,3	13,4	13,6	12,6
Szingapúr	<5	<5	<5	<5	<5
Thaiföld	34,7	18,4	9	7,3	<5
Vietnam	45,6	25,3	13,6	11,3	7,5
Délkelet-Ázsia	30,6	22,3	12,1	9,6	6,8

Forrás: OECD (2017) adatai alapján saját szerkesztés

Jóllehet, jelenleg az ASEAN élelmezésbiztonsági szempontból stabilnak mondható, eme egyensúly azonban törékeny, egy hirtelen sokk (például természeti katasztrófa vagy gazdasági válság) könnyűszerrel további milliókat taszítana újra éhínségbe. A biztonság

¹²³ Megjegyzés: a demográfiai változások és a hiberurbanizáció okozta kihívásokról lásd a dolgozat 5. fejezetét.

szempontjából nemcsak a megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszerhez való hozzájutás fontos, hanem az is, hogy mindez elérhető áron történjen. Az ASEANstats adatai szerint 2015-ben a régióban még mindig meglehetősen magas, 14% volt a sztenderd szegénységi küszöb (napi 1,25 USD) alatt élők aránya.¹²⁴ Ezt a réteget az élelmiszerárak emelkedése rendkívül érzékenyen érintheti.

A fentiekén túl rendkívül jelentős mértékben veszélyezteti a térség élelmezésbiztonságát a klímaváltozás is. Ennek hatásai már most is éreztetik magukat a régióban, az előrejelzések szerint azonban e fenyegetés – kellően gyors és hatékony válaszlépések híján – a 21. század közepére válik igazán drasztikussá. A felmelegedés, a tengerek szintjének emelkedése, az ENSO-jelenség miatt egyre gyakoribbá váló időjárási szélsőségek (viharok, szárazság, csapadékmennyiség- és eloszlás megváltozása, stb.) következtében csökken a felhasználható édesvízkészlet, a terméshozam és a rendelkezésre álló termőterületek.¹²⁵ 2050-re a klímaváltozás hatásai miatt a rizs terméshozama 17, a kukoricáé 16, az ugyancsak alapvető élelmiszernek számító manióka (kasszava) pedig 29 százalékkal eshet vissza a teljes térségre vetítve. A népesség növekedése és a terméshozam ezzel párhuzamos csökkenése értelemszerűen áremelkedést von maga után. A becslések szerint a fent felsorolt három termény ára Délkelet-Ázsiában 2050-re igen jelentős mértékben megemelkedhet, 45-55 százalékkal lehet magasabb a klímaváltozás következtében.¹²⁶

6.2 Az élelmezésbiztonság fokozását célzó erőfeszítések

Az élelmezésbiztonsági együttműködés az ASEAN országok között egészen 1979-ig nyúlik vissza, amikor is az akkori tagállamok az alapvető termények terméshozam-fluktuációja ellenpontoszásaképp egy regionális biztonsági élelmiszertartalékról írtak alá megállapodást (ASEAN Food Security Reserve Agreement).¹²⁷ Ennek keretében létrehoztak egy összesen 50 ezer tonnás vészhelyzeti rizstartalékot (ASEAN Emergency Rice Reserve - AERR), melyhez minden tagállam egy meghatározott mennyiséggel járult hozzá.¹²⁸ Az egyes tagállamok az

---

¹²⁴ ASEAN Statistical Report on Millennium Development Goals 2017. ASEAN Secretariat, Jakarta, 2017. augusztus pp. 20-22.

¹²⁵ A klímaváltozáshoz kapcsolódó kihívásokról lásd a dolgozat 4. fejezetét.

¹²⁶ OECD (2017): Building Food Security and Managing Risk in Southeast Asia. OECD Publishing, Paris pp. 88-93.

¹²⁷ Agreement On The ASEAN Food Security Reserve (1979)

¹²⁸ Indonézia 12 ezer, Malajzia 6 ezer, a Fülöp-szigetek 12 ezer, Szingapúr 5 ezer, Thaiföld 15 ezer tonnával.

általuk vállalt mennyiséget saját maguk vagy más tagországok élelmiszerhiánya kiegyenlítésére használhatják fel.¹²⁹

Az AERR azonban végül nem került felhasználásra, a benne elkülönített rizsmennyiség egyébként is túl csekély lett volna egy akut válsághelyzet csillapítására. Ellenben a közös rizstartalék elgondolása az ezredfordulót követően extraregionális szintre emelkedett, amikor az ASEAN Plus Three kötelék¹³⁰ megállapodott az East Asia Emergency Rice Reserve (EAERR) megalapításáról. Az EAERR öt éves „pilot” időszaka (2004-2009) lejártával, a 2007-ben kezdődő globális élelmiszerválság hatására a felek az együttműködést magasabb szintre emelték és 2011-ben létrehozták az ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve (APTERR) intézményét, amelynél már az AERR-nél lényegesen több, 787 ezer tonna rizs volt a közösen beszolgáltatott kiinduló mennyiség.¹³¹ Az APTERR működését egy bangkoki székhelyű Titkárság segíti, valamint egy Bizottság, melybe minden résztvevő állam delegál szakértőket. Az APTERR egy háromszintes rendszert használ: az első szint (Tier 1) tartaléka a mindenkori nemzetközi piaci árakon elérhető, a második (Tier 2) két ország közti adás-vételre nyújt lehetőséget egyénileg tárgyalt feltételek mellett, a harmadik szint (Tier 3) pedig adomány célú felhasználásra lett elkülönítve és akut krízishelyzet esetén szabadítható fel.¹³²

A globális élelmiszerválság kitörése után a 2009-es ASEAN Csúcstalálkozón a tagállamok állam- és kormányfői megállapodtak, hogy az élelmezésbiztonság kérdését állandó jelleggel napirenden tartják, és kiemelt fontossággal kezelik. Ennek értelmében elfogadásra került egy integrált élelmezésbiztonsági keretprogram és cselekvési terv (ASEAN Integrated Food Security Framework and Strategic Plan of Action on Food Security - AIFS Framework and SPA-FS) a 2009-2013-as időszakra, amit végül 2014-re is kiterjesztettek. Az ASEAN Közösség életbelépésével az akciótervet is felülvizsgálták és aktualizálták a 2015-2020 közti időintervallumra vonatkozólag. A megújult tervezet kilenc stratégiai tengely („Strategic Thrust”) mentén fogalmaz meg feladatokat:

1. Élelmezésbiztonság megerősítése, beleértve a vészhelyzet/hiány esetén történő segélyezés megszervezését.
2. Kedvező élelmiszerpiaci és kereskedelmi feltételek elősegítése.

---

¹²⁹ A megállapodás 5. cikke értelmében az érintett tagországok közvetlen tárgyalás útján egyeznek meg egymással az árat és a fizetési és egyéb feltételeket illetően.

¹³⁰ A tíz ASEAN tagállam Japánnal, Kínával és Dél-Koreával kiegészülve.

¹³¹ ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve Agreement (2011). Forrás: <http://www.asean.org/storage/images/2012/Economic/AMAF/Agreements/ASEAN%20Plus%20Three%20Emergency%20Rice%20Reserve%20Agreement%202022.pdf> Letöltve: 2018.04.21.

¹³² ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve honlapja: <https://www.apterr.org/faq> Letöltve: 2018.04.21.

3. Integrált élelmezésbiztonsági információs rendszerek megerősítése a hatékony előrejelzés, tervezés, készletellenőrzés és az alapvető élelmiszerek hatékony felhasználása érdekében.
4. Fenntartható élelmiszertermelés elősegítése.
5. Befektetés ösztönzés az élelmiszer és agráripárba a nagyobb élelmezésbiztonság érdekében.
6. Élelmezésbiztonsághoz köthető egyéb felmerülő problémák felismerése és orvoslása.
7. Táplálkozási szokásokkal kapcsolatban rendelkezésre álló információk felhasználása az élelmezésbiztonság fokozása érdekében.
8. Kormányzati és intézményi mechanizmusok és irányelvek beazonosítása a jóltápláltságot elősegítő mezőgazdasági fejlesztésekre az ASEAN tagállamokban.
9. A jóltápláltságot elősegítő élelmiszerügyi, mezőgazdasági és erdészeti irányelvek és programok kidolgozása és megerősítése, kapacitásépítés ezek végrehajtására, ellenőrzésére és kiértékelésére.¹³³

Az ASEAN tehát, felismerve az élelmezésbiztonság alapvető fontosságát, számos kezdeményezéssel igyekszik hozzájárulni ennek regionális fenntartásához. Az AIF és a SPA-FS többek közt kiemelik a fenntartható termelés fontosságát, a gazdasági integráció élelmezésbiztonságra gyakorolt jótékony hatásait illetve a mezőgazdasági szektorhoz kötődő K+F tevékenység és befektetés ösztönzés szükségességét. Annak ellenére azonban, hogy a leginkább cselekvést igénylő területek beazonosítása megtörtént, a szükséges változások meglehetősen lassú ütemben mennek végbe. Egyes esetekben az aktuálisan kiszabott irányvonalak akár veszélyeztethetik is az élelmezésbiztonságot.

A tagállamok szintjén vizsgálódva tetten érhető, hogy az ASEAN legtöbb országa az élelmiszer-önellátottságra törekszik, annak érdekében, hogy a nemzetközi szinten jelen lévő esetleges áringadozások kevésbé befolyásolhassák fogyasztói áraikat. Belső piacuk megóvása érdekében különféle szabadkereskedelmet korlátozó eszközöket vetnek be. A térség nemzetközi kereskedelempolitikai gyakorlatában gyakori az importtermékekre kirótt vámok alkalmazása, illetve jellemző a helyi mezőgazdaságok termelékenységének javítása érdekében nyújtott támogatás. Az olyan nettó rizsimportőr országok, mint Indonézia vagy a Fülöp-szigetek e gyakorlattal rontanak az élelmezésbiztonság helyzetén, hiszen a piaci viszonyokba való

---

¹³³ ASEAN Integrated Food Security (AIFS) Framework and Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2015-2020 (2015).

beavatkozás az árakat mesterségesen magasán tartja. Jó példa e jelenségre Indonézia esete, ahol 2012-2014 közt a rizs ára a világpiacon árhoz képest 70%-kal volt magasabb.¹³⁴

6.3. Következtetések

Összességében elmondható, hogy az ASEAN felismerte és beazonosította az élelmezésbiztonság kérdéskörének leglényegesebb kihívásait, a megoldásnak szánt cselekvési tervekben foglaltak implementációja azonban egyelőre nem zajlik teljesen olajozottan. Az elmúlt két évtized gazdasági fejlődése eredményeképpen nagymértékben csökkent az alultápláltság aránya a térségben, azonban még így is nagy tömegek éheznek és élnek a szegénységi küszöb alatt, vagy annak vészes közelében. Az ASEAN-ban lévő mezőgazdasági potenciál az élelmiszer-ellátottság nagyobb fokú regionális szintű stabilitását is lehetővé tehetné, a jelenleg érvényben lévő agrár- és kereskedelempolitikai irányvonalak mellett azonban a régió ezt nem tudja teljes mértékben kihasználni.

A lehetőségek hatékonyabb kiaknázását illetve az élelmezésbiztonság fokozását elősegíthetné a mezőgazdasági és halászati kutatásokra és fejlesztésekre szánt erőforrások megnövelése. Fontos lenne ezen felül a közép- és hosszú távú jövő kihívásaira is idejében felkészülni. Technológiai fejlesztések, korszerűbb mezőgazdasági megoldások bevezetése és elterjesztése (illetve az ezekhez szükséges befektetések ösztönzése) ugyancsak jótékonyan járulhatna hozzá a fenntartható termeléshez a szektorokban.

A regionális szintű élelmezésbiztonság tartós szavatolásához az ASEAN országok közti szorosabb és mélyebb együttműködésére van szükség. A meglévő platformok (APTERR, AIFS, SPA-FS) egy erős alapot biztosítanak, ahhoz viszont, hogy az ASEAN Economic Community által célként kitűzött, az egész térségre kiterjedő gazdasági prosperitás megvalósuljon, a tagállamok nemzeti agrár- és kereskedelempolitikáit a közös és hosszú távú érdekekhez jobban igazodva kell kialakítani.

---

¹³⁴ OECD (2017): Building Food Security and Managing Risk in Southeast Asia. OECD Publishing, Paris pp. 20-25.

ÖSSZEFOGLALÁS

Átalakuló világunkban a hagyományos katonai kihívások mellett egyre hangsúlyosabb szerep jut az új típusú biztonsági kihívásoknak. Kutatásom fő tárgya az volt, hogyan viszonyul a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN), mint nemzetközi szervezet e jelenségekhez. Képes-e e tíz államból álló szervezet kellő hatékonysággal kezelni eme fenyegetéseket? Dolgozatom aktualitását erősíti, hogy az ASEAN 2017. augusztus 8-án ünnepelte fennállásának ötvenedik évfordulóját.

A kutatási kérdés értelmezéséhez fontos volt, hogy mindenekelőtt megvizsgáljam a biztonság, azon belül is az új típusú biztonsági kihívások – angol szakkifejezéssel „non-traditional security (NTS) threats” – fogalmát és annak bővülését. Ezen fenyegetések fontos közös ismérve, hogy legtöbbször országhatárokon átívelő jellegűek, illetve hogy az egyes tényezők egymásra is kihatnak, felerősítve egymást. Ezt nevezzük spillover-effektusnak.

Ahhoz, hogy értékelni és elemezni tudjam az ASEAN válaszait az NTS jellegű fenyegetésekre, meg kellett vizsgáljam eme Európában kevésbé ismert integráció alapelveit, megalakulásának körülményeit és fejlődési mérföldköveit. Megismerve a szervezet felépítését és szellemiségét levonható a következtetés, hogy bár bizonyos pontokon tetten érhető némi hasonlóság az Európai Unió és az ASEAN között – párhuzam fedezhető fel például a Miniszterek Tanácsa és az ASEAN szakminiszteri találkozók (ASEAN Ministerial Meeting), vagy az Európai Tanács és az ASEAN Csúcstalálkozó (ASEAN Summit) közt –, a két szervezet mégis az integráció különböző típusát képviseli. Míg az Európai Unió szupranacionális, az ASEAN egy jóval lazább, kormányközi szövetség. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége alapvetően más elvek mentén működik a döntéshozatal területén is. Az ASEAN Way néven is ismert mechanizmus lényege a hosszas tanácskozás útján elérendő konszenzus (musjawarat-mufakat elv), a non-konfrontáció, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás és az informális jelleg. Egyes elemzők szerint e „puha intézményrendszer” a titka az ASEAN fél évszázados stabilitásának. Meglátásom szerint azonban e mindenkinek kedvezni akaró metódus lassú döntéshozást eredményez, mely gyors reakciókat igénylő válsághelyzetekben rontja a hatékonyságot.

Dolgozatomban az új típusú biztonsági kihívások igen széles palettájáról a területi korlátok miatt négyet vizsgáltam meg az ASEAN kontextusában: a terrorizmust (érintve a transznacionális bűnözést), a klímaváltozást, az élelmezésbiztonságot veszélyeztető tényezőket, illetve a demográfiai változások és a hiperurbanizáció kihívásait. Az említett

kérdésköröket külön-külön fejezetekben elemeztem, az egyes fejezetek végén a tárgyalt problémákra adott válaszok értékelésével.

Az éghajlatváltozás, a népességnövekedés és az élelmezésbiztonság problémakörei szorosabban összefüggenek egymással, ezek mellett azonban szükségszerűnek láttam a terrorizmus fenyegetését is kiemelten vizsgálni, tekintettel arra, hogy talán e példával illusztrálható a legjobban, miképpen és milyen hatékonysággal reagál az ASEAN a sokkhatásokra.

Az ASEAN térségben bekövetkezett terroresemények feltérképezése után kirajzolódott, hogy ugyan a 2002-ben Balin elkövetett robbantás volt kétségtelenül a legmegrázóbb merénylet, emellett azonban meglepően nagy számban fordulnak elő kisebb-nagyobb incidensek, mely a térségben aktív terrorszervezetek jelenlétére hívja fel a figyelmet. A Fülöp-szigetek ebből a szempontból különösképp terhelt, de Thaiföldön is gyakoriak a merényletek. Látható, hogy az elemzett terrorszervezetek tagjai a legtöbb esetben ASEAN tagállamokon átívelő, akár közel-keleti kötődésű tevékenységet folytatnak, sok esetben egymással is kapcsolatban állnak. Az Iszlám Államhoz csatlakozott, később hazatérő milicisták a fenyegetés új hullámát jelentik a régió számára. Áttekintve az ASEAN jelentősebb terrorizmushoz kötődő nyilatkozatait és intézkedéseit körvonalazódott, hogy a szervezet eszközkészlete a terror elleni harcban korlátozott. Tekintettel arra, hogy a szövetséget alkotó tagállamok eltérő mélységben és mértékben érzik érintettnek magukat a terrorfenyegetettség és a transznacionális szervezett bűnözés kérdésében, az elméleti kereteket lefektető intézkedéseken (nyilatkozatok, kommunikációk) túl a gyakorlati rendelkezések meghozatala és véghezvitele meglehetősen nehézkes és időigényes. Jó példa erre az ASEAN Convention on Counter Terrorism (ACCT) - jogi kötőerővel rendelkező dokumentum, melynek létrejöttét követően hat év telt el, míg a tagállamok mindegyike ratifikálta azt. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a tagországok közt egyelőre nem született megállapodás egy ASEAN szintű kiadatási egyezményt illetően, annak ellenére, hogy az erre mutató igény már 1976-ban felmerült. A 2018-as soros szingapúri elnökség várhatóan megpróbál majd lépéseket tenni e régóta húzódó ügy előmozdítása érdekében. A terrorfenyegetés akut problémájára választ jelenthetnek a térség terrorizmus által jobban érintett tagállamai között létrejövő szubregionális egyezmények, például a 2018 januári Our Eyes Initiative kezdeményezés Brunei, Indonézia, Malajzia, a Fülöp-szigetek, Szingapúr és Thaiföld közt.

Figyelmemet a klímaváltozásra és a környezet degradálódására irányítva megállapítottam, hogy Délkelet-Ázsia nagyszámú és népes partmenti városai, hosszan elnyúló

partvonalai, nagy kiterjedésű alacsonyán fekvő területei valamint a mezőgazdasági szektortól való függése miatt különösen kitett e veszélyeknek. Ezt figyelembe véve nem meglepő, hogy az ASEAN komoly figyelmet fordít a globális felmelegedés elleni küzdelemre. Közös célkitűzéseit kiterjedt szakértői munkacsoportok által készített akciótervek és egy átfogó stratégia tervcsomag (Post-2015 ASEAN Strategic Plan on Environment – ASPEN) keretében igyekszik megfogalmazni a 2015-2025-ös időszakra. Átütő eredményekről azonban egyelőre nem beszélhetünk, tekintettel arra, hogy az ASPEN mindezidáig nem került véglegesítésre és kihirdetésre. Az egyes tagállamok külön-külön is részvételi szándékukat jelezték a globális éghajlatváltozás elleni küzdelemben a Párizsi Megállapodáshoz való csatlakozással, országoként meghatározott hozzájárulások („nationally determined contributions”, NDC) vállalása formájában. Az előrejelzések azonban arra engednek következtetni, hogy az ASEAN energiamixében (a nagy számban épülő széntüzelésű erőművek miatt) a szén aránya feltehetőleg tovább növekszik, így a szénkibocsátás mértéke jelentősen nem javul majd az elkövetkezendő évtizedekben. Ahogy az UNFCCC-nek, úgy az ASEAN-nak sincs hatásköre az országoként meghatározott hozzájárulások kikényszerítésére. Ennek áthidalásaként alternatív megoldást jelenthetnek a regionális meghatározott hozzájárulások (RDC), mely az NDC-k mellett/helyett kerülhetne bevezetésre, és a közösségi összefogásra illetve a tagállamok egymás iránti szolidaritására építve érhetne el komolyabb eredményeket a karbonemisszió ASEAN-szintű csökkentése terén.

Az ASEAN demográfiai trendjeit vizsgálva szembeűnik, hogy a térségnek nem csak a túlnépesedés problémájával kell megküzdenie. A jövőben a legtöbb tagországban az elöregedés is kihívások elé állítja majd a társadalmat. Pillanatnyilag a tagállamok nagy részében a szociális háló (nyugdíjrendszer, társadalombiztosítás) kezdetleges, fel kell készülni az egyre nagyobb arányú időskorú lakosság eltartására. A népesség további növekedésének munkaerőpiaci vonzata is van, melyre átfogó képzési reformok, illetve a munkaerő régió belüli mobilitásának nagyobb liberalizációja jelenthet megoldást. A populációs trendekből az is kirajzolódik, hogy a térségben egyre nagyobb a városlakók aránya. Az ASEAN területén három 10 millió főt is meghaladó lakosságú város található (Bangkok, Jakarta, Manila). E megapoliszok a régió jó néhány más nagyvárosával együtt túlszűfoltságuk és folyamatos terjeszkedésük miatt egyre nagyobb humán- és környezetbiztonsági kihívást hordoznak magukban. Ezt felismerve az ASEAN számos platformon igyekszik megoldást találni a nagyvárosok fenntarthatóságára (például ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities, ASEAN Mayors Forum).

A klímaváltozással és a demográfiai trendekkel is szorosan összefüggő élelmezésbiztonság kérdéskörét górcső alá véve megállapítható, hogy bár az elmúlt két évtizedben Délkelet-Ázsiában csökkent a legjelentősebb mértékben az éhezés, a térség alapvető élelmiszerekkel való ellátottsága továbbra sem mondható teljesen stabilnak. Az ASEAN felismerte az élelmezésbiztonság fontosságát és kezdeményezésekkel, keretprogramokkal (AIFS és SPA-FS) és konkrét intézkedésekkel (APTERR közös vészhelyzeti rizstartalék) próbál hozzájárulni ennek regionális szintű fenntartásához. E közös cél érdekében azonban az egyes tagállamok alapvető élelmiszerekkel kapcsolatos kereskedelempolitikájának finomhangolására volna szükség.

Annak ellenére, hogy megalakulásakor nem jósoltak hosszú életet az ASEAN-nak, az elmúlt fél évszázadban a szervezet az egyik legsikeresebb integrációvá nőtte ki magát, és nagyban hozzájárult a térség biztonságának fenntartásához. Sokan úgy gondolják, hogy az ASEAN Way filozófiája az eredményes délkelet-ázsiai integráció záloga. A hosszas, non-konfrontatív tanácskozások során a tagállamok vezetői és szakértői közt kialakuló informális, mondhatni baráti viszony hozzásegíti a különböző háttérű és érdekeltségű tagországokat az egységbe kovácsolódáshoz. A szervezet hatékonyságát megkérdőjelezők ugyanakkor azzal érvelnek, hogy e metodika nem eredményez elég gyors reakciót és döntéshozatalt az ASEAN részéről. A kritikák közt szerepel továbbá a konkrétan megfogalmazott intézkedések és azok kikényszeríthetőségének hiánya.

Véleményem szerint mindez tetten érhető az ASEAN az új típusú biztonsági fenyegetésekre adott válaszaiban is. A dolgozatban vizsgált példákon keresztül úgy látom, hogy a szervezet kellő hatékonysággal azonosítja be a térségben jelentkező új típusú biztonsági kihívásokat, és kiterjedt intézményrendszerén keresztül (különböző magas szintű találkozók, szakértői munkacsoportok, fórumok) igyekszik megfelelő, régióspecifikus válaszokat megfogalmazni azokra. A gyakorlati intézkedések foganatosítása, a megoldások tagállami szintű implementációja és az utókövetés terén viszont még fejlődésre van szükség. A stabil jövő és az ASEAN Közösség további mélyítése érdekében szükségesnek vélem továbbá, hogy a szervezet tagországai nagyobb hajlandóságot tanúsítsanak a rövid távú érdekeik alárendelésére a közös cél, a regionális prosperitás megvalósításáért.

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek

- ASEAN Secretariat (2017): *A Journey Towards Regional Economic Integration: 1967-2017*. ASEAN Secretariat, Jakarta
- Balogh András (2016): *Délkelet-Ázsia történelme 1945-től napjainkig*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Barbi Balázs (1982): *Az ASEAN. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségéről*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
- Buzan, Barry; Wæver, Ole; de Wilde, Jaap (1998): *Security: a New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Inc., London
- NATO Glossary of Terms and Definitions (2015): *Informal Interorganizational Military Glossary of Abbreviations, Terms and Definitions Related Security Capacity Building (DCB)*. NATO, EU Military Committee, UN Terminology Database. pp. 182. Forrás: <https://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/NATO-EU-UN-glossary-on-DCB-and-CP.pdf> Letöltve: 2018.03.25.
- OECD (2017): *Building Food Security and Managing Risk in Southeast Asia*. OECD Publishing, Paris
- Simai Mihály (2016): *A harmadik évezred nyitánya - A zöld fejlődés esélyei és a globális kockázatok*. Corvina Kiadó, Budapest

Tanulmányok, publikációk

- Almuttaqi, Ibrahim A. (2015): *The 'Islamic State' and the rise of violent extremism in Southeast Asia*. The Habibie Center, Jakarta. Forrás: <http://thcasean.org/read/articles/171/The-Islamic-State-and-the-rise-of-violent-extremism-in-Southeast-Asia> Letöltve: 2018.04.01.
- Anwar, Dewi Fortuna (1994): *Indonesia in ASEAN: Foreign Policy and Regionalism*. St. Martin's Press, University of Michigan
- Asian Development Bank (2015): *Southeast Asia and the Economics of Global Climate Stabilization*. ADB Briefs 2015. december Forrás: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/177225/adb-brief-50-sea-global-climate-stabilization.pdf> Letöltve: 2018.04.15.
- Barrett, Richard (2017): *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*. The Soufan Center and The Global Strategy Network (TGSN). Forrás: <file:///C:/Users/zoltan.paldi/Downloads/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017.pdf> Letöltve: 2018.04.01.
- Caballero-Anthony, Mely (2007): *Nontraditional Security and Multilateralism in Asia: Reshaping the Contours of Regional Security Architecture?* Policy Analysis. The Stanley Foundation, Iowa, USA. 2007. június Forrás: <https://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/pab07mely.pdf> Letöltve: 2018.04.15.
- Chalk, Peter (2008): *The Malay-Muslim Insurgency in Southern Thailand Understanding the Conflict's Evolving Dynamic*. RAND Counterinsurgency Study Paper 5. Forrás:

- https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2008/RAND_OP198.pdf Letöltve: 2018.03.28.
- Chow, Jonathan T. (2005): *ASEAN Counterterrorism Cooperation Since 9/11*. Asian Survey Vol. XLV, No. 2, 2005. március-április, p. 303-321
- Cohen, Barney (2006): *Urbanization in Developing Countries: Current Trends, Future Projections, and Key Challenges for Sustainability*. Technology in Society 28(1-2). 2006. április pp. 63-80.
- Eckstein, David; Künzel, Vera; Schäfer, Laura (2018): *Global Climate Risk Index: Who Suffers Most From Extreme Weather Events? Weather-related Loss Events in 2016 and 1997 to 2016*. Germanwatch Forrás: <https://germanwatch.org/en/download/20432.pdf> Letöltve: 2018.04.08.
- Evans, Paul M. (2004): *Human Security and East Asia: In the Beginning*. Journal of East Asian Studies, Vol. 4, No. 2 (MAY–AUGUST 2004), pp. 263-284
- Frost, Frank (1995): *Vietnam's Membership of ASEAN: Issues and Implications*. Parliamentary Research Service, Australia. Forrás: <http://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/cib/1995-96/96cib03.pdf> Letöltve: 2018.03.10.
- Groff, Stephen P. (2017): *The Price of Climate Change*. ASEAN Focus 2017/1 január-február pp. 10-11.
- International Crisis Group (2002): *How the Jemaah Islamiyah terrorist network operates*. Asia Report Nr. 43, Jakarta/Brussels Forrás: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/indonesia/indonesia-backgrounder-how-jemaah-islamiyah-terrorist-network-operates> Letöltve: 2018.03.26.
- Koman, Thanat (1992): *ASEAN Conception and Evolution*. Az ASEAN Főtitkárság honlapja. Forrás: http://asean.org/?static_post=asean-conception-and-evolution-by-thanat-khoman Letöltve: 2018.04.10.
- National Intelligence Council (2009): *Southeast Asia and Pacific Islands: The Impact of Climate Change to 2030*. Forrás: https://www.dni.gov/files/documents/climate2030_southeast_asia_pacific_islands.pdf Letöltve: 2018.04.08.
- OECD (2016): *Reshoring: Myth or Reality?* OECD Science, Technology and Industry Policy Papers No. 27. Forrás: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jm56frbm38s-en.pdf?expires=1523800649&id=id&accname=guest&checksum=2DD93ECDB0C8A97AF6AA2A1DC350FFA3> Letöltve: 2018.04.15.
- Overland, Indra et al. (2017) *Impact of Climate Change on ASEAN International Affairs: Risk and Opportunity Multiplier*. Norwegian Institute of International Affairs and Myanmar Institute of International and Strategic Studies. Forrás: <http://www.siiainline.org/wp-content/uploads/2017/11/2017-Impact-of-climate-change-on-ASEAN-international-affairs.pdf> Letöltve: 2018.04.08.
- Penduduk Indonesia Hasil Sensus Penduduk 2010* [Result of Indonesia's Population Census 2010] Badan Pusat Statistik, Jakarta, 2013
- Prawindarti, Lianita (2008): *Explaining the Impact of the Global War on Terrorism on ASEAN: the New Regionalism Revisited?* GARNET Working Paper No: 48/08 2008. július. Forrás:

- <https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/garnet/workingpapers/4808.pdf> Letöltve: 2018.03.30.
- Rada Péter (2007): *Átalakuló biztonsági kihívások. A biztonság dimenziói.* In: Rada Péter (szerk.): *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban.* Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Budapest. pp. 53-73
- Seng, Tan See (2018): *After Marawi: Military's Regional Role in Counter-terrorism?* S. Rajaratman School of International Studies, Nanyang Technological University, Szingapúr. Forrás: <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/idss/co18016-puritanical-reformists-liberal-modernists-two-sides-of-the-same-coin/#.WsCm5IhuY2w> Letöltve: 2018.04.01.
- Simanjuntak, Leonard (2017): *Why Climate Change Matters to Southeast Asia?* ASEAN Focus 2017/1 január-február pp. 12-13.
- Srikanth, Divya (2014): *Non-traditional Security Threats in the 21st Century: a Review.* International Journal of Development and Conflict. 2014/4. szám pp. 60-68.
- Stange, Gunnar; Patock, Roman (2010): *From Rebels to Rulers and Legislators: The Political Transformation of the Free Aceh Movement (GAM) in Indonesia.* Journal of Current Southeast Asian Affairs 29. évf. 1. szám p. 95-120. Forrás: <http://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/jsaa/article/viewFile/211/211> Letöltve: 2018.03.27.
- Stanley Foundation (2003): *Nontraditional Security Threats in Southeast Asia.* Policy Bulletin. The Stanley Foundation, Iowa, USA. Forrás: <https://www.stanleyfoundation.org/publications/archive/SPC03Cpb.pdf> Letöltve: 2018.03.04.
- Swanström, Niklas (2010): *Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old.* China and Eurasia Forum Quarterly, Volume 8, No. 2, pp. 35-51
- Thao, Pham Thi Puong (2017): *Urban Life in ASEAN.* ASEAN Focus 2017/02 március-április pp. 18-19
- Thuzar, Moe (2017): *Young and Restless in ASEAN.* ASEAN Focus 2017/04 július-augusztus, pp. 13.
- Thuzar, Moe (2017): *5 Facts about Urbanisation in ASEAN.* ASEAN Focus 2017/02 március-április, pp. 15
- Ullman, Richard H. (1983): *Redefining Security.* International Security, Vol. 8, No. 1 (Summer, 1983), pp. 129-153
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). *World Population Prospects: The 2017 Revision, Volume II: Demographic Profiles (ST/ESA/SER.A/400).*
- Wang, Yizhou (2004): *Defining Non-Traditional Security and Its Implications for China.* Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences. Forrás: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.472.3779&rep=rep1&type=pdf> Letöltve: 2018.03.03.
- Wingle, John (2010): *Introducing the Worldwide Incidents Tracking System (WITS).* Forrás: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/88/html> Letöltés ideje: 2017.12.10.

Yeung, Jean (2017): *Demographic Trends in Southeast Asia*. ASEAN Focus 2017/04 július-augusztus p. 10-12.

ASEAN dokumentumok

14th ASEAN Ministerial Meeting on the Environment and the 13th Meeting of the Conference of the Parties to the ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution jegyzőkönyve (2017). Forrás: <http://asean.org/14th-asean-ministerial-meeting-environment-13th-meeting-conference-parties-asean-agreement-transboundary-haze-pollution/> Letöltve: 2018.04.14.

2001 ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism. (2001) Forrás: http://asean.org/?static_post=2001-asean-declaration-on-joint-action-to-counter-terrorism Letöltve: 2018.03.29.

2015 Kuala Lumpur Declaration on the Establishment of ASEAN Community. (2015) Forrás: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/November/KL-Declaration/KL%20Declaration%20on%20Establishment%20of%20ASEAN%20Community%202015.pdf> Letöltve: 2018.04.15

Agreement On The ASEAN Food Security Reserve (1979). Forrás: <http://www.asean.org/storage/images/2012/Economic/AMAF/Agreements/Agreement%20On%20The%20ASEAN%20Food%20Security%20Reserve.pdf> Letöltve: 2018.04.21.

ASEAN 2025: Forging Ahead Together (2015). Forrás: <http://www.asean.org/storage/2015/12/ASEAN-2025-Forging-Ahead-Together-final.pdf> Letöltve: 2018.04.15.

ASEAN Charter (2007) Forrás: <http://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf> Letöltve: 2018.03.10.

ASEAN Comprehensive Plan of Action on Counter-Terrorism (2012). Forrás: <http://asean.org/storage/2012/05/ACPoA-on-CT-Adopted-by-11th-AMMTC.pdf> Letöltve: 2018.04.01.

ASEAN Convention on Counter Terrorism (ACCT) (2007). Forrás: <http://asean.org/storage/2012/05/ACCT.pdf> Letöltve: 2018.03.31.

ASEAN Cooperation on Environment at a Glance (2017) Forrás: <http://asean.org/storage/2018/02/50.-December-2017-ASEAN-Cooperation-on-Environment-At-A-Glance.pdf> Letöltve: 2018.04.14.

ASEAN Declaration on Transnational Crime Manila (1997). Forrás: http://asean.org/?static_post=asean-declaration-on-transnational-crime-manila-20-december-1997 Letöltve: 2018.03.24.

ASEAN Főtitkárság a 2003.03.21-22-i ISM CT-TC ülésről készült jelentése. Forrás: <http://www.asean.org/uploads/archive/arf/10ARF/1st-ISM-CTTC/Report.pdf> Letöltve: 2018.03.31.

ASEAN Integrated Food Security (AIFS) Framework and Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2015-2020 (2015). Forrás: https://www.asean-agrifood.org/?wpfb_dl=58 Letöltve: 2018.04.21.

- ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve Agreement* (2011). Forrás: <http://www.asean.org/storage/images/2012/Economic/AMAF/Agreements/ASEAN%20Plus%20Three%20Emergency%20Rice%20Reserve%20Agreement%2022.pdf> Letöltve: 2018.04.21.
- ASEAN Plus Three Emergency Rice Reserve honlapja: <https://www.apterr.org/faq> Letöltve: 2018.04.21.
- ASEAN Secretariat (2017): *ASEAN Statistical Report on Millennium Development Goals 2017*. ASEAN Főtitkárság, Jakata, 2017. augusztus, pp. 20-22.
- ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025* (2016). Forrás: <http://asean.org/storage/2016/01/ASCC-Blueprint-2025.pdf> Letöltve: 2018.04.14.
- ASEAN Vision 2020* (1997). Forrás: http://asean.org/?static_post=asean-vision-2020 Letöltve: 2018.03.10.
- ASEAN-United States of America Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism* (2002). Forrás: http://asean.org/?static_post=asean-united-states-of-america-joint-declaration-for-cooperation-to-combat-international-terrorism-bandar-seri-begawan-1-august-2002 Letöltve: 2018.03.30.
- Bangkok Declaration (ASEAN Declaration)* (1967). Forrás: <http://asean.org/the-asean-declaration-bangkok-declaration-bangkok-8-august-1967/> Letöltve: 2018.03.10.
- Declaration of ASEAN Concord (1967)*. Forrás: http://asean.org/?static_post=declaration-of-asean-concord-indonesia-24-february-1976 Letöltve: 2018.03.10.
- Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)* (2003) Forrás: http://asean.org/?static_post=declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii Letöltve: 2018.03.10.
- Declaration on Terrorism by the 8th ASEAN Summit Phnom Penh, 3 November 2002*. Forrás: http://asean.org/?static_post=declaration-on-terrorism-by-the-8th-asean-summit-phnom-penh-3-november-2002 Letöltve: 2018.03.30.
- Hanoi Plan of Action (HPA)* (1997) Forrás: http://asean.org/?static_post=hanoi-plan-of-action Letöltve: 2018.03.25.
- Joint Communique of the Special ASEAN Ministerial Meeting on Terrorism Kuala Lumpur, 20-21 May 2002*. Forrás: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-special-asean-ministerial-meeting-on-terrorism-kuala-lumpur-20-21-may-2002-2 Letöltve: 2018.03.30.
- Joint Communique of the Third ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime (AMMTC) Singapore, 11 October 2001*. Forrás: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-third-asean-ministerial-meeting-on-transnational-crime-ammtc-singapore-11-october-2001 Letöltve: 2018.03.29.
- Roadmap for an ASEAN Community 2009-2015* (2009) Forrás: http://www.asean.org/storage/images/ASEAN_RTK_2014/2_Roadmap_for_ASEAN_Community_20092015.pdf Letöltve: 2018.04.15.
- The Second Special ASEAN Ministerial Meeting on the Rise of Radicalisation and Violent Extremism (2nd SAMMRRVE)* (2017). Forrás: <http://asean.org/storage/2012/05/ADOPTED-Chairmans-Statement-2nd-SAMMRRVE-as-of-21-September-2017.pdf> Letöltve: 2018.04.01.

- Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia.* (1976) Forrás: <http://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976/> Letöltve: 2018.03.11.
- Treaty on Mutual Legal Assistance on Criminal Matters* (2004). Forrás: <http://agreement.asean.org/media/download/20160901074559.pdf> Letöltve: 2018.03.31.
- Vientiane Action Programme (VAP)* (2004). Forrás: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/archive/VAP-10th%20ASEAN%20Summit.pdf> Letöltve: 2018.03.31.
- Work Programme to Implement the ASEAN Plan of Action to Combat Transnational Crime Kuala Lumpur, 17 May 2002.* Forrás: http://asean.org/?static_post=work-programme-to-implement-the-asean-plan-of-action-to-combat-transnational-crime-kuala-lumpur-17-may-2002 Letöltve: 2018.03.30.
- Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration. (ZOPFAN)* (1971) Forrás: <http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/zone.pdf> Letöltve: 2018.03.24.

Újságcikkek, hírportálok:

- The Diplomat cikke: *What's Next for the New ASEAN 'Our Eyes' Intelligence Initiative?* Forrás: <https://thediplomat.com/2018/01/asean-launches-new-our-eyes-intelligence-initiative/> Letöltve: 2018.04.01.
- The Straits Times cikke: *Philippines security forces kill two top terrorists, including ISIS chief in South-east Asia.* Forrás: <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/leaders-of-marawi-war-killed-in-clashes-with-philippine-forces-defence-secretary> Letöltve: 2018.04.01.
- The Jakarta Post cikke: *Medan church attacker not part of int'l terrorist network: Minister.* Forrás: <http://www.thejakartapost.com/news/2016/08/29/medan-church-attacker-not-part-of-intl-terrorist-network-minister.html> Letöltve: 2018.04.01.
- The Straits Times cikke: *Singapore could take lead in Asean extradition treaty.* Forrás: <http://www.straitstimes.com/forum/letters-on-the-web/spore-could-take-lead-in-asean-extradition-treaty> Letöltve: 2018.03.31.
- ANC News cikke: *Hambali arrested in Thailand: reports.* Forrás: <http://www.abc.net.au/news/2003-08-15/hambali-arrested-in-thailand-reports/1464988> Letöltve: 2018.03.30.
- SBS News cikke: *Bali bombings full list of victims' names.* Forrás: <https://www.sbs.com.au/news/bali-bombings-full-list-of-victims-names> Letöltve: 2018.03.30.

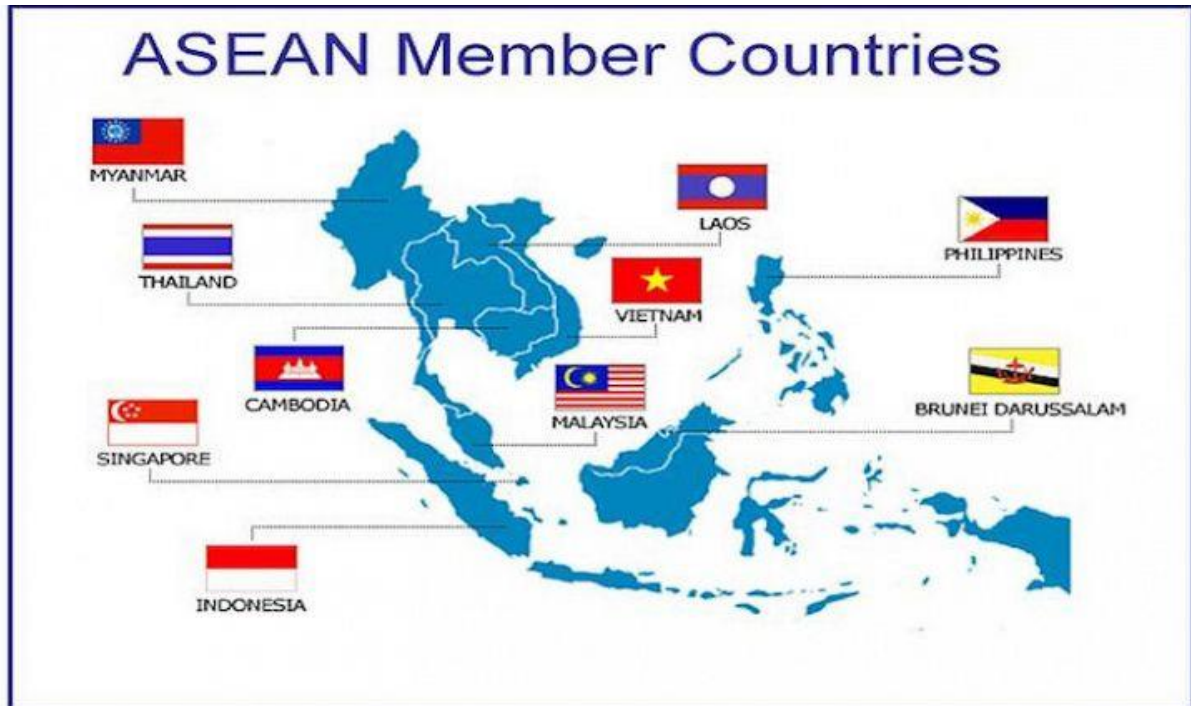
Honlapok

- ASEAN honlapja: *ASEAN convention on counter-terrorism completes ratification process.* Forrás: <http://asean.org/asean-convention-on-counter-terrorism-completes-ratification-process/> Letöltve: 2018.03.31.
- ASEAN Regional Forum honlapja: *ARF Objectives.* Forrás: <http://aseanregionalforum.asean.org/about/arf-objectives.html> Letöltve 2018.03.24.

- Ausztrália Kormányának honlapja: *East Asia Summit Factsheet*. Forrás: <http://dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/eas/Documents/eas-factsheet.pdf> Letöltve: 2018.04.01.
- FAO honlapja: *Rome Declaration on World Food Security* (1996). Forrás: <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.HTM> Letöltve: 2018.04.19.
- Global Terrorism Database honlapja. Forrás: <http://www.start.umd.edu/gtd/faq/> Letöltve: 2018.03.25.
- International Rice Research Institute (IRRI) honlapja: <http://irri.org/our-work/locations/asean> Letöltve: 2018.04.20.
- Jogtár honlapja: *2003. évi LXXXII. törvény az élelmiszerekről*. Forrás: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300082.TV> Letöltve: 2018.04.19.
- Jogtár honlapja: *2016. évi L. törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben Részes Feleknek 21. Konferenciáján elfogadott Párizsi Megállapodás kihirdetéséről*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600050.TV> Letöltve: 2018.04.12.
- Maryland University honlapja, National Consortium for the Studies and Terrorism and Responses to Terrorism: *Moro Islamic Liberation Front MILF*. Forrás: <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/moro-islamic-liberation-front-milf> Letöltve: 2018.03.28.
- Maryland University honlapja, National Consortium for the Studies and Terrorism and Responses to Terrorism: *Abu Sayyaf Group ASG*. Forrás: <http://www.start.umd.edu/baad/narratives/abu-sayyaf-group-asg> Letöltve: 2018.03.28.
- National Reconciliation and Peace Centre, Myanmar honlapja: <http://www.statecounsellor.gov.mm/nrpcen/node/124> Letöltve: 2018.03.26.
- Reshoring Initiative honlapja: *FDI Job Announcements Up 2,800% Since 2010*. Forrás: <http://www.reshorenw.org/recent-data/> Letöltve: 2018.04.15.
- Southeast Asia Regional Center for Counter-Terrorism (SEARCTT) honlapja. Forrás: <http://www.searctt.gov.my/> Letöltve: 2018.03.31.
- US State Department Bureau of Counterterrorism honlapja: *Foreign Terrorist Organizations*. Forrás: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> Letöltve: 2018.03.28.
- Weather.com cikke: *Extreme Heat Sears Southeast Asia With All-Time Records; Worst Heat Wave in Thailand in 65 Years*. Forrás: <https://weather.com/news/weather/news/thailand-southeast-asia-extreme-record-heat> Letöltve: 2018.04.08.
- World Energy Council honlapja. Forrás: <https://www.worldenergy.org/data/resources/region/southeast-asia-pacific/coal/> Letöltve: 2018.04.13.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: Az ASEAN tagországok (Forrás: Worldatlas)

2. melléklet: Az ASEAN címere (Forrás: www.asean.org)

3. melléklet: Terrorseemények száma az ASEAN országokban 2000-2016 közt

Év	BRU	CAM	INA	LAO	MAL	MYA	SGP	VTN	PHP	THA
2000	0	4	105	8	3	0	0	0	132	4
2001	0	7	105	1	1	3	0	4	50	14
2002	0	3	43	0	0	4	0	0	48	12
2003	0	1	20	2	0	9	0	0	107	6
2004	0	0	17	0	0	2	0	0	32	44
2005	0	0	15	0	0	8	0	0	25	155
2006	0	0	10	0	0	2	0	0	58	202
2007	0	0	2	0	0	3	0	0	65	292
2008	0	2	13	0	2	20	0	0	275	200
2009	0	0	19	0	1	14	0	0	230	298
2010	0	0	4	0	0	11	0	0	205	253
2011	0	0	21	0	0	2	0	0	149	182
2012	0	0	39	1	2	17	0	0	248	279
2013	0	2	32	0	13	18	0	0	651	472
2014	0	0	35	0	12	14	0	0	596	423
2015	0	0	29	2	5	37	0	0	720	277
2016	0	0	19	4	19	74	0	0	633	329
Összesen	0	19	528	18	58	238	0	4	4224	3442

(Forrás: Global Terrorism Database (GTD), WITS (2010) adatai alapján, saját szerkesztés)

4. melléklet: Terrorseemények halálos áldozatainak száma az ASEAN országokban 2000-2016 közt (fő)

Év	BRU	CAM	INA	LAO	MAL	MYA	SGP	VTN	PHP	THA
2000	0	12	147	1	2	0	0	0	128	7
2001	0	4	134	0	0	8	0	0	154	11
2002	0	4	246	0	0	5	0	0	125	16
2003	0	0	31	10	0	18	0	0	288	6
2004	0	0	42	0	0	1	0	0	206	32
2005	0	0	66	0	0	21	0	0	49	130
2006	0	0	6	0	0	0	0	0	60	194
2007	0	0	0	0	0	10	0	0	115	264
2008	0	1	0	0	0	14	0	0	220	166
2009	0	0	15	0	0	46	0	0	152	270
2010	0	0	0	0	0	13	0	0	155	154
2011	0	0	20	0	0	0	0	0	127	152
2012	0	0	15	0	2	16	0	0	210	209
2013	0	0	23	0	2	11	0	0	432	255
2014	0	0	20	0	1	15	0	0	472	192
2015	0	0	22	0	1	60	0	0	446	116
2016	0	0	22	3	3	73	0	0	411	120
Összesen	0	21	809	14	11	311	0	0	3750	2294

(Forrás: Global Terrorism Database (GTD), WITS (2010) adatai alapján, saját szerkesztés)